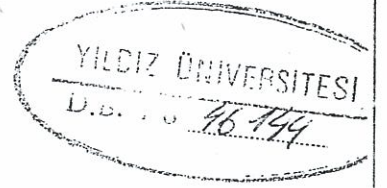

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ PLANLAMASI AÇISINDAN İSTANBUL BOĞAZI'NIN YEŞİL
DOKUSUNUN TARİHİ SÜRECİ VE HALKIN KULLANIMINA AÇILMIŞ
REKREATİF ALANLARIN İRDELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMAR DENİZ ASLAN

Tez Yöneticisi: Prof.Dr. Günel AKDOĞAN

İSTANBUL 1989

ÖNSÖZ

Boğaziçi, kaybolan yaşantıları, geri gelmeyecek değerlerine rağmen, yine de imgesel bütünlüğü ile korunması ve yaşatılması gereken bir değerdir. Kanımızca Boğaziçi'ndeki yapılaşmayı gelir getirici bir faktör olarak değerlendiren mimar, şehirci ve peyzaj mimarları bu olguya en azından bazı belirleyici imgesel noktalar (Siluet kavramı, Sit kavramı, Boğaziçi köyü kavramı, Boğaziçi meydanları, Boğaziçi fizyonomisine uyan bitki kullanımı açısından yaklaşılmalıdırlar. Biz bu olgunun ancak son derece sistematik, yerleşme birimleri ölçeğinde ele alınacak saptamalar ve detaylandırmalar ile geliştirilebileceği düşüncesindeyiz.

İşte bu araştırma da olası bir genel planlamaya özellikle yeşil doku açısından, ışık tutacak, ana spatmaları belirlenmiş ve bir süreç tanımlanmıştır.

Bu bağlamda araştırmanın tüm aşamalarında bana yol gösteren, vurgulayıcı noktalardaki seçmeciliği ile gerçekçi bir yaklaşım modeline ulaşmakta yeni ufuklar açan ve özel kitaplığından yararlanma fırsatı veren, danışman hocam sayın Prof.Dr. Günel Akdoğan'a, kaynak araştırmalarında her türlü imkanı sağlayan Atatürk Kütüphanesi yetkililerine ve özverimli yardımlarıyla tez çalışmamı gerçekleştirmemde beni destekleyen Mimar Sevim Silay'a teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE ÖZET -----	I
RESUME -----	III
1. BÖLÜM : GİRİŞ -----	1
2. BÖLÜM : MATERYAL VE YÖNTEM -----	3
3. BÖLÜM : BOĞAZIÇI ÖNGÖRÜNÜM BÖLGESİNİN PEYZAJ PLANLAMASI AÇISINDAN İNCELENMESİ -----	5
3.1. BOĞAZIÇI TANIMI VE İMGESİ -----	6
3.1.1. Boğaziçi'nin Doğal ve Beşeri Yayılmaya İlişkin Verileri -----	6
3.1.1.1. Doğal Veriler ve Sonuçları -----	7
3.1.1.1.1. Topoğrafya -----	7
3.1.1.1.2. Jeoloji -----	7
3.1.1.1.3. Hidroloji -----	8
3.1.1.1.4. Toprak -----	10
3.1.1.1.5. İklim -----	11
3.1.1.1.5.1. Sıcaklık -----	13
3.1.1.1.5.2. Yağış -----	13
3.1.1.1.5.3. Rüzgar -----	14
3.1.1.1.5.4. Güneşlenme -----	15
3.1.1.1.5.5. Nem -----	16
3.1.1.1.5.6. Doğal Bitki Örtüsü -----	16
3.1.1.2. Beşeri Yayılma Verileri ve Sonuçları--	20
3.1.1.2.1. Nüfus -----	20
3.1.1.2.2. Yapılaşma -----	21
3.1.1.2.2.1. Boğaziçi Doğal ve Görsel Potansiyeli -----	23
3.1.1.2.2.2. Hatalı Zoning ve Sanayileşme--	23
3.1.1.2.2.3. Ulaşım -----	24
3.2. BOĞAZIÇI MEKANININ GENEL PEYZAJ ÖZELLİKLERİ -----	25

II

3.2.1.1. Ormanlar	28
3.2.1.2. Korular	28
3.2.1.3. Mezarlıklar	29
3.2.1.4. Çayırlar	32
3.2.1.5. Tarım Arazisi ve Bostonlar	32
3.3. TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE BOĞAZIÇI YERLEŞMELERİ VE YEŞİL DOKU İLİŞKİLERİ	33
3.3.1. Bizans Öncesi Dönemde Boğaziçi	34
3.3.2. Bizans Döneminde Boğaziçi	34
3.3.3. Osmanlı Döneminde Boğaziçi	35
3.3.3.1. 16. Y.Y.'da Boğaziçi	36
3.3.3.2. 17. Y.Y.'da Boğaziçi	37
3.3.3.3. 18. Y.Y.'da Boğaziçi	38
3.3.3.4. 19. Y.Y.'da Boğaziçi	40
3.3.3.5. Osmanlı Döneminde Mimari-Yaşam-Yeşil Doku	44
3.3.3.5.1. Boğaziçi Yalıları	44
3.3.3.5.1.1. Yalı Mimarisi, Bahçe-Koru İlişkisi	44
3.3.3.5.2. Boğaziçi Sahil Sarayları, Kasırları ve Köşkleri	50
3.3.3.5.2.1. Saray-Kasır Mimari, Bahçe ve Koru İlişkisi	51
3.3.3.5.3. Mesireler, Mezarlıklar, Çayırlar, Bostanlar	53
3.3.3.5.3.1. Mesirelerde Planlama İlkeleri	54
3.3.4. 20. Yüzyılda Boğaziçi	57
3.3.4.1. 20. Y.Y.'la Girerken Boğaziçi	58
3.3.4.2. Cumhuriyet Sonrası Durum	59
3.3.4.2.1. Cumhuriyet Sonrası Yeşil Dokunun Bozulma Süreci	62
3.3.4.2.2. İmar Kanunları-Yeşil Doku İlişkisi Özellikle 2960 Sayılı Boğaziçi İmar Yasası ve 3194 Sayılı İmar Yasası	63
3.3.4.3. Boğaziçi'nde Yeşil Alanların Güncel Kullanımı	68

III

3.3.4.3.1. Korular -----	71
3.3.4.3.2. Mezarlıklar -----	74
3.3.4.3.3. ayırklar -----	75
3.3.4.3.4. Tarım Arazisi ve Bostanlar -----	78
3.3.4.3.5. Kıyı Parkları -----	79
4. BÖLÜM : SONUÇ -----	86

EKLER

KAYNAKLAR

ÖZGEÇMİŞ

Ö Z E T

Istanbul boğazi tüm değerleri ile tarihi süreç içinde farklı gelişmelere sahne olmuş bir mekândır. Osmanlı döneminde yapılaşma-yeşil kullanım ilişkisi en rafine düzeye ulaşmış, 19. y.y. ortalarından itibaren bu bileşimde karakter değişiklikleri yaşanmıştır. 20. yüzyılla birlikte sanayileşme, hızlı ve çarpık kentleşme, Boğaziçi kullanım çizgisini değiştirmiş yeşil doku hızla yok olmaya başlamıştır.

Bu araştırmanın amacı 1. ve 2. bölümlerde de belirtildiği gibi Boğaziçi'nde yeşil doku kullanımının tarihi süreç içinde incelenerek, güncel kullanımlarda Boğaziçi peyzajının geliştirilmesine yönelik somut çözümler önermektir. Bu amaçla araştırmanın coğrafi sınırları, Boğaziçi Öngörünüm bölgesi olarak belirlenmiş, yoğun yapılaşma etkisinde kalan yerleşmeler çalışma alanı dışında tutulmuşlardır.

Bu kapsamla 3. bölümde "Korunması ve yaşatılması gereken bir imge olarak Boğaziçi" olgusu, kavramsal anlamda ele alınmış, bu amaç doğrultusunda Boğaziçi'nin doğal ve beşeri yayılmaya ilişkin verileri ve sonuçları, konuya gerçekçi bir bakış açısından yaklaşabilmek amacı ile incelenmiştir. Alt başlıklarda Boğaziçi mekânının yeşil doku özellikleri gerek peyzaj ve floristik kompozisyonu açısından, gerekse tarihi süreç içindeki gelişim ve kullanımları ile ele alınmıştır. Böylece tarihi süreç içinde ormanlar, korular, yalı ve saray bahçeleri, mezarlıklar, çayırırlar, tarım arazisi ve bostanlar tüm yaşantıları ile tanımlanmıştır. 20. yüzyılda Boğaziçi'nde yeşil dokunun bozulma süreci imar kanunları ve imar planları yönünden de somutlamalar ile ortaya konmuş, güncel yeşil alan kullanımları planlama, tasarım, uygulama, donatı, bitkisel materyal seçimi açısından irdelenmiştir.

III

Sonuç bölümünde ise özellikle son 10 yılın, yeşil doku karakterinin yok ederek, tüm Boğaziçi ekolojik dengesine darbe vuracak tehlikeli boyutu da vurgulayarak, hatları çizilen Boğaziçi imgesine tüm mimari, doğal değerlerle ulaşmak doğrultusunda çözümler geliştirilmiştir.

RESUME

Avec tous ces qualités, Le Bosphore est une demeure qui était en scène dans la continuité historique. Au période d'Ottoman, la relation organique entre l'utilisation de l'habitation et de le tissus vert ,devenait à une niveau raffinée, avec la seconde partie du 19 ème siècle, cette composition changeait d'étât. Et au 20 ème siècle, l'industrialisation, l'urbanisme difformee, change l'aspect de l'utilisation, et le tissus vert commence à se detruire.

Le but de cette recherche, comme on l'a dit dans la première et deuxième partie, est étudier l'utilasation de la texture verte dans une perspective historique, et obtenir une resultat concret au sens de la developpement du paysage. Avec ce but, on limite les bornes géographique par "la prévision du Bosphore".

A cette inclusion, au 3 ème partie, on étudie le thème Bosphore "comme une image, que l'on doit proteger et faire vivre" avec les données naturels et les données et la conclu- sion provient de l'étałation humaine (on obtient une resolution rationel sur Bosphore). Avec les soustitres de la 3 ème partie, on prend, soit de la caratéristique paysagiste la composition floristique et soit la procédure historique avec l'utilisation et la développement de la texture verte du Bosphore. Ainsi, on définie avec tous les modes de vie "les forrêts, les bosquets, les jardins, des "yalı" et des palais, les cimtières, les prairies, les terrains d'agriculture et les potages" dans la procédure historique.

Au. 20 eme siècle on recherche des données concretes sur la procedure de la detruccion de la texture verte en indiquant les influences des lois et des plâns de construction, on

inspecte les surfaces vertes contemporaines au point de vue, de l'organisation, du design, de l'application, d'équipement, de la préférence des matières floristiques.

Quant à conclusion, on accenture spécifiquement sur la destruction de la texture verte (au point de vue caractère et quantité) et les changements des équilibres écologiques dans la dernière dix année.

On propose les résolutions aux sens de tous les éléments architectoniques et les valeurs naturels pour avoir au problématique de "l'image de Bosphore".

"İnsan önceden görme ve daha evvel davranma yeteneğini kaybetmiştir. O dünyayı tahrip ederek son bulacaktır".

Albert Schweitzer

I. BÖLÜM: GİRİŞ

Boğaziçi geçmişten geleceğe korunması ve yaşatılması gereken bir imge, üzerinde düşünülmesi zorunlu, çok bileşenli bir problematiktir. Rekreatyoneel ihtiyaçların en önemli sorunlardan biri olduğu günümüz şehirlerinde, özellikle İstanbul'da Boğaziçi bir potansiyel, son şans olarak gözükmektedir.

Güncel kullanımlar içinde Boğaziçi gün geçtikçe değerini yitiren, tüm imge elemanlarını (özellikle Boğaziçi Köyü imgesini) teker teker kaybetmeye başlamış bir belirsizlikler mekanıdır. Böylecine kusursuz bir doğa parçasında "Nasıl bir yerleşme modeli? Nasıl bir rekreatif düzenleme?" sorularının yanıtlanması, yani olayın somutlaştırılması tüm planıcı, uygulayıcı ve özellikle kanun koyucu tarafından zorunlu iken, son derece bilim ve gerçek dışı uygulamaların, evrensel değerlilikte bir mekanda yer alabilmesi, herkesin üzerinde düşünmesini gerektiren bir gerçektir.

Asırlarca Boğaziçi oranlı yerleşme ve yeşil ilişkisi ile gravürlerde canlanmış, bir anlamda bu mistik kompozisyon bir çok gezgin için büyüleyici bir atmosfer, Türk insanının yaşam görüşünün bir yansıması olmuştur. Aradan geçen 100 sene, tam anlamıyla kentli olmayan bir nüfusu İstanbul'a sürüklemiş, tüm değer yargıları, estetik görüş kaliteleri değişmiş, kırsal hayat şehirde vücut bulmuştur.

İşte Boğaziçi tablosu yoz bir tablo görünümü ile karşımıza çıkmaktadır. Özel korular yerleşmeye açılmış, kalanlar ise kentiçi parkı yaparcasına doğal özelliklerini kaybetmişler, ağaç kesimi yasallaşmış, göz boyamacılık karşısında tüm planlama kavramları anlamlarını yitirmiş, plansızlık ölçüt olarak öne çıkmış, bir tarih yargılanmıştır. Hızını alamayan spekülâtör önce boş çayırlara, daha sonra da kent içine sıkışmış bostanlara göz dikmiş, Boğaziçi'nin tüm yamaçları duvarlaştırılmıştır.

Bu bağlamda araştırmanın amacı Boğaziçi yeşil dokusunun tarihsel gelişim sürecini saptamak, kentsel ve bireysel yaşam şekli ile birlikte yeşil kullanımını irdelemek, elde kalan son yeşil dokunun gerek rekreasyonel, gerekse görünüm peyzajları açısından geliştirilmesine yönelik somut çözümlere ulaşmaktır.

Bu amaç doğrultusunda Boğaziçi, Rumeli yakasında: "Dolmabahçe'den Rumelikavağı'na", Anadolu yakasında "Üsküdar'dan Anadolu Kavağı'na" kadar olan ön görünüm bölgesi ele alınmış, yoğun yapılaşma etkisindeki Haliç yerleşmeleri, (Eminönü, Topkane, Fındıklı, Kabataş gibi yerleşimler) kapsam dışı bırakılmıştır.

2. BÖLÜM: MATERYAL VE YÖNTEM

Belli bir gelişimi tarihi perspektif içinde de vermeye çalışan araştırma konusu, gözlemlene ve bilimsel veri sentezine dayalı bir yöntemle ele alınmıştır.

Bu bağlamda şu soruların cevabı aranmıştır:

- o Boğaziçi olgusu ve imgesi nedir ?
- o Boğaziçi doğal ve kültürel verilerinin peyzaj açısından etkileri nelerdir ?
- o Tarihi süreç içinde Boğaziçi'nin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı ve yaşam şekli nedir ?
- o Tarihi süreç içinde yeşil doku kullanımını gerek planlama, gerek yaşantı ve gerekse Boğaziçi peyzajı açısından hangi düzeydedir ?
- o 20. yüzyıla girerken Boğaziçi yerleşmeleri ve yeşil doku arasındaki organik ilişki hangi yoğunlukta?
- o Boğaziçi yeşil dokusunun (görsel ve kullanıma açılmış) güncel kullanım kalitesi nedir?
- o Boğaziçi'nde yeşil dokunun ve Boğaziçi imgesinin korunması ve yaşatılması için ne gibi öneriler getirmek olasıdır.

Böylece kıyıdan ve panoramik görüntü veren yüksekliklerden yeşil doku yapılaşma ilişkisi, mevsimlere göre peyzaj değişimi gözlemsel olarak ele alınmıştır.

Tüm devirlere ait yeşil alan kullanımı ve peyzaj özellikleri, o devirlerde İstanbul'u gezen yazarların eserlerinden (H. VON MOLTKE, MISS PARDOE gibi..) ve o devirlere ait gravürlerden (Thomas Allom, Meeling gibi...) etüd edilmiş, peyzaj planlaması açısından Eldem H. Sedat, Akdoğan Günel, Evyapan Aslanoğlu Gönül'ün değerli çalışmaları esas kabul edilmiştir.

20. y.y'lin başındaki durum 1906 tarihli Nedjib'in 1/50.000 ölçekli haritasından elde edilmiş, aynı ölçekli güncel durum ile bir karşılaştırma imkânı sağlanmıştır.

İmar kanunları ve Nazım imar planları kamu hukuku, yeşil doku üzerindeki somut etkileri, planlama ve gelecek içindeki esneklik parametreleri açısından ele alınmış, somut çözümlere ulaşılmıştır.

3. BÖLÜM: BOĞAZIÇI ÖNGÖRÜNÜM BÖLGESİNİN PEYZAJ PLANLAMASI AÇISINDAN İNCELENMESİ

3.1. BOĞAZIÇI TANIMI VE İMGESİ

Istanbul Karadeniz'den Avrupa'ya ve Akdeniz'e ulaşan tek su yolu ile "jeopolitik" bünyesinde barındırdığı karakteristik özellikli mekanları, dini merkezler ve üniversiteleri ile "kültürel" yetkinliğe sahip bir şehirdir (1). Bu şehrin en önemli ve değerli peyzaj ögesi değişken kıyı çizgisi, ilginç perspektif sunumları ile belkide nefes alacak son yeri olan Boğaziçi'dir.

Boğaziçi (Latince Bosfor, eski Yunanca'da Bosforus) ö-küz anlamına gelen "Vos" yada "Bos" kelimesi ile geçit anlamına gelen "Poros" sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Eski devirlerde Boğaz, Azak Denizi'nin Karadeniz'e bağlayan ve Kimeryen Boğazı olarak adlandırılan dar geçitten ayrılması için "Trakya Boğazı" olarak ta anılırdı (2).

(1) ÇUBUK, Mehmet, "Boğaziçi Mekanının Düzenlenmesinde Bazı İlkeler"; s.9.

(2) ÖZDÜL, Cem, "Le Bosphore" s.36-39 (Aldabert De Beaumont'un 1847 de L'illustratin-Journal Üniversal de "Le Bosphore" adlı ile yayınlanan yazısından seçilmiştir.)
Şehir 87/9.

31 Km uzunluğundaki (Orta akstan, Kız Kulesi ile Fener arası 35 km uzunluğundadır) ve genişliği Karadeniz'e açıldığı yerde 3600 m, Marmara'ya açıldığı yerde ise 1675 m (en dar yeri olan Anadolu ve Rumeli Hisarları arası 698 m.dir) Olan Boğaziçi, Bizans'tan günümüze ilgi çekici bir mekân olarak önemini korumuş, Osmanlı Dönemi'nde tüm yaşantıları ile kültürel açıdan doruğa çıkmışlığın bir sembolü olmuştur. Bu dönem Boğaziçi Köyü, Boğaziçi Meydanları, Boğaziçi Yalı, Köşk, Saray ve Kasırları, Kuru, Bostan, Mesire yerleri ve oturulup kahve içilebilecek, dinlenme imkânı taşıyan özel köşecikleri ile simgesel özellik kazanmıştır. 1836-1839 yılları arasında İstanbul'a gelen Helmut Von Moltke Boğaziçi'nde bu köşecikler için: "Burada hiç kimse, sokağın ortasında veya en hoşuna giden neresi ise orada oturup, bir çubuk tütürmekten veya kahve içmekten çekinmez. Bunun için Boğaziçi'nde birçok köşecikler vardır. Dev gibi bir çınar altı genellikle bir setle çevrilidir. Bunun yanında da muhakkak bir çeşme ile çok defa damında muazzam bir ağaç gövdesi çıkan küçük bir kahve bulunur. Eğer uzanacaksan hemen bir hasırla, kilim sererler, eğer oturmak istiyorsan arkalıksız alçak bir iskemle getirirler" demektedir (3).

3.1.1. BOĞAZIÇI'NİN DOĞAL VE BEŞERİ YAYILMAYA İLİŞKİN VERİLERİ

Ortam, etki ve değişiklik yapan çevre koşulları ve güçleridir. Canlı bakımından yaşamı etkileyen dış koşullar toplamıdır.

Boğaziçi doğal ortamı bir eko-sistemdir. Bu sistem her türlü peyzaj olgusunun oluşmasında tek bileşendir ve alt bileşenlerin dengelerinin bozulduğu andan itibaren tüm sistem düzeltilmesi çok güç hatta imkânsız bir sona doğru gidecektir.

(3) ÖRS, HAYRULLAH, "Moltke'nin Türkiye Mektupları", s.30-33 (Eserin asıl adı "Türkiye'deki Olaylar ve Durum Üzerine Mektuplar"dır).

3.1.1.1. DOĞAL VERİLER VE SONUÇLARI

3.1.1.1.1. TOPOGRAFYA

Boğaz peyzajı morfolojik yapı açısından dinamik bir görünüme sahiptir. "Boğazın her iki yakasının siluet çizgisi, iç silüetleri ve arazi kitlelerinin meydana getirdiği plastik bünye, Boğaziçi mekânının temel yapısıdır" (4).

Boğaz oluşu İstanbul'u ikiye böler. 120-130 m. ortalama yüksekliği ile "penneplenleşmiş" bir düzlem olan Boğaziçi batıdan-kuzeye doğru yükselir ve Belgrat ormanında 200 m'ye ulaşır. Anadolu yakasında bu penneplenler daha engebelerdir.

Boğaziçi'nde kıyı şeridi çok dardır, ancak vadiler de dar ve uzun bir düzlük olarak içerilere kadar sokulur (5). Kıyılardan başlamak üzere % 10-30 arasında değişen eğim, Anadolu yakasında kuzeye gittikçe artar. Bu yakada eğimler denize yakan ve dik inerler. Boğaziçi'nde ilgi çekici bir oluşum da her burunun karşısında yer alan koyların oluşturduğu ilginç anlatımdır (Dolmabahçe koyu karşısında Üsküdar burnu, Çengelköy koyu karşısında Ortaköy burunu, Bebek koyu karşısında Kandilli burunu, Paşabahçe koyu karşısında Yeniköy burunu örneklerinde olduğu gibi) (6).

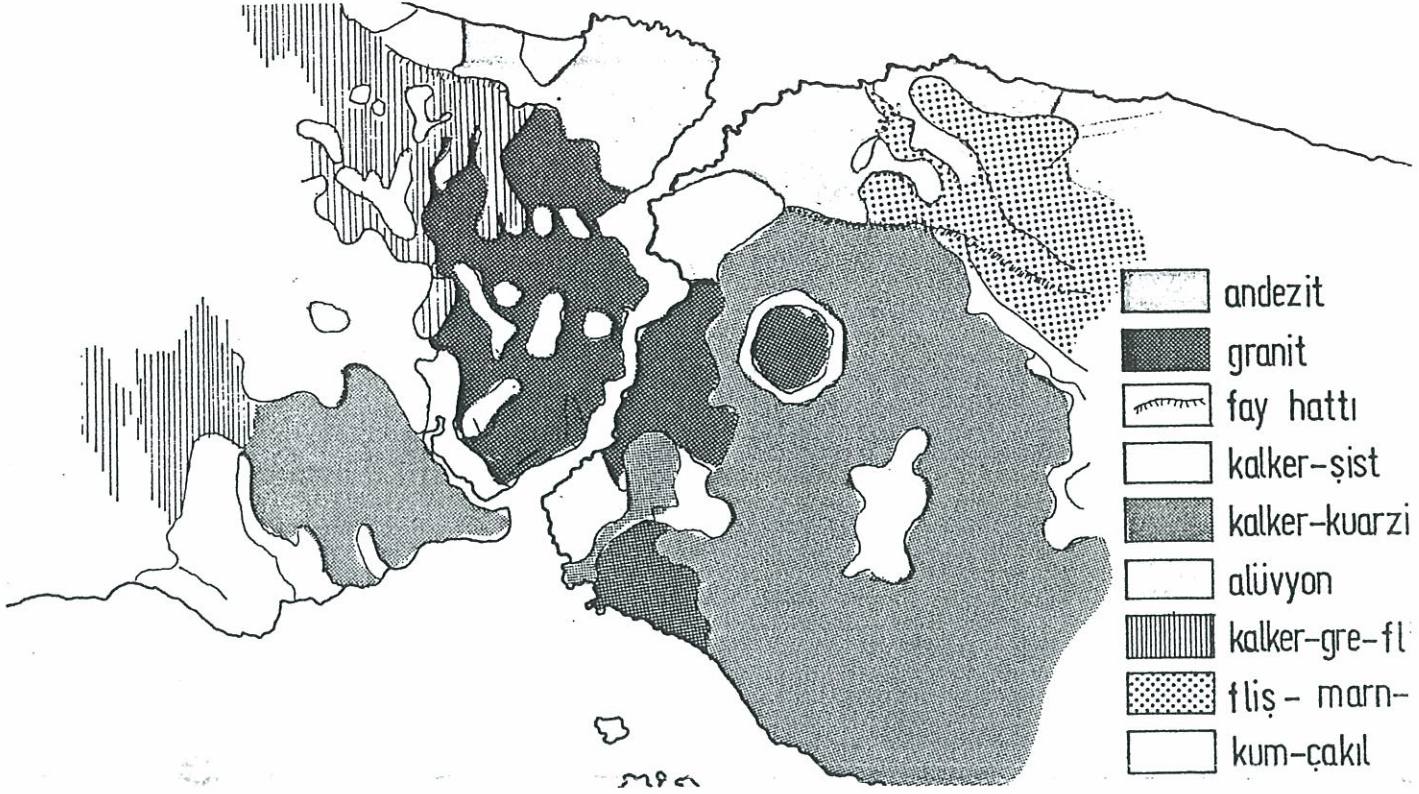
3.1.1.1.2. JEOLJİ

"Boğaziçi'nin kuzeyi, Karadeniz kıyılarından başlamak üzere Anadolu yakasında Anadolu kavağı ve Avrupa yakasında ise Yenimahalle'ye kadar ikinci jeolojik zaman sonu volkanik arazidir. Diğer kısımlar birinci zaman ortalarında meydana gelmiş devoniyendir (7) (Şekil 1).

(4) ARAN, SADRI, "İSTANBUL BOĞAZI'NIN PEYZAJ ÖZELLİKLERİ, Planlama ve Koruma Tedbirleri" s.236-237 (İstanbul Boğazı ve Çevresi Simpozyumu'na ait bildiridir).

(5) AKDOĞAN, GÜNEL, "İstanbul Peyzajının Tanziminde Peyzaj Mimarisi ile İlgili Problemler ve Ana Prensipler"s.57-58.

ŞEKİL 1. BOĞAZIÇI VE ÇEVRESİNİN JEOLojİK HARİTASI

Kaynak: Çubuk, Mehmet, a.g.e. (7)

3.1.1.1.3. HİDROLOJİ

Su görünümleri, Boğaziçi peyzajında ilginç bir yere sahiptir. Deniz altı topoğrafyasının özelliklerinden dolayı Boğaziçi'nde bir nehir akıntısı görünümü izlenir. Boğaz suyu derinliği orta kısımda 36 m. ile 95 m. kıyılarda 2 ilâ 70 m. arasındadır (Şekil 2). Su sıcaklığı Ağustos ayında 23°C (Şekil 3) tuzluluk oranı ise 19 gr/lt'dir.

Karadeniz'in fazla suyu Marmara'ya doğru akarken bir su üstü akıntısı oluşur. Bu akıntı Kandilli önlerinde 1.45 m/sn ye ulaşır, daha sonra Sarayburnu'nda kırılır (8). Tarih içinde akıntılar değişik isimler almışlardır. Rumeli Hisarı önündeki akıntı "Şeytan Akıntısı", Vaniköy önündeki akıntı ise: "Maskara akıntısı" olarak anılırlar (9). Ana akıntının

(7) ÇUBUK, MEHMET, a.g.e., s.32.

(8) ÇUBUK, MEHMET, a.g.e., s.38.

(9) ŞEHİSUVAROĞLU, HALUK, "Boğaziçi'ne Dair", s.65.

yanında burunlara çarpıp geri dönen akıntılar ise Arnavutköy'e kadar ulaşırlar (Ek 1).

Su altı akıntılarının kanal adı verilir. Bu akıntılar Marmara'dan Karadeniz doğrultusunda akarken Kuzguncuk önlerinde 1.22 m/sn'ye ulaşırlar (8).

Boğaziçi'ne dökülen akarsu ve kollarının yayıldığı alan içinde kanalizasyon, pis su ve sanayi artıklarının akıtılması, bitkisel örtü tahribinin doğal bir sonucu olan erozyonlarla akarsuların dolayısı ile Boğaz suyu, kirlilik sınır değerlerini aşacak bir kirlenme seviyesine ulaşmış ve kıyıları zamanla dolmaya başlayarak su altı topoğrafik özellikleri bozulmuştur (10).

İçme suları açısından son derece zengin kaynaklar, Boğaziçi hidrolojik verileri açısından önemlidir. İçmeler tarihi süreç içinde birer mesire yeri olarak değerlendirilip yaşatılmışlardır. Bugün içme suları kimyasal ve biyolojik kirlenme ile karşı karşıyadır.

Boğaziçinde önemli içme suları Anadolu yakasında: "Beykoz'da Sırmakeş, Çubuklu'da Hasanbey, Alemdağ'da Taşdelen, Kayışdağ"; Rumeli yakasında "Sarıyer'de Çırçır, Hünkâr, Kestane (11), Boğazın ortalarında Kanlıkavak, Kağıthane'den yayılan Hamidiye" sularıdır (12).

3.1.1.1.4. TOPRAK

Azonol alüviyal topraklar dışında Boğaziçi'nin kuzeyi ve platolarda, Belgrad Ormanı'nda, Karadeniz kıyı şeridi

(10) USLU SELMAN, "Boğaziçi Yağma Edilirken", (Cumhuriyet Gazetesi'nin 14.8.1988 tarihli makalesinden)

(11) ELDEM, H. SEDAT, "Boğaziçi Anıları", s.12.

(12) ÜNVER SÜHEYL, "Boğaziçi İçme Suları Üzerine", s.109-110 1974, İstanbul Boğazı ve Çevresi Sempozyumuna ait bildiridir)

boyunca uzanan ve yer yer platoyu da örten gevşek neojen depoları üzerinde meydana gelen toprak profilleri görülür. Buna karşılık güney kıyı şeridinde Akdeniz bölgesinin karakteristik toprak tipi olan Kızıltoprak ve özellikle Marmara kıyılarında killi ve marnlı anakaya etkilerini taşıyan intrazonal toprak tipleri yaygındır (13).

3.1.1.1.5. İKLİM

Boğaziçi genelde termik açıdan elverişli bir ortam oluşturmaktadır. Akdeniz iklimi ve Orta Anadolu karasal iklim bölgeleri arasında yer alan Boğaziçi, yılda dört devre yaşar (14). (Şekil 4).

1) Aralık-Mart ayları arasındaki "Soğuk Devre" (Karlı, yağmurlu, donlu günler sayısının artışı, radyasyon düşüklüğü, nem fazlalığı, kuzey rüzgârlarının şiddet kazanması bu devrenin karakteristik özelliğidir).

2) Nisan-Aralık ayları arasındaki "Geçiş Devresi" (Bu devrede kuzey rüzgarları etkilidir. Soğuktan sığaca doğru bir geçiş söz konusudur).

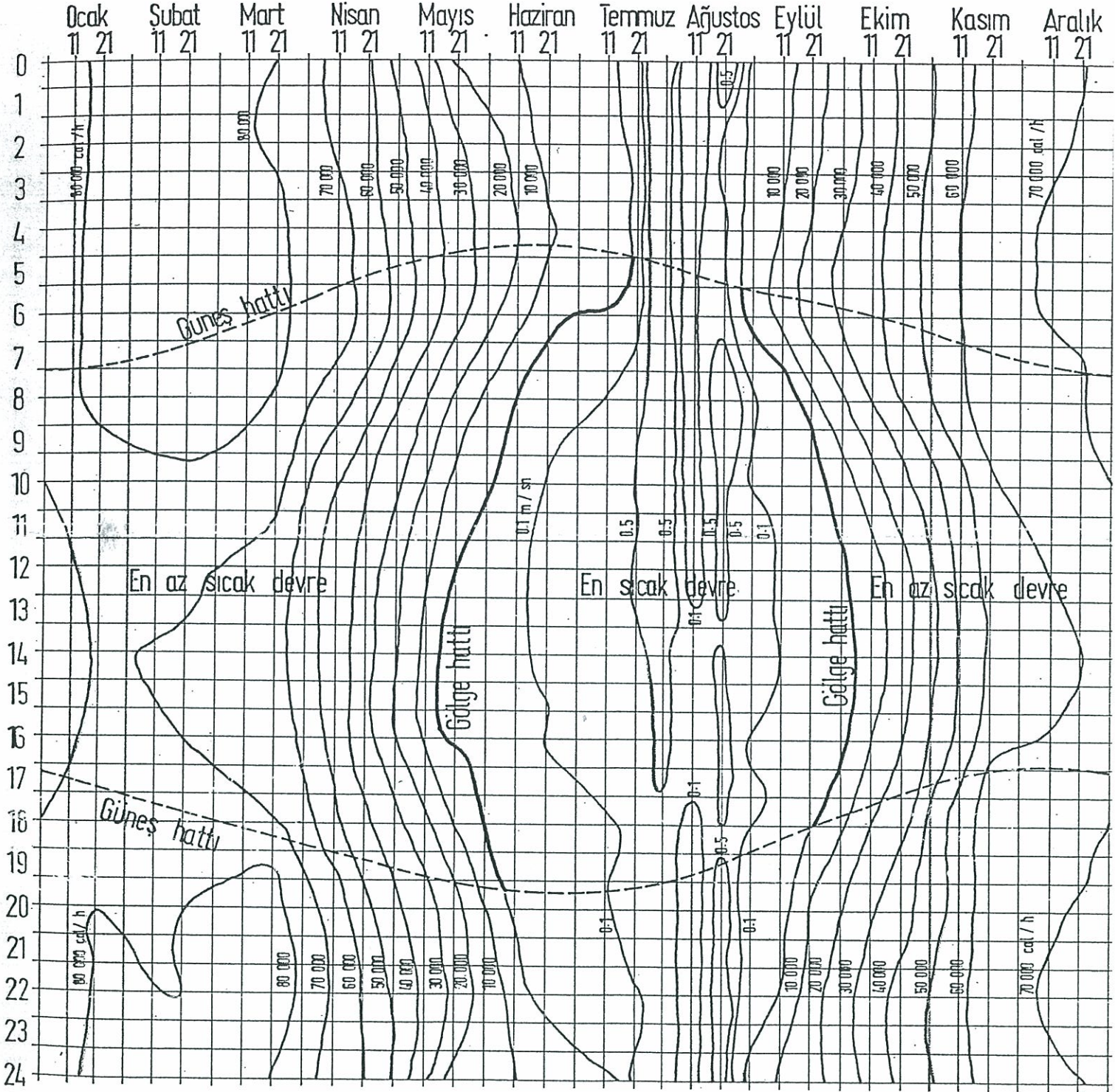
3) Temmuz-Ekim sonu arasındaki "Sıcak Devre" (Bu devrede sakin hava tipleri ile birlikte aşırı sıcaklar gözlenir, Eylül ayı ile birlikte yağmurlu günlerin sayısı artar).

4) Kasım ayının belirlediği "Kısa Geçiş Devresi" (Bu aylarda yağışlar artar, serin, yağmurlu ve soğuk kar yağışlı hava tipleri gözlenir).

(13) ERİNÇ SIRRI, "DOĞAL ORTAM VE SONUÇLARI" s.48 (1974 İstanbul Boğaz ve Çevresi Simpozyumu'nda sunulan bildiri-
dir).

(14) AYSU ÇİĞDEM, "Boğaziçi ve Çevresinin Doğal Yapısı s.57-
58 (a.g. Simpozyumda sunulan bildiridir)

ŞEKİL 4. İSTANBUL VE ÇEVRESİ İÇİN, GÖLGE HATTI DURUMU İLE İKLİMSEL İHTİYAÇLAR TABLOSU

Kaynak: Zeren, Lütfi, "İklimlendirme Ders Notları"

3.1.1.1.5.1. SICAKLIK

Boğaziçi yüksek ve soğuk bölgelerin alçak basınçlı etkisindedir. Yazın Akdeniz iklimi etkisine kuzeyden Marmaraya inen serin hava etkisi de katılır. Böylece yaz aylarında özellikle Temmuz da hava yumuşaması gözlenir. Kışın ise Avrupa basınç ve karasal iklim koşulları etkisini, soğuk ve yağışlı kütle ile gösterir. Yılın en serin ayları Ocak ve Şubat, en sıcak ayları ise Temmuz, Ağustos'dur (Tablo 1), (15).

TABLO 1.

İstasyon	En Soğuk Ay (°C)	En Sıcak Ay (°C)
Kumköy	5,6 (Şubat)	23.0 (Ağustos)
Sarıyer	5,4 (Şubat)	22,9 (Ağustos)
Bahçeköy	4,8 (Ocak)	22,2 (Ağustos)
Vaniköy	5,2 (Ocak)	22,8 (Ağustos)

Kaynak: Erin, Sırrı, "Doğal Ortam ve Sonuçları"

3.1.1.1.5.2. YAĞIŞ

Yaz aylarında 20 mm km²'den az yağmur alan Boğaziçi'nde en etkili yağışlara Temmuz-Ağustos aylarında rastlanır. Sonbahar, tüm İstanbul genelinde olduğu gibi, Orman kütlelerinin de etkisi ile kuzeyden güneye doğru azalan yağışları ile en çok yağış getiren aydır (Tablo 2) (16).

TABLO 2.

İstasyon	Yıllık Yağış (mm)
Kumköy	716
Sarıyer	726
Bahçeköy	1030
Vaniköy	787

Kaynak: Erinç, Sırrı, a.g.e.

(15) ÇUBUK, MEHMET, "Boğaziçi Mekanının Düzenlenmesinde Bazı İlkeler", s.37.

(16) ÇUBUK, MEHMET, A.g.e., s.36.

3.1.1.1.5.3. RÜZGAR

Boğaziçi'nde hakim rüzgar kuzey rüzgarlarıdır. Karadeniz üzerinden gelen bu rüzgarlar Boğaz oluşu sayesinde tarihi yarımadaya kadar etkisini sürdürür (Şekil 5). Topografyanın da derin vadilere yayılmış ve genellikle konveks bir karakter göstermesinin kirli hava birikimini önlemesi açısından önemli etkisi vardır (17).

ŞEKİL 5. BOĞAZIÇI RÜZGAR AKIM DİYAGRAMI

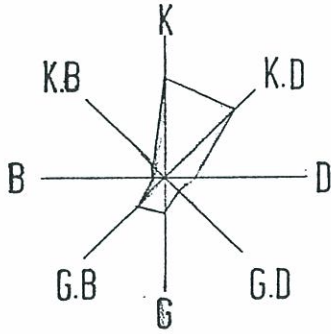

Kaynak: Erinç, Sırrı, a.g.e.

(17) ERİNÇ, SIRRI, "Doğal Ortam ve Sonuçları", s.43-44 (1974 İstanbul Boğaz ve Çevresi Sorunları Simpozyumu'na sunulan bildiri).

Yazın serin, kışın ise soğuk hava şartlarını oluşturan poyraz Mayıs başından Ağustos'a kadar ortalama 2,9 m/sn hızla eser. "Boğazda yaz günleri esen tatlı serin rüzgara "Hekkizâde Poyrazı" denildiğini Ahmet Rasim'den öğreniyoruz" (18). Kışın oluşturduğu yumuşak hava ve yazın ise Marmara - dan sıcak ve boğucu hava getirmesi açısından Lodos etkin bir rüzgâr görünümündedir (Şekil 6).

ŞEKİL 6. RÜZGAR YÖNLERİ

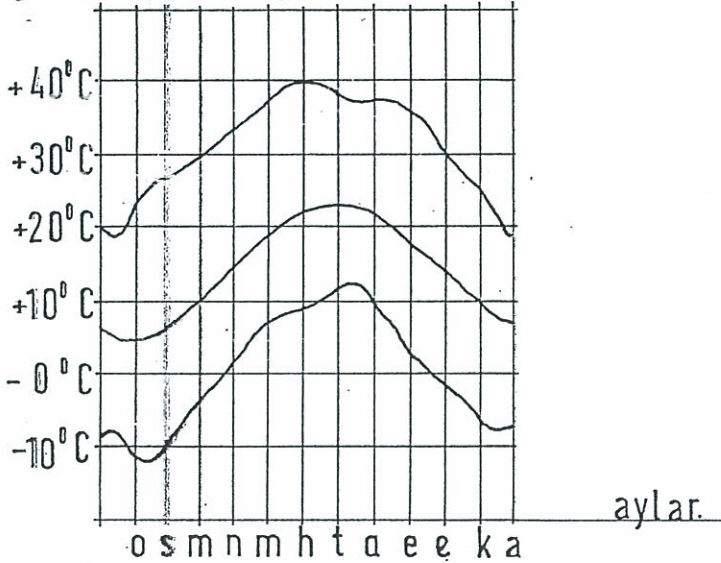

Kaynak: Çubuk, Mehmet

3.1.1.1.5.4. GÜNEŞLENME

Güneşlenme süresi açısından da Boğaziçi elverişli bir mekândır. Yıllık güneşlenme süresi ortalama 24444 saat 7 dakikadır (Şekil 7) (19).

ŞEKİL 7. GÜNEŞLENME DİYAGRAMI

Kaynak: Çubuk, Mehmet

(18) ŞEHİSUVAROĞLU, HALUK, "Boğaziçi'ne Dair", s.65.

(19) ÇUBUK, MEHMET, "Boğaziçi Mekanının Düzenlenmesinde Bazı İlkeler", s.37.

Radyasyon açısından da hızlı akan bir su oluşunun varlığı (Boğaz suyu), eğim, bakıların değişkenliği ve yamaçlar üzerinde albedo açısından çok farklılıklar gösteren yüzeylerin varlığı Boğaziçi'ne özgü bir yapıyı tanımlar. (Boğaziçi yamaçları, vadileri ve sırtlarıyla hızlı bir yapılaşma süreci içindedir. Beton yüzeylerin albedosunun fazlalığı sıcaklık ve aydınlanma uyumunu bozacak; Boğazın sularındaki yeşil, koyu mavi, renk yansımaları giderek kaybolacak ve Boğaziçi sıradanlaşacaktır (20)).

Mikroklima özellikleri ve coğrafi konumu nedeni ile Boğaziçi'nde sürekli bir don devresi yoktur.

Sis özellikle ulaşım açısından önemli bir olgudur. Bu aynı zamanda soğuk mevsimlerin başlangıcını da tanımlar. Sis genellikle Ekim-Kasım ayları arasında etkili olmaktadır (21).

3.1.1.1.5.5. NEM

Istanbul Boğazı ve çevresinin subtropikal etkili kış yağışlı makrokliması nedeni ile nemlilik ortalaması çok yüksektir. Bunda doğal vejetasyonunda etkisi vardır. Bütün yıl için bağıl nem % 74, aylık ortalamalar ise % 71-80 arasında değişkenlik göstermektedir. (22).

3.1.1.1.6. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ

İklim özellikleri, arazi morfolojisi, bakılar açısından farklılıklar gösteren İstanbul Boğazı ve çevresi son derece zengin bir floristik yapıya sahiptir. Boğaziçi silüetini oluşturan orman, koru, mezarlıkların kitleli yeşillikleri, maki (macchia) formasyonları, çayırlar, tarım arazisi

(20) AYSU, ÇİĞDEM, "Boğaziçi ve Çevresinin Doğal Yapısı"

(a.g. Simpozyumda sunulan bildiri)

(21) ÇUBUK, MEHMET, a.g.e., s.38.

(22) ÇUBUK, MEHMET, a.g.e., s.36.

kendi içlerindeki doku, renk çeşitlenmeleri açısından ilgi çekici, yoğunlukları açısından ise boyutlandırıcıdır.

Doğal vejetasyon açısından maki, psödomaki ve geriplanda kısmen ormanların oluşturduğu Boğaziçi (Şekil 8), tarihi süreç içinde korular ve yalı bahçeleriyle bünyesinde yabancı türleri de barındırmış, hatta bazıları Boğaziçi'nde simgesel değerliliğe ulaşmışlardır.

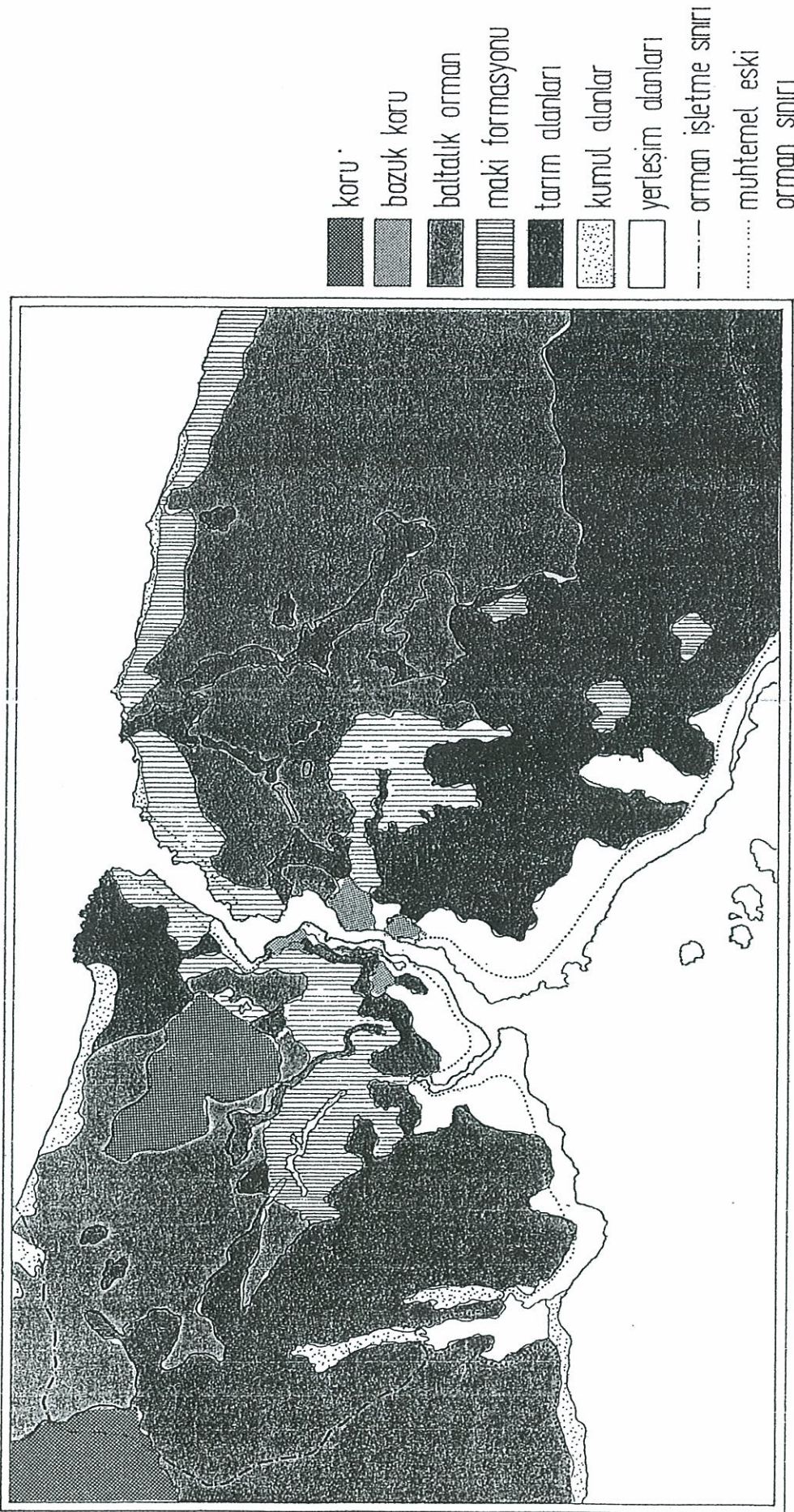
Kuzey-güney doğrultusunda genişliği 30 km. olan saha yerel iklim şartları açısından bir geçiş alanı oluşturur. Güney'de platodan ve bunları sınırlayan engebelerin kuytusunda Marmara boyunca ve kıyı şeridinin 100-200 m.yi geçmeyen sığ topraklı kısımlarında maki (macchia) toplulukları yer alır (23). Çeşitli kullanışlar nedeni ile sürekli bir yok edilme içinde bulunan makiler, özellikle vadi içlerinde ve tabiatın az olduğu (nispeten korunmuş) yerlerde oldukça sık, boylu bir yeşil örtü oluştururlar.

Anadolu yakasında kuzey bakılı yamaçlar, güneydekilerden daha yeşil karakterdedir (Paşabahçe, Çubuklu ve Kandilli kuzey yamaçlarında olduğu gibi). Güney bakılı sırtların daha kıraç oluşu maki (macchia)lerin pyrygana tiplerinin yayılmalarına olanak sağlar. (Cistus villosus, Spartium junceum, Erica verticillata... gibi). Sarıyer, Beykoz, Paşabahçe, Kanlıca, Küçüksu vadi içlerinde maki (macchia) ve psödomaki (pseudomacchia^(.)) vejetasyonlarının hemen hemen hepsine rastlamak mümkündür.

(23) ERİNÇ, SIRRI, "Doğal Ortam ve Sonuçları", s.47-48
Boğaziçi ve Çevresi Sorunları Sempozyumu'nda sunulan bildiri.

(.) Pseudomacchia'lar denizsel ve nemli bir iklim tipinin etkin olduğu yerlerde kışın yapraklarını döken türlerin çoğunlukta olduğu bir floristik kompozisyon oluştururlar. (Erinç, Sirri, Doğal Ortam ve Sonuçları", s.48.)

ŞEKİL 8. BOĞAZIÇI VE ÇEVRESİNİN DOĞAL BİTKİ YAYILIMI

Kaynak: Pamay, Besaret, "İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları Simpozyumu"

Rumeli yakasında İstinye, Arnavutköy, Ortaköy, Büyük - dere gibi yerleşim alanlarında güney yamaçlarda makiler büyük tahribata uğramışlardır. Rumelihisarı, Baltalimanı, İstinye, Kalender, Kireçburnu, Kefeliköy gibi eğimlerin kıyıya yakın ve dik olarak indiği yerlerde, jeolojik oluşumların da etkisi ile makiler, yer yer doğal kaya bahçeleri oluştururlar (24).

"Boğaziçi yamaçlarını kaplayan maki vejetasyonu içinde en dominant olanları sırasıyla: "Kocayemiş (Arbutus Unedo), Ağaç fundası (Erica arborea), Katırtırnağı (Spartium juncem), ? Ladenler (Cistus salviifolius, Cistus viltosus), Ateş diken (Pyracantha coccinea), Akça kesme (Phyllyrea latidifollus), Kermes meşesi (Quercus coccifera) Sakız (Pistacia terebinthus), Calcotome villosa, Genista tinctoria, Lavandula canensis, Osyri alba'dır". (Bu maki formasyonu içinde Erguvanlar (Ericis silipuartrum) Akdeniz maki formasyonunun bir ögesidir) (25).

Boğazda belli başlı pseudomacchice türlerine gelince bunlar:

"Prunus spinosa, Clematis vitalba, Rosa canina, Calycotome terebinthus, Cornus mas, Paliurus aculeatus" gibi bitkilere (26).

Kuzey kumlarda ise platolar ve Karadeniz yakınlarındaki sırtlarda birbirinin devamı olması gereken iki orman parçasından biri Avrupa yakasındaki "Belgrad Ormanları", diğeri ise Asya yakasındaki "Alemdağ Ormanı" dır. Birbirlerine yakın floristik bileşim gösteren her iki orman kütesinden Alemdağ Orman kitlesi orman karakterini büyük ölçüde kaybetmiş balta-lık orman konumundadır.

- (24) AKDOĞAN, GÜNEL, "İstanbul Peyzajı'nın Tanziminde Peyzaj Mimarisi İle İlgili Problemler ve Ana Prensipler", s.246.
- (25) YALTIRIK FAİK, ULUOCAK, NİHAT, "İstanbul Boğazı ve çevresi Bitki Örtüsü Özellikleri ve Fonksiyonları" s.112-113 (a.g.e. simpozyumda sunulan bildiri).
- (26) ÖZTAN, YÜKSEL, "Marmara Bölgesi Yeşil Örtüsünün Ağaç ve Canlılarının Tesbiti ile Peyzaj Mimarisi Yönünden Kıymetlendirilmesi", 1966.

Castenetum-Fagetum ara zonunda yer alan ve 5000 hektarlık bir yayılım gösteren Belgrad Ormanı farklı karakterde üç flora arenalini içerir. Karadeniz (Colcmis), Akdeniz (Mediterran) ve Balkan-Orta Avrupa flora elemanlarının yer aldığı bu arenallerin karışık yapraklı Orman kompozisyonunu oluşturan ağaç türleri: "Meşeler (*Quercus dishorochensis*, *Quercus frainetto*, *Quercus cerris*, *Quercus peudunculiflora*, *Quercus infectoria*), Kayın (*Fagus orientalis*), Adi Gürgen (*Carpinus betulus*), Kestane (*Castanea Sativa.*), Kızılağaç (*Alnus glutinosa*), Titrek Kavak (*Populus tremula*), Ihlamur (*Tilia tomentosa*), Akçaağaçlar (*Acer trautuetteri*, *Acer campestre*) ve diğerlerinden ibarettir. Araştırmalara göre 400'ün üzerinde otsu tür ve ağaçlar dışında mevcuttur" (27).

3.1.1.2. BEŞERİ YAYILMA VERİLERİ VE SONUÇLARI

3.1.1.2.1. NÜFUS

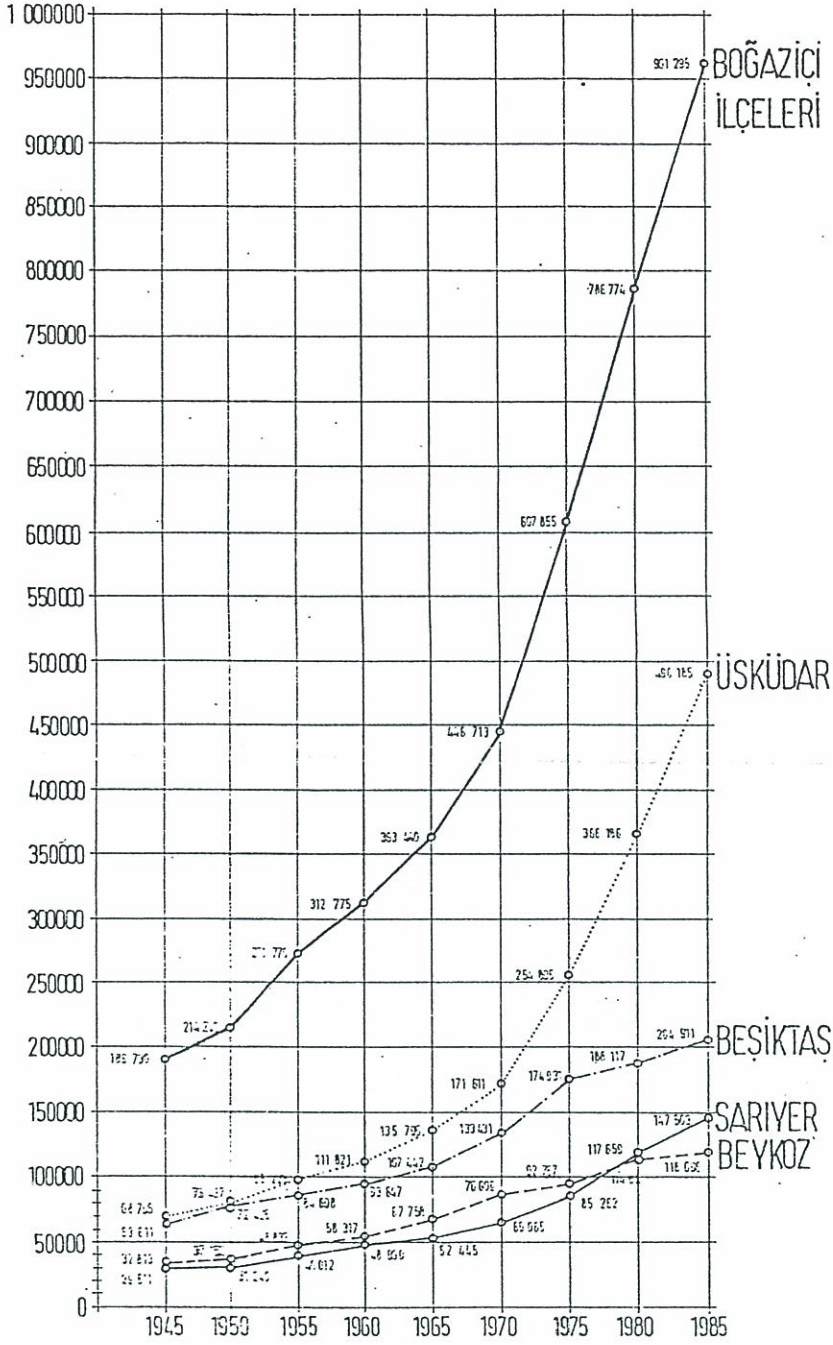
Tarih içinde Boğaziçi nüfusu ulaşım olanakları ile doğru orantılı olarak bir artış gösterir. Şirket-i Hayriyye ile başlayan bu olgu karayollarının yapımı ile hız kazanmıştır. Özellikle 1945'ten sonra Boğaziçi'nde belirgin bir nüfus artışı gözlenir (Boğaz'da yer alan 4 ilçenin toplam nüfus artışı yüzdelerine bakacak olursak (Şekil 9), nüfus karakterinin "Açık nüfus" yani dıştan destek alan bir nüfus oluşumunda olduğunu görürüz (28). Boğaziçi'nin tüm ilçelerine göz olmuş, bucak ölçeğinde Beşiktaş'ta, Ortaköy ve Arnavutköy bucakları, Üsküdar'da Merkez ve Kısıklı, bucakları, Sarıyer'de Merkez ve Yeniköy bucakları, en fazla nüfus artışı etkisi altında kalmışlardır (29), (Şekil 10).

(27) YALTIRIK FAİK, ULUOCAK, NİHAT, "a.g.e.", s.113-114.

(28) ÇUBUK MEHMET, "Boğaziçi Mekanının Düzenlenmesinde Bazı İlkeler", s.78.

(29) ASLAN RIFKI, "Boğazın Bugünkü Ekonomik Yapısı", s.94-97 (Boğaziçi ve çevresi simpozyumunda sunulan bildiri)

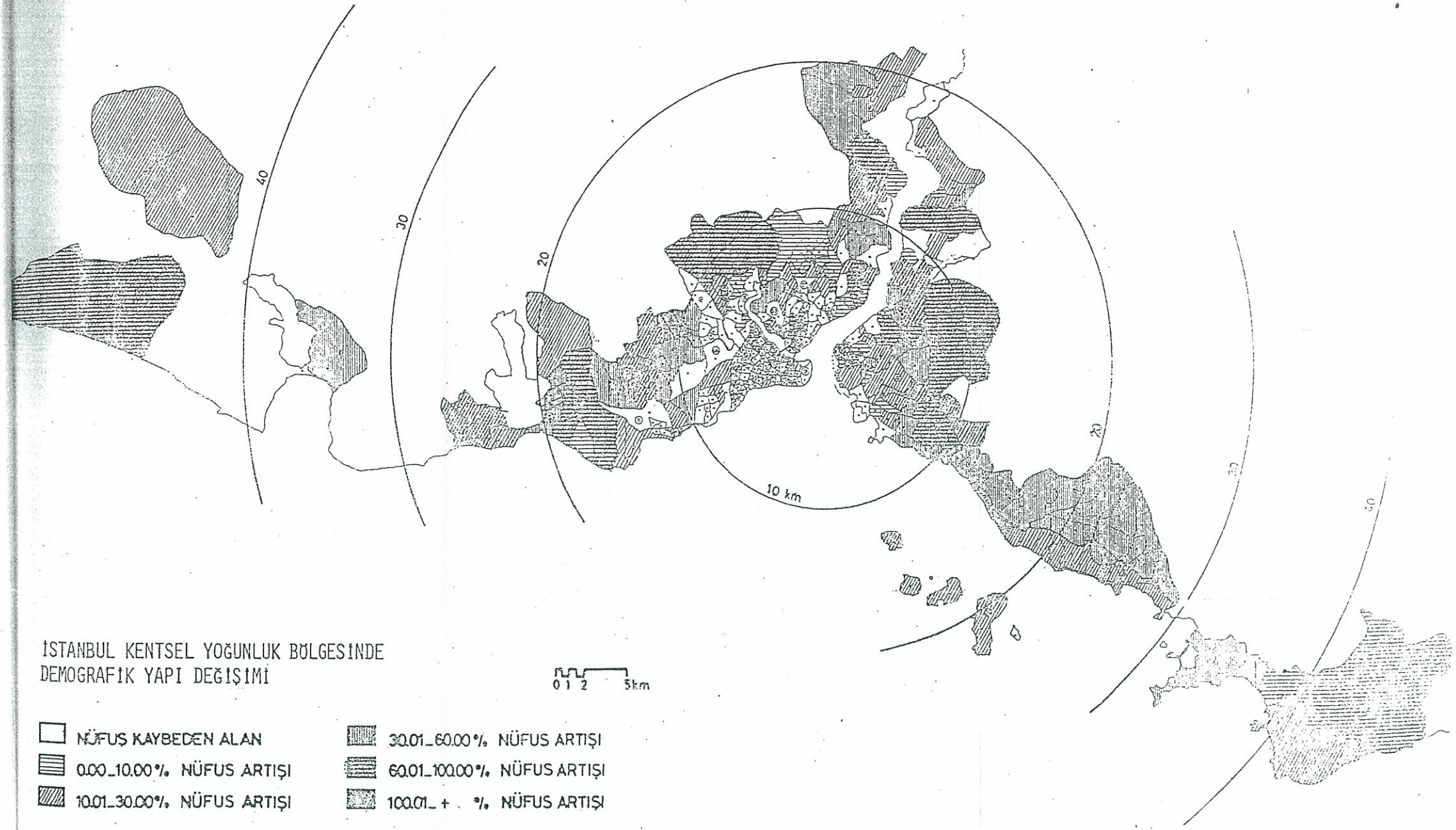
ŞEKİL 9. BOĞAZIÇI'NDE NÜFUS GELİŞİMİ

Kaynak: D.İ.E. 1970-1975-1980 İstatiksel verilerinden:

3.1.1.2.2. YAPILAŞMA

Boğaziçi'nde 1945'ten bu güne yapılaşmayı yeşil dokunun aleyhine geliştiren veriler: "Boğaziçi'nin doğal ve görsel potansiyeli, hatalı zoning (sanayileşme) ve hatalı ulaşım modelinin seçimi"dir.

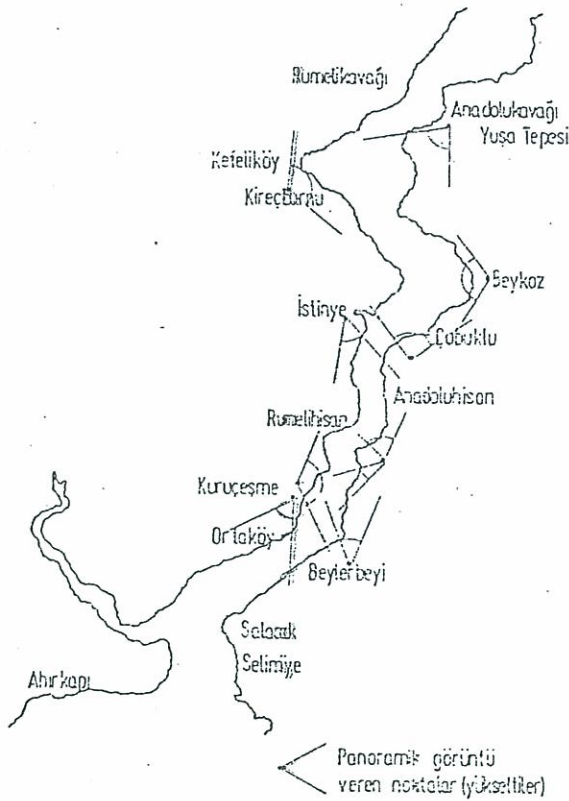

KAYNAK: CENGİZ, Hüseyin, Ekonomik İşlevlerin Büyük Şehirsel Merkezlerde Desantralizasyon Olguları, Doktora Tezi, Y.Ü. İstanbul, 1984.

3.1.1.2.2.1. BOĞAZIÇI DOĞAL VE GÖRSEL POTANSİYELİ

Boğaziçi doğal verileri insana yönelik kullanım isteğini arttıracak özellik ve niteliktedir. Doğal vejetasyon özellikleri, su yolu ve sürekli değişen farklı yaşantılar sunan perspektifi ile panoramik hakimiyeti olan tepeler (Şekil 11) Boğaziçi'nde arsa spekülasyonunda en büyük etken olarak ön plana çıkmıştır. Zamanla bu olgunun politik bir güç olarak gelişmesi, belediyelerin arazi kullanım politikaları üretmelerini sonucunu da beraberinde getirmiş ve doğal ortamın aleyhinde bir yapılaşma süreci yaşanmıştır.

ŞEKİL 11. PANOROMİK GÖRÜNTÜ VEREN TEPELER

Kaynak: Çubuk, Mehmet, Boğaziçi Mekanının Düzenlenmesinde Bazı İlkeler.

3.1.1.2.2.2. HATALI ZONING VE SANAYİLEŞME

Boğaziçi'nde zoning açısından yapılmış en büyük hata belki de sanayi olgusunun, nazım imar plan ile getirilmesidir. 1954 yılında başlayan bu gelişme zamanla gecekondulaş-

ma ile bir başka boyuta sıçramıştır. Böylece İstinye, Büyükde-
re, Çubuklu, Beykoz, Paşabahçe Sanayileşme ile beraber gece-
kondulaşmaya da açılmıştır.

Faal nüfusun % 35-50'sini işçi statüsünde olan insanla-
rın meydana getirmesi ve Boğaz'daki arsa fiyatlarına ters dü-
şen yapılaşma, özellikle gecekondulaşma, hazine arazilerinin
işgali ve hisseli tapu satışı ile konut edinme bileşkesini
tanımlar (30).

Sanayileşme beraberinde bu merkezlere yakın depolama im-
kânlarının sağlanması problematiğini ve gündeme getirir (Özel-
likle Beykoz'da kıyınının 1,3 km.lik kısmı Yalıköy'de 2000-4000
ton kapasiteli Shell firmasına ait 5 büyük, 100 tonluk 3 ufak
ve Türk Petrole ait 26 kadar 8500 tonluk akaryakıt tankları
ile dolmuştur). Kıyılardaki depolar, antrepolar, geçici ya da
sabit yükleme ve boşaltma faaliyetleri, zaten dar olan ve
rekreasyonel potansiyel taşıyan kıyı şeridinin önemli bir
kısımını kullanmaları açısından birincil önem taşırlar.

3.1.1.2.2.3. ULAŞIM

Tüm devirlerde Boğaziçi'nde yapılaşmayı belirleyen en
önemli etken ulaşım olmuştur. Gelişen teknoloji ve karayol-
larının ulaşım sistemleri içinde ağırlık kazanması, Boğaz -
içi'nin kolay ulaşılabilir, çekici bir mekân olarak algılan-
ması sonucunu getirmiştir.

Boğaziçi için tüm köyleri üstten besliyecek bir korniş
yol, kıyı yolunun ulaşım açısından çekiciliğini kaybetmesi-
ni sağlayacaktır. Oysa tüm zamanlarda bu fikir maliyeti ne-
deni ile gündeme gelememiş, üst yol olarak Maslak-İstinye,
Maslak-Tarayba, Maslak-Hacıosman hatları kullanılmış ve kul-
lanılmaktadır. Son 10 yılda ise yapılan ulaşım çalışmaların-
da kıyı yolu düşüncesi yeniden işlerlik kazanmış, yollar kıyı
şeridi boyunca kazık çakılarak genişletilmiştir (Arnavutköy
Sarıyer, Üsküdar kıyı yollarında olduğu gibi). Böylece Boğaz-

içi doğal kıyı çizgisi gittikçe kırık hatların egemen olduğu bir görünüm almaya başlamış ve en önemlisi yalıların önünden de geçirilen yeni yol sistemi yalı olgusunun da sonu olmuştur. Boğaziçi'nde tüm boyutsal denge temelinden sarsılmıştır.

I. Boğaziçi Köprüsü yeni bir ulaşım anlayışı olarak kıtalararası bir birleştirme işlevi yanında uzun vadeli bir planlama yapılmaması kent gelişim akslarının değerlendirilmesi ve özellikle karayolunu özendirici yapısı ile plansız şehirleşmeye de neden olmuştur. II. Boğaziçi Köprüsü ile de Anadolu yakasının el değmemiş köşeleri bile spekülasyona açılmıştır. Artık kentin gelişim aksları büyük ölçüde değişecek, Boğaziçi'nde sınırlandırılması istenen yoğunluk yapılaşma ile doğru orantılı yükselen bir ivme kazanacaktır.

Deniz yolu ulaşımının yarattığı bir olgu da Boğaziçi kıyı meydanlarıdır. Ancak su yolu günümüzde yeterli bir kullanım düzeyinde değildir (Günümüzde deniz ulaşımı Denizcilik Bankası'na bağlı Deniz Yolları İşletmelerine ait gemiler ve özel motorlarla sağlanmaktadır) (Ek: 1)

3.2. BOĞAZIÇI MEKANININ GENEL PEYZAJ ÖZELLİKLERİ

Arazi plastiği, morfolojik yapı ve vejetasyon açısından son derece değişken bir yapıya sahip olan Boğaziçi, kontrast ve uyumlulukları ile ilginç perspektifler sunan doğal bir oluşumdur.

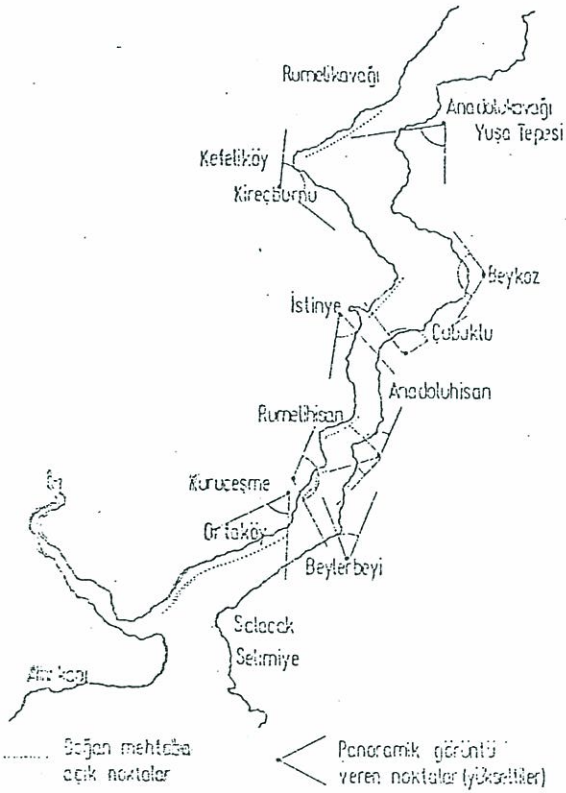
Burunlar koylar ile, vadiler tepelerle morfolojik, mezarlıkların masif ve narin etkili servileri, Boğaziçi'ni bir şemsiye gibi gölgesi altına almış fıstık çamları ile şekilsel bir kontrast içindedir (31). Bununla birlikte bit-

(31) AKDOĞAN, GÜNEL, "İstanbul Peyzajının Tanziminde Peyzaj Mimarisi ile İlgili Problemler ve Ana Prensipler", s. 57-58.

kisel toplulukların yapraklı ağaçlarının yuvarlak tepe taşları ile arazinin morfolojik yapısı (yuvarlak hatlı tepeler) arasındaki harmonik dengeleri, yeşil örtü ile Boğaz suyunun yer yer kucaklaşması, ışık-gölge oyunları, sadeliği rahatlık verici karakteri, her bakış açısından değişen özel morfolojik yapıya sahip mekânları, kuru, maki (macchia), çayır tarımsal alanların dengeli geçişleri Boğaziçi peyzajının özel yapısını vurgulamaktadır (32).

Ay ışığının da görünüm peyzajı açısından özel bir yeri vardır. Boğaziçine özgü sürekli değişkenlik kendini mehtap görüntüleri açısından da gösterir. Genellikle doğan mehtaba Rumeli ve batan mehtaba Anadolu kıyısı açıktır. Bununla birlikte her iki kıyıda da mehtaba tamamen kapalı kıçımlar da vardır (Şekil 12).

ŞEKİL 12. BOĞAZIÇİNDE, DOĞAN MEHTABA GÖRÜNÜŞ VEREN NOKTALAR

(32) PAMAY BESARET, "Boğaziçi ve Çevresinin Dün ve Bugünkü Doğal Yapısı", s.168, 1974. İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları Simpozyumunda sunulan bildiri).

19. y.y'da İstanbul'a gelen Miss Pardoe bir yazısında Boğaz mehtabı için: "Bütün güzelliklerinin görülmesi için Boğaziçi ay ışığında seyredilmelidir. Kıyılarıdaki yüksek ağaçların titreşen tepeleri, gümüş gibi parlayan çevreye son bir güzellik verir" (33). der.

Tarihi süreç içinde Boğaziçi, Bizanslılardan günümüze ilgi çekici bir mekandır. Gerçek değerini Osmanlı Dönemi'nde bulan, dengeli yapılaşmada bir yaşam görünüşünü de beraberinde taşıyan Boğaziçi, has bahçeleri, köşk ve yalı bahçeleri ile toplumsal ve sosyo-kültürel yapının pratiğe dönüştürülmesinden ibarettir.

İşte bu noktadan hareket ile ilerideki altbaşlıklar altında "tarihi süreç içinde Boğaziçi yaşantısı, yerleşme-yeşil doku ilişkileri, ormanların, koruların, çayırların, mezarlıkların ve bostanların Osmanlı insanı yaşamındaki yeri; 20. yy insanı ve Boğaziçi kavramı, tüm doku bozulmaları (kentsel ve yeşil doku), fonksiyonel yeşillerin işlevsel değişimleri, metropolleşme süreci içinde Boğaziçi'nin önemi" konuları incelenecek; görsel ve fonksiyonel yeşillerin geliştirilmesine yönelik somut öneriler üzerinde yoğunlaşılacaktır.

3.2.1. BOĞAZIÇI GÖRSEL YEŞİLLERİNİN PEYZAJ VE FLORİSTİK (KÜLTİVE) KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ

Boğaziçi görsel yeşilleri Orman, korular, mezarlıklar, çayırlar ve tarım arazisi olmak üzere beş ana başlık altında toplamak olasıdır.

Bu yeşillerin bir kısmı tarihi süreç içinde işlevsel özelliklerini değiştirmişlerdir (Eskiden mesire yeri olan çayırlar bugün ufak tarım işletmeleri veya yapılaşmaya açılmışlar; mezarlıklar meditativ özelliklerini yitirmişlerdir),

(33) MISS PARDOE JULIA "Yabancı Güzü ile 125 Yıl Önce İstanbul", s.181 (ŞANDA BEDRİYE tarafından Türkçeleştirilmiştir).

fizyonomi dışı bitki türleri ile karakteristik dokuda bozulmalar olmuştur.

3.2.1.1. ORMANLAR

Tarihi belgelere göre (SAATÇIOĞLU VURAL, 1940) Boğaziçi kıyılarına kadar sokulan (dik, kuru ve kayalık yamaçlar dışında) ormanlar, çeşitli bozulmalar sonucu Rumeli yakasında kuzey ve batıya, Anadolu yakasında ise kuzey ve doğuya çekilmişlerdir. (Bugün genellikle baltalık karakterindeki ormanlar 150.000 Ha.lık bir yayılım gösterirler).

Son yıllarda yapılan çıplak alan ağaçlandırma çalışmalarını iğne yapraklı türlerle (genelde çam (pinus)) sürdürülmektedir. Oysa ibreli ormanlar yapraklı ormanlara oranla yıllık yağış miktarının daha fazla kısmını (% 15-20) toprak yüzeyine ulaşmasını engellemekte, böylece ekolojik denge değişimleri yanında çevreye ve doğal ortama yabancı tekdüze bir ağaçlandırma Boğaziçi peyzaj bütünlüğünü tehdit etmektedir (34). (Peyzaj bütünlüğü dışında yangın olasılığını arttırıcı özellikleri de göz önünde tutulmalıdır).

3.2.1.2. KORULAR

Toplam 7500 Ha.lık yayılımları ile, Boğaziçi peyzajının (ön görünüm) bugünkü yeşil iskeletini oluşturan korular, her iki yakaya yayılmış, zamanla yoğunluğunu ve floristik kompozisyon özelliğini kaybederek günümüze kadar gelmişlerdir.

Günümüze kadar ulaşmış Boğaziçi koruları "Yıldız, Kuruçeşme, Bebek, Boğaziçi Üniversitesi, Tarabya, Büyükdere, Kuz-

x) YALTIRIK FAİK TARAFINDAN "İstanbul Boğazi ve Çevresi Sorunları Simpozyumu"na sunulan bildiride zikredilmiştir".

(34) YALTIRIK, FAİK, ULUOCAK NİHAT, "İstanbul Boğaz Çevresi Bitki Örtüsü Özellikleri ve Fonksiyonları", s.116-117. (a.g.e., Simpozyumda sunulan bildiri).

guncuk, Çubuklu, Beykoz, Kandilli, Beylerbeyi, Vaniköy"de yer almaktadır.

Yapraklı ağaç oranındaki fazlalığı ile de özel bir önemi olan korular floristik kompozisyon açısından incelendiğinde, doğal türlerin ya çok değişmiş ya da tamamen kaybolmuş oldukları görünür (gerçi korular sonradan oluşturulmuş, genelde doğal ortam dışında da tür içeren alanlardır, ancak zaman içinde ortama uyum sağlayan tüm türler bir doğal çevre oluşturmuşlardır) Doğal olarak kalmış "Quercus pedunculiflora, Quercus cerris, Platanus orientalis, Pistacia terebinthus, Phillyrea latifolius, Acer campestre v.b.) türlerin dışında doğal ortam dışı türlerin başlıcaları: "Taxus baccata, Abies, pinsapo, Picea abies, Picea pungens, Cedrus atlantica, Cedrus libani, Cedrus deodora, Pinus pinea, Pinus halepensis, Cryptomeria japonica, Thuya orientalis, Cupressus sempervirens var. Pyramidalis, Cupressus arizonica, Magnolia grandiflora, Eriobotrya japonica, Sophora japonica, Platanus occidentalis, Robinea pseudo-accacia, Acer platanoides, Acer pseudo-platanus, Aesculus hippocastanatum, Tilia tomentosa, Fraxinus oxycarpa, Salix babylonica, Laurus nobilis, syringa vulgaris, Prunus laurocerassus"dür(35). Egzotik türlerin bir çoğu zaman içinde extrem iklim şartları altında ya kaybolmuş, ya da büyük deformasyonlara uğramışlardır.

3.2.1.3. MEZARLIKLAR

"Mezarlıklar fizik ötesi dünyaya giriş kapısı, sonsuzluğa açılmış bir pencere, ibadet ve düşünme sahasıdır" (36). Tarihi süreç içinde mezarlıklar hem ziyaret, hem de dinlenme amacı ile mesire yerleri olarak kullanılmış olmaları madidativ rekreasyona iyi bir örnek olmuştur.

Boğaziçi'nde mezarlıklar manzaraya en yetkin noktaları

(35) YALTIRIK, FAİK, ULUOCAK, NİHAT, a.g.e., s.113-114.

(36) AKDOĞAN, GÜNEL, "İstanbul Peyzajının Tanziminde Peyzaj Mimarisi İle İlgili Problemler ve Ana Prensipler", s.161.

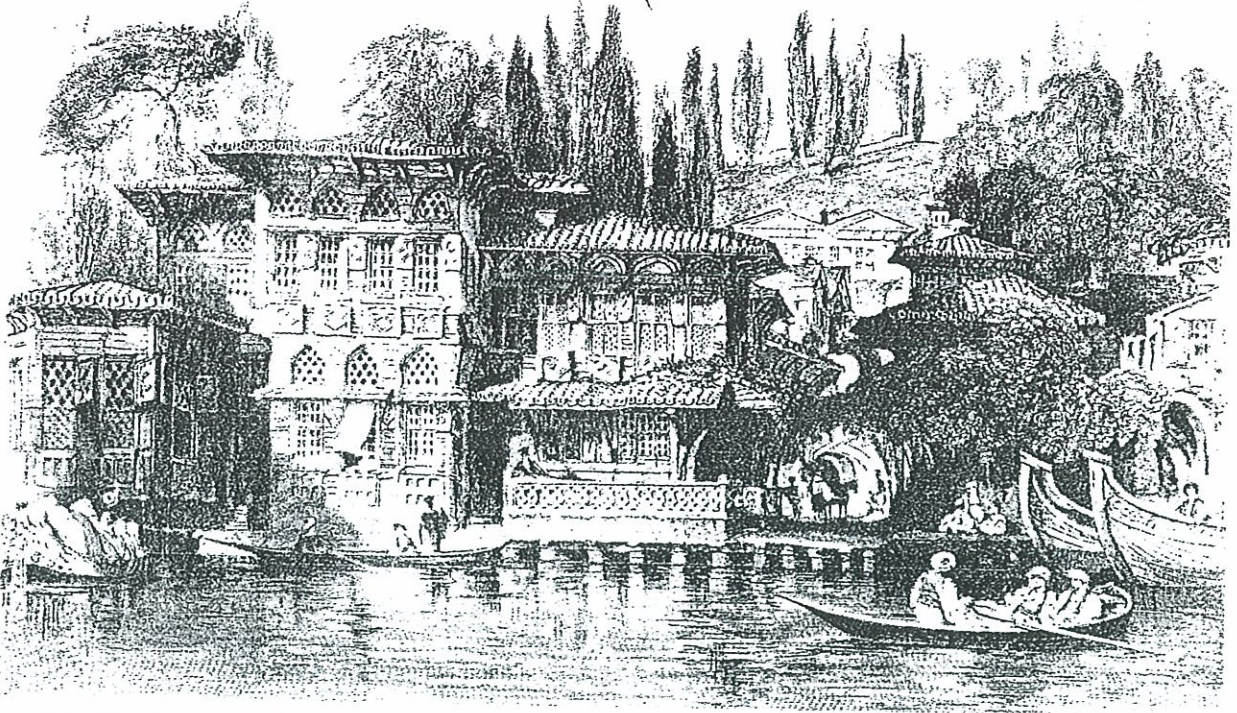
tutmuşlar, kapladıkları alanın genişliği, oluşturdukları kitleli yeşillikleri ile siluette yapraklı-iğne yapraklı ağaç dengelemesini sağladıkları gibi, masif etki yapan yerleşmeleri de ayırıcı rol oynamışlardır. Büyük servi (*Cupressus*) korularıyla renklenmelere fon oluşturan mezarlıkların en önemlileri: "Rumeli kıyısında Boğaziçi'nin en geniş perspektifli görüşü ile Nafi Baba Türbesi, Rumelihisarı'na çıkan yol boyunca teraslar üzerinde kurulmuş olan Rumelihisarı mezarlığı (Aşiyen) Anadolu yakasında, bu kıyının en geniş siluet çizgisini görebilen konumu ile Nakkaştepe mezarlığı Küçüksu Vadisi'ne bakan ve boğaz peyzajının en hareketli silüetinin seyredildiği Kandilli mezarlığı Göksu deresi boyunca Anadoluhisarı mezarlığı", boğazın en sık servi (*Cupressus*) korusunu oluşturarak siluette ağırlığı hissedilen Üsküdar'daki Karacaahmet mezarlığı"dır (37).

Boğazın Anadolu yakasındaki mezarlıkların yeşil dokuları Rumeli yakasındaki benzerlerinden oldukça az zarar görmüşlerdir.

Osmanlı geleneğinde servi (*Cupressus sempervirens* var. *Pyramidalis*, *Cupressus sempervirens* var. *Horizontalis*, *Cupressus arizonica*) mezarlıklar için esas bitkidir. Zaman içinde bazı eklemelerle mezarlık bitki türlerinde de çeşitlenme gözlenir. Bunlar arasında "*Abies pinsapo*, *Abies bornmulleriana*, *Cedrus libani*, *Cedrus atlantica* var *Glauca*, *Cedrus deodora*, *Pinus pinea*, *Pinus halepensis*, *Pinus nigra* *Pinus brutia*, *Thuja occidentalis*" gibi ibreliler; "*Salix alba*, *Platanus orientalis*, *Celtis australis*, *Robinea pseudoaccacia*" gibi yapraklı ağaçlara rastlamak mümkündür" (38). Doğal florada bulunan ve özellikle Rumelihisarı (Aşiyen) mezarlığında ilkbaharda eflatun renkli çiçeklenmesi ile çarpıcı bir görsel etki yaratan erguvanlar (*Cercis siliquastrum*) mezarlıklardaki maki (*macchia*) örneklerindedir.

(37) AKDOĞAN, GÜNEL, a.g.e., s.162-163.

(38) AKDOĞAN, GÜNEL, a.g.e., s.185-186.

GRAVÜR 1. BOĞAZIÇİNDE FISTIK ÇAMI, SERVİ VE ERGUVAN SİMGESEL DEĞERLİLİĞE ULAŞMIŞ AĞAÇLARDIR (Thomas Allom'dan)

GRAVÜR 2. OSMANLI GELENEĞİNDE, MEZARLIKLARDA SERVİ ESASTIR (Thomas Allom'dan)

3.2.1.4. ÇAYIRLAR

Boğaziçi'nde kitle ve boşluklar, gölgeli ve ışıklı alanlar arasındaki dengeyi kuran kitleli yeşillikleri, koruları ve yerleşmeleri birbirine bağlayan çayırlar asırlar boyunca mesire yerleri olarak rekreasyonel öncelik kazanmışlardır "Buraları İstanbul'un doğal parklarıdır" (39).

En önemlileri Beykoz, Sultaniye, Göksu, Küçüksu, Sarıyer, Büyükdere, Baltalimanı çayırları olup genellikle akarsu kenarlarında toplanmışlardır. Engin yeşillere gölge veren ulu, çınar, Servi, söğüt, meşe, çitlenbik, ıhlamur, sakız (platanus, Cupressus, Salix, Quercus, Celtis, Tilia, Pistachia) ağaçları tarih içinde de çayırların esas ağaç türlerini oluşturmuşlardır.

1960'larda İstanbul'da mesire hayatını canlandırmak üzere ufak bazı girişimlerde bulunulmuştur. Ancak sık ve düzgün sıralı ağaçlandırma ve Fraxinus, Sophora, Populus gibi türlerle çayırların karakteristik özellikleri bozulmuştur (Küçüksu çayırın da olduğu gibi) (40).

Çayırların yapılaşmalar nedeniyle elden çıkması ile Boğaziçi öngörünüm peyzaj özellikleri değişecek, yapılaşma ile yamaçların ışık yansıtma katsayıları değişecek, ışık-gölge oyunları, su üstü renk değişikliklerindeki zenginlik yerini sıradanlığa bırakacak, hava akımlarını sağlayan morfolojik yapı yok olarak, ekolojik denge bozulacaktır.

3.2.1.5. TARIM ARAZİSİ VE BOSTANLAR

Vadi içlerindeki alüviyal topraklar üzerinde yapılan entansif tarım işletmelerinin yer yer, diğer yeşillikler ile bir arada organik bir bünye oluşturması nedeni ile Boğaziçi peyzajında özel bir yeri vardır.

(39) ELDEM, H. SEDAT, "Boğaziçi Anıları", s.8.

20.y.y. ortalarına kadar özellikle göksu bostanları, patlıcan, mısır, şeftali, ayva, incir ve çekirdeksiz nar üretimi ile, yamaçlara kadar yayılan Çengelköy bostanları kışın donanan Trabzon hurmaları ile Kalender, Arnavutköy sırtları çilek tarlaları ile (osmanlı çileği) özellikli peyzaj ve işlevsel değerlilikleri olan alanlardır (41).

Bugün tarımsal alanlar küçük ölçekli bağ, bahçe arazi- si, vadi içlerinde kentsel doku içine sığınmış bostanları, çiçek yetiştirilen serler, baltalıklar arasına kümelenmiş ufak tarım birimlerinden ibarettir (42).

3.3. TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE BOĞAZIÇI YERLEŞMELERİ VE YEŞİL DOKU İLİŞKİLERİ

Boğaziçi tarihi süreç içinde Franklar Romalılar, Bizanslılar, Osmanlılar'dan oluşan bir dizi kültür için ilginç bir mekân olmuş, ayazmaları, surları, kiliseleri, yalıları, salihsarayları, köşkleri ile bu kültürün yapısal özelliklerini mimaride, dış mekân yaşama şekillerini yeşil dokuda dile getirmiştir.

Boğaziçi şekillenme sürecine dört esas dönem oluşturmaktadır. Bunlar:

- o Bizans öncesi dönem,
- o Bizans dönemi,
- o Osmanlı dönemi,
- o Cumhuriyet sonrası dönem'dir.

(41) EVİN, İFFET, "Yaşadığım Boğaziçi", s.41-53.

(42) ARAN, SADRI, "İstanbul Boğazının Peyzaj Özellikleri Planlama ve Koruma Sorunları", s.250-251 (1974 İstanbul Boğaz ve Çevresi Sorunları Simpozyumu'nda sunulan bildiri).

3.3.1. BİZANS ÖNCESİ DÖNEMDE BOĞAZIÇI

Boğaziçi bu dönemlerde doğudan-batıya doğru yapılan büyük göçlere geçit olmuş, tapınak ve ayazmaları ile kutsal bir mekân olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemlerde Boğaziçi'nin yerleşmelere açılmadığı, kuzeyde ayazmalar yakınlarında balıkçı köyleri kurulduğu görülmektedir (43).

3.3.2. BİZANS DÖNEMİNDE BOĞAZIÇI

Her iki yakasını kıyılarına kadar kaplayan Belgrad Orman karakterinde yapraklı orman örtüsü ile Bizans dönemi Boğaziçi yerleşmesinin iki ögesi: a) Kentle organik bir ilişkisi olmayan küçük köyler, b) Saray, büyük konutlar, manastırlar ve kilise gibi yapılardır (44).

Kapalı aile ekonomisi içinde tarımla ve balıkçılıkla uğraşan Bizans döneminin savaş ortamı içinde yapılar genellikle surların dışına taşamamışlardır.

Bu dönemde ufak yerleşim birimleri olarak kurulmuş ve günümüzde de varlıklarını sürdüren yerleşmeler şunlardır(45):

Rumeli yakasında: "Metopon (Tophane), Argyopolis (Fındıklı) Darphane Diplokion (Beşiktaş), Ayios Focos (Ortoköy), Kamamos veya Paravolos (Kuruçeşme) Chelae (Bebek), Vicus Michealicus veya Anaplaus (Arnavutköy), Hocopion (Rumelihisarı), Phialial, Portas Mulieurum veya Santa Kapa (Baltalimanı), Stenia (İstinye), Thérapia (Tarabya), Bathyooos (Büyükdere), Lieron Romelias (Rumeli Kavağı)".

(43) ÇUBUK, MEHMET, "Boğaziçi Mekânının Düzenlenmesinde Bazı İlkeler", s. 59-60.

(44) KUBAN, DOĞAN, "Osmanlı Çağında Boğaziçi Yerleşmeleri", S. 128 (İstanbul Boğazı ve Çevresi Simpozyumu, sunulan bildiri).

(45) ÇUBUK, MEHMET, a.g.e., s. 48-49.

Anadolu yakasında: "Chrisopolis (Üsküdar), Stavroz (Beylerbeyi), Chrisokera (Çengelköy), Filakis (Kuleli), Nafzimakion (Vaniköy), Echala (Kandilli), Potominion (Anadoluhisarı), Dembos (Kanlıca), Katangion (Çubuklu), Hieros (Anadolu Kavağı).

3.3.3. OSMANLI DÖNEMİNDE BOĞAZIÇI

Türkler Boğaziçi'nin tüm fiziksel verilerini 400 yıldan fazla süren rafine bir uygarlık içinde değerlendirmişler, özel bir mekân kullanımı yaratmışlardır. Önceleri İstanbul'a yakın yerleşmeler gelişmeye başlamış, zaman içinde deniz ulaşımının da gelişmesi ile Boğaziçi yerleşmeleri, sahil sarayları, yalıları, köşkleri ve mesireleri ile İstanbul yaşamının organik bir parçasını oluşturmuştur.

GRAVÜR 3. ÇUBUKLU SIRTLARINDAN BOĞAZA BAKIŞ (Thomas Allom'dan)

Orman dokusunun yok olmadığı zamanlara kadar evler, gerek ekonomiklik, gerek onarım kolaylığı, gerekse sarsıntılara karşın emniyetli olması nedenselleri ile ahşap yapılmışlardı; kıyıda iki katlı, sırtlarında ise yeşile dayanmış en fazla üç katlı evlerde doğaya olan saygı dile getirilmişti (46).

Boğaziçi'nde Osmanlı döneminde yaptırılan sahil sarayları, has bahçeleri ile, köşkler koruları ile, yalılar bahçe ve koruları ile, yeşil doku her zaman zenginleştirilmiş, mesireler ve mezarlıklar da rekreasyonel potansiyel değerlendirilmiş, her yerleşmede yer alan geniş taçlı ağaçların gölgelediği meydancıkları ile kentsel imgeler geliştirilmiştir.

3.3.3.1. 16. Y.Y.'DA BOĞAZIÇI

Boğaziçi'nde ilk Türk yapıları hisarlardır. 16. y.y. da Boğaziçi İstanbul'un bir parçası olmaya başlamıştır. İlk Türk mahalleleri Rumeli ve Anadolu Hisarları içlerinde ya da yakınlarında kurulmuşlardır. Fatih ile yaşam, surların dışına taşmaya başlamıştır. Bu dönemde hristiyan köyleri de varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Bağlık, bahçelik olan Tophane-Fındıklı arası, 16.y.y. lın ikinci yarısı yalılar ve en önemlisi Molla Çelebi Camii etrafındaki bir, iki mahalle oluşmuştur. Kabataş-Beşiktaş arasında bu yüzyılda herhangi bir yapılaşma yoktur. Beşiktaş İstanbul'un boğaza en yakın yerleşmesi konumundadır. Aynı zamanda ise donanmanın toplanma yeri olması ile önemlidir. Bu devir önemli yapıları Kaptan Paşa sahil saraylarıdır (47).

(46) ÇUBUK, MEHMET, a.g.e., s.59-60.

(47) KUBAN, DOĞAN, "Osmanlı Çağında Boğaziçi Yerleşmesi", s. 128-129. (İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları Simpozyumu bildirisi).

Anadolu yakasında Kanuni döneminde Kuleli'de bir Saray Çubuklu'da bir kasır, üç Kasır, III. Murad devrinde Kandilli'de kasırlar, Beykoz'da Hasbahçe ve İskenderpaşa'ya ait bir kasır vardır. Ayrıca Kuzguncuk, Çengelköy, Anadoluhisarı ve Kanlıca gelişmekte olan yerlerdi.

Rumeli yakasında Baltalimanı, Fatih'ten bu yana fazla genişlememiştir (48).

Bir rum köyü olan İstinye'ye yapılan mescit ile Türk yerleşmesine de açılmış. I. Selim zamanında içine bir kasır yapılan Bebek Bahçesi, II. Selim zamanında yer alan Büyükdere bahçesine rağmen, Boğaziçi organik bir birleşme ile İstanbul'a bağlanmamıştır(47).

16. y.y.'da kurulmuş bahçe ve korulardan varlıkları bilinenler şunlardır:

- o I. Selim dönemi: Bahçe-i Bebek Çelebi, Çubuklu bahçesi,
- o I. Süleyman dönemi: Üsküdar 'da Kavak Sarayı bahçesi, İstavroz bahçesi (Beylerbeyi), Kuleli'de Kuleli bahçesi, Siyavuş Paşa bahçesi.
- o II. Selim dönemi: Tarabya bahçe ve mesiresi
- o III. Mehmet dönemi: Davut Paşa Bahçesi, Karaağaç yalısı korusu (49)

3.3.3.2. 17. Y.Y.DA BOĞAZIÇI

17. y.y. Boğaziçi'nin yalı ve yalı hayatı ile tanıştığı yüzyıl olarak dikkat çekicidir.

IV. Mehmet döneminde Beşiktaş Sarayı büyümüş, Anadolu hisarı, Rumeli hisarı, Yeniköy, Beykoz, Kanlıca, Anadolu

(48) AYVERDİ, E.H. "Fatih Devri Sonrası İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskanı ve Nüfusu", s.69.

(49) ELDEM, H. SEDAT, "Türk Bahçeleri", s.370.

Kavağı, ve Rumeli Kavağı Türk köyleri olarak gelişmelerini sürdürmüşlerdir. 17. yüzyıl köy köy anlatan Evliya Çelebiye göre Çengelköy, Arnavutköy ve İstinye'de Rum, Üsküdar'da Ermeni, Kuzguncuk, Ortaköy ve Beşiktaş'ta Yahudi mahalleleri yer almakta idi.

Istanbul'a 1678 de gelen "Cornelis de Bruyn" bahçeler, serviler, tepeler, renk renk evler, köşkler, kubbelerle tanımlar Boğaziçi'ni Boğaziçi camilerinin çoğunun yapımı da 17. y.y. la rastlamaktadır (50).

17. y.y. da kurulmuş bahçe ve korulardan varlıkları bilinenler şunlardır:

- o I. Ahmet dönemi: Dolmabahçe (Kara Bali Bahçeleri) 1614
- o IV. Murat dönemi: Üsküdar Kavak Sarayı bahçesi (Bağ-i Cihan), Topçular'da Melek Ahmet Paşa bahçesi, Çengelköy'ü bahçesi, Beşiktaş Kazancıoğlu bahçesi, Tokat bahçesinde cirit meydanı, Bebek te Hasan Halife Bahçesi (1650), Emirgân bahçesi, Rumelihisarı'nda Deli Hüseyin Paşa bahçesi'dir (51).

3.3.3.3. 18. Y.Y. DA BOĞAZIÇI

17. y.y. da Evliya'nın anlattığı Boğaziçi kıyıları sahil yapıları, Viyana Seferi ile başlayan sürekli savaşlar nedeni ile teker teker yok olmaya başlarlar.

18. y.y.'lın genel yerleşim karakteri "Aristokratik karakterde, sadece kıyı kenarlarını kullanan arkada kalan yeşilli özel bahçe olarak değerlendiren lineer bir gelişmeydi" (52).

(50) KUBAN, DOĞAN, a.g.e., s.13.

(51) ELDEM, H. SEDAT, "Türk Bahçeleri", s.370.

GRAVÜR 4. LİNEER YOĞUN KIYI YERLEŞMELERİ DOĞAYLA ORGANİK BİR BÜTÜNLEŞME İÇİNDE ERİMİŞLERDİR (Thomas Allom'dan)

18. y.y.'lin önemli yapılarından biri Dioittar Mehmet Paşa'nın I. Mahmut zamanında yaptırdığı, Rokoko etkili Küçüksu kasrıdır (53). I. Mahmut Belgrat Ormanındaki Bahçeköy tesislerini Beyoğlu'na su sağlamak için yaptırmış, III. Ahmet'te Üsküdar'a sürekli su sağlamıştır. 1779 da I. Abdülhamit tarafından kıyıdaki camii'nin yapılması ile Beylerbeyi önem kazanır, ayrıca Büyükdere'de Kırkağaç mesiresine ulaşan bir yol yine bu dönemde yapılmıştır (54).

18. yüzyıl Boğazın karakteristik yerleşme düzenine ulaştığı yüzyıl olarak görülmektedir. Yüzyıl sonunda II.Selim

(53) ŞEHSUVAROĞLU HALUK, "Boğaziçi'ne dair", s.192.

(54) KUBAN DOĞAN, "Osmanlı Çağında Boğaziçi Yerleşmeleri", s.131-132 (Istanbul Boğazı ve Çevresi Simp.bildirisi)

ile yeni bir dönemin başlangıcından söz edebiliriz. Artık batı etkisi kendini göstermeye başlayacaktır.

Bu yüzyılda kurulmuş bahçe ve korulardan varlığı bilinenler şunlardır:

III. Ahmet ve I. Mahmut dönemi: Çırağan yalısı bahçesi, Kanlıca Mihrabad bahçesi, Çubuklu'da Feyzabad bahçesi (1721) Tersane'de Aynalıkavak bahçesi (1724), Yeniköy de Kalender bahçesi, Bebek'te Hümayunabad bahçesi (1725), Beylerbeyi Şevkabad bahçesi, İstavroz'da Ferahfeza bahçesi (1734).

III. Mustafa ve I. Abdülhamit dönemi: İstavroz bahçesi, Ortaköy'de Sultan Sarayı bahçesi (1763) (55).

3.3.3.4. 19. Y.Y.'DA BOĞAZIÇI

19. y.y. yenilikçi uygulamaların yüzyılıdır. Bu uygulamalar Vak-a-yı Hayriyye, Tanzimat-ı Hayriyye ve Şirket-i Hayriyye de vücut bulur (56).

Bu yüzyılda Cihangir Tophane ile birleşmiş, Fındıklı sahili yollar dizisinin arkasındaki Ayazpaşa (şimdiki Gümüşsuyu) doğru çıkmaya başlamış, Beşiktaş ise Teşvikiye'ye doğru yönelmiştir (Teşvikiye Camii'si ile) (.)

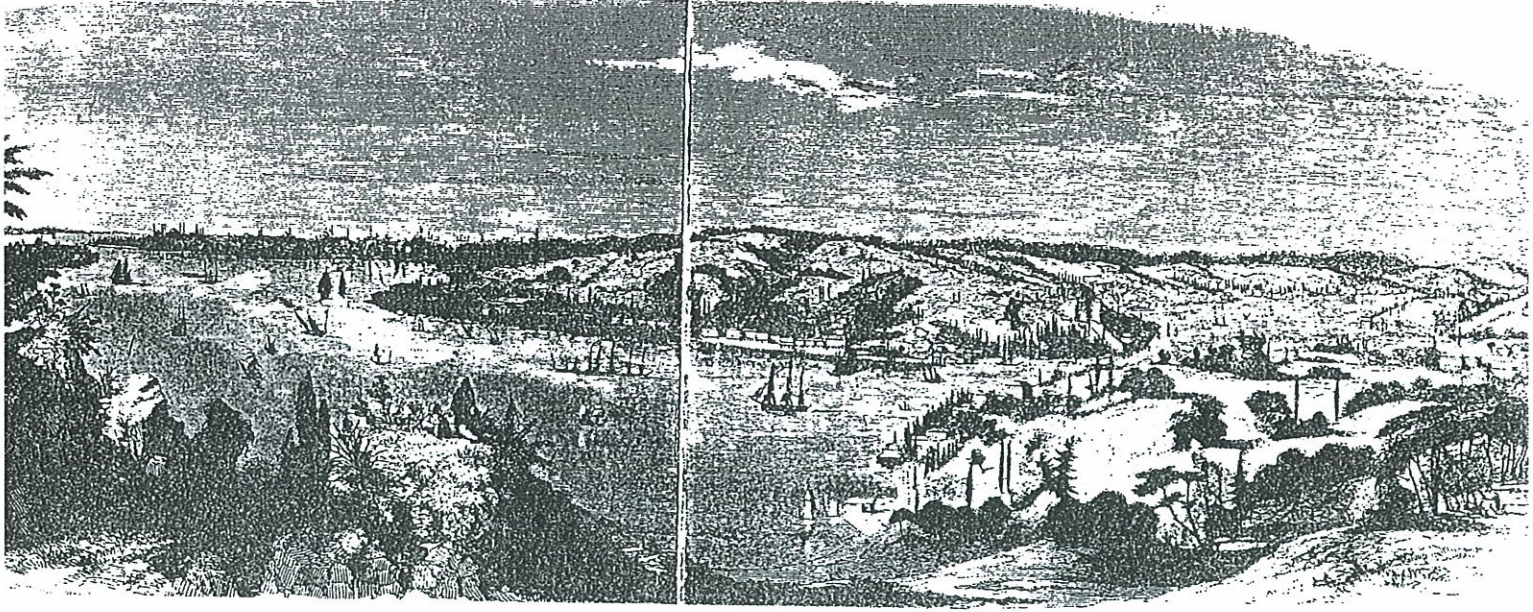
III. Selim dönemi Osmanlı kültürü ile batı kültürü arasında bir sentez kurulduğu dönemdir. Meeling bu dönemde

(55) ELDEM, H. SEDAT, a.g.e., s.370

(56) IŞIN, EKREM "Bir Boğaziçi Tanzimatçısı Şirket-im Hayriyye" s. (Şehir 87/10).

(.) Teşvikiye Camii 1856 da Abdülmecit tarafından yerleşmeyi teşvik amacı ile yaptırılmıştır. (Kitabeden Prof. Kemal Ergüvanlı tarafından nakden)

Hatice Sultan'ın mimarıdır.

GRAVÜR 5. 1847'DE KANDİLLİ SIRTLARINDAN BOĞAZIÇI GÖRÜNÜŞÜ
(Aldobert de Beaumont)

Heimuth Von Moltke'nin 1857 tarihli İstanbul haritasında Kabataş-Dolmabahçe arası halen boştur. İstinye'den sonra Kalender'e kadar ince bir kıyı şeridi yerleşmeye açılmıştır (57).

Kırım savaşından sonra ekonomik güç Galata'ya, politik güç ise Boğaziçi'ne kaymıştır.

Abdülmecit dönemine kadar Boğaziçi'nde ulaşım kayıklarlarla sağlanıyordu. Boğaziçi'ne gidiş gelişler "İrade-i Senniyye"ye uymak zorunda idi. Yazlıklara gidiş gelişler padişah emri ile olur, mevsim bitiminde dönüş izni beklenirdi. "Tanzimat ile beraber İstanbul-Boğaziçi ulaşımının mevsimlik özelliği yerini gündelik ihtiyaca cevap verebilecek çözüme bırakmıştır" (58).

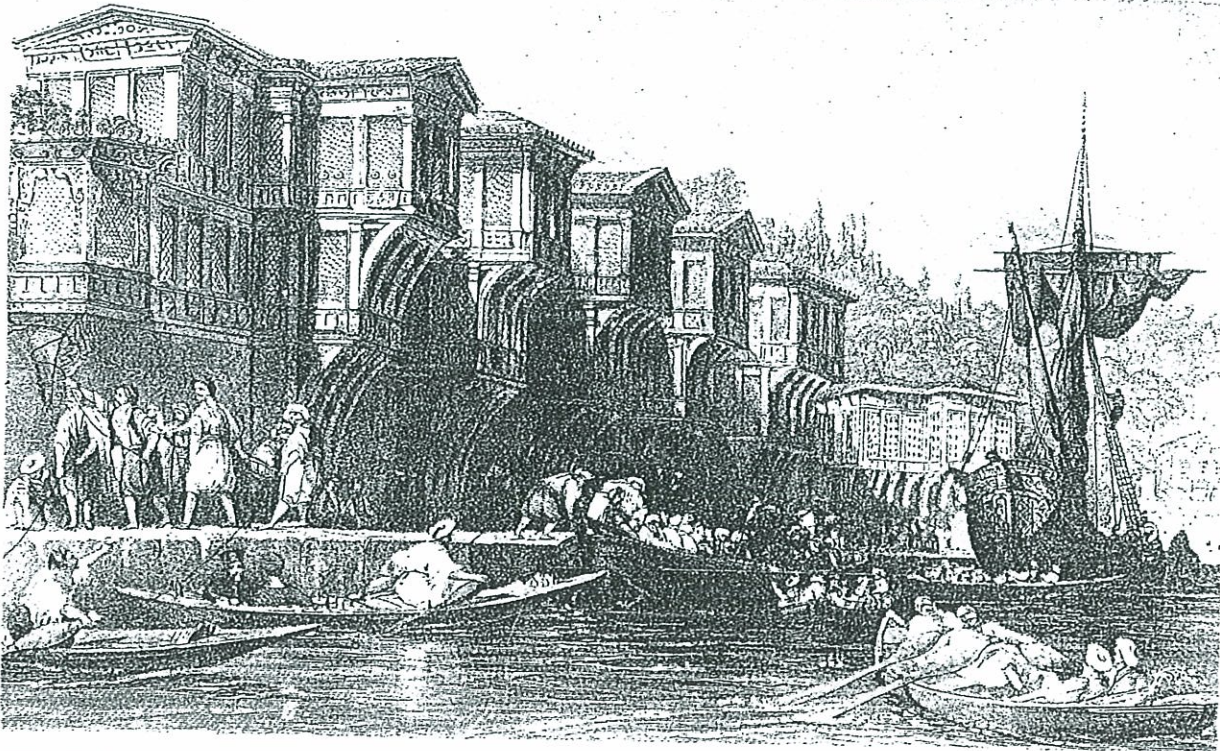
Gelişen teknolojik veriler, buharlı geminin Osmanlı donanmasına girmesi, Boğaziçi'nin değişen demografik özel-

(57) KUBAN, DOĞAN, a.g.e., s.133.

(58) IŞIN, EKREM, a.g.e.

likleri, bölgenin bürokrat sakinlerinin de baskısı ile Şirket-i Hayriyye 1856 da kurulur.

Kırım savaşı sırasında yandaşlarımız Beykoz, Büyükdere, Tarabya'da evler ve yalılar tutmuşlar, zenginleşen esnaf'ta yalılara taşınmaya başlamıştır. Tanzimat tam bir bünyesel değişimi gündeme getirmiş, aşırı batılılaşıma tüm yaşama girmişti. Öyle ki bu dönemde İstanbul'a gelen Miss Pardoe bu durumu karikatürize ederek "Ulusal kıyafetin yerini Avrupa'daki aslının adeta karikatürü olan katı, sert kolalı gömlekli kıyafet getirmiştir. Alın taş gibi saran ve çeşit çeşit renkleri ile üstteki elbiselerin koyuluğunu hafifleten o güzel sarık, artık görünmez olmuş. Başları fesli bir kaç Türk bir araya gelince, insan uzaktan gelincik tarlası görür gibi oluyor" der (59).

GRAVÜR 7. KIRIM SAVAŞI SIRASINDA BOĞAZIÇI (THOMAS ALLOM'DAN)

(59) PARDOE, JULIA "Yabancı Gözü ile 125 Yıl Önce İstanbul", s. 21. Türçekleştiren: Şanda Bedriye.

19. y.y.da Çamlıca ve Kandilli (İcadiye kasrı) tepeleri önem kazanmışlardır. Balta limanı, Bebek sırtlarında önemli köşkler yapılmıştır. Çin köşkü, Tenezzüm Köşkü, Çıt köşkü önemli köşklere dendir (60).

19. y.y.da bilinen önemli bahçe ve kasrıları şunlardır:

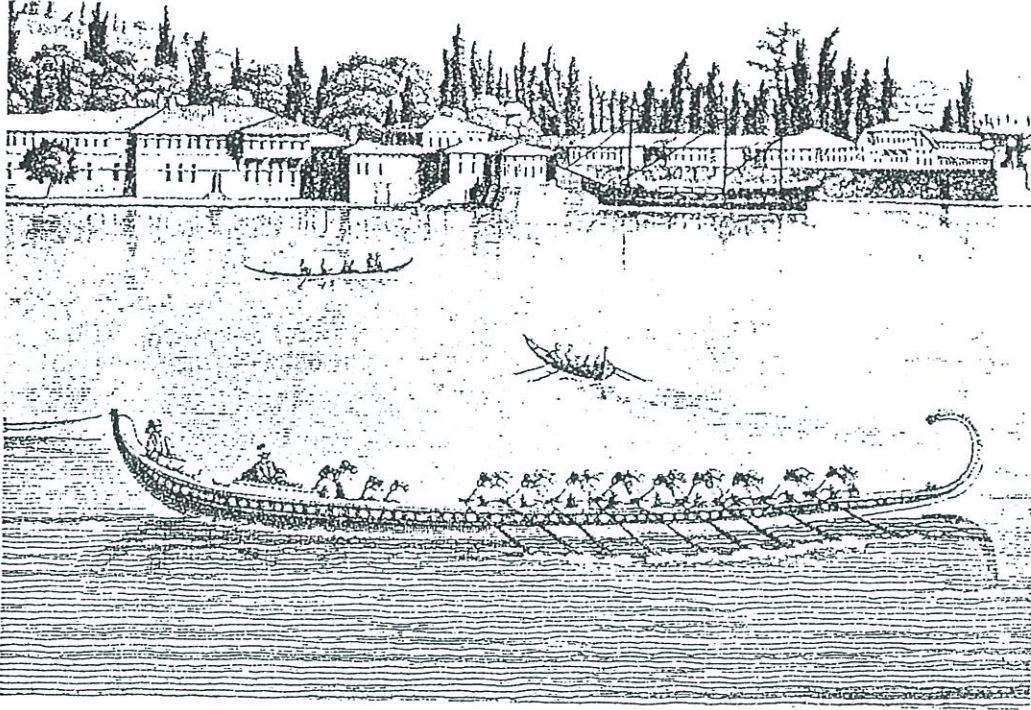
- III. Selim dönemi: Bebek'te Nispetiye bahçesi, Tarabya'da İssilanti bahçesi, Çengelköy'de Selim Paşa bahçesi.
- II. Mahmut dönemi: Çırağan sarayı setli bahçesi, Beylerbeyi sarayı setli bahçesi (1836), Ortaköy'de Esmâ Sultan bahçesi, Yeniköy'de Logofet Aristaki bahçesi.
- Abdülmecit dönemi: Beylerbeyi sarayı bahçesi, Tokat köşkü havuzlu bahçesi.
- Abdülhamit zamanı: Yıldız bahçesi, Çubuklu'da Abbas Hilmi Paşa bahçesi ve korusu, Beykoz'da Abrahampaşa korusu'dur (61).

Tanzimat ile birlikte Boğaz kıyılarında Saraylar devri başlar. 1853 Abdülmecid Dolmabahçe sarayı ve 1857 de ahşap Küçüksu kasırını, Abdülaziz 1865'te Beylerbeyi ve 1874'de Çırağan saraylarını yaptırır. Bunlara ek olarak eklektik mimari öğeler taşıyan Sultan sarayları dönemin önemli olgularıdır. Artık Boğaziçi'nde boyutlar değişmeye başlamıştır. 1853'te Dolmabahçe camii, Çırağan'da Mecidiye camii'si, Ortaköy Camiisi de kıyıda yerlerini almışlardır (62).

(60) ŞEHİSÜVAROĞLU HALUK, "Boğaziçi'ne dair" s.57-59.

(61) ELDEM, H. SEDAT, a.g.e., s.370.

(62) ELDEM, H. SEDAT, "Türkevi (Osmanlı Dönemi)II" s.106-107.

3.3.3.5. OSMANLI DÖNEMİNDE MİMARİ-YAŞAM-YEŞİL DOKU İLİŞKİLERİ

3.3.3.5.1. BOĞAZIÇI YALILARI

Konut mimarisinde etnografik strüktürel farklılıklar yanında kuşkusuz benzerlikler de vardır. Sosyo kültürel değerler eşliğinde vücut bulan Boğaziçi yalıları, zamanla bir etkilenme kaynağına dönüşmüştür (63). (Haliç'te, Edirne'de, Selanik'te, Amasya'da Irmak üzerinde örnekleri olduğu gibi).

3.3.3.5.1.1. YALI MİMARİSİ, BAHÇE VE KORU İLİŞKİLERİ

Eşsiz Boğaziçi doğası, topografyası, florası, ikliması, görsel özellikleri ile dönemin sosyo-kültürel ve ekonomik değerlerin bir sentezi olan Boğaziçi yalı mimarisi, 18. yüzyılda kendine özgü bir üslupta karşımıza çıkar.

(63) YAZICIOĞLU, LÜTFİ, "Boğaziçi Yalı Yaşamı" s.15-17.

(T.A.Ç. VAKFI Dergisinde yayınlanmıştır).

18. y.y.a kadar yalıların alt katları (giriş) sağır tutulmuş, giriş tek bir kapıdan sağlanmıştı. Deniz çıkıntısının önem kazandığı yalı rıhtımları sokağın bir devamı şeklindedir (Buralarda fenerci, halatçı ve bayrakçılar yer alırlardı). Ulaşımın deniz yolu ile olmasından dolayı her yalının birde kayıkhanesi bulunur, iskeleler adeta yalı mimarisinin bir parçasını oluştururlardı (Basamak taş detayları, korkuluk demir detaylarındaki incelik bu anlamda önem taşırlar). Pencereleler ilk katla birlikte başlar, burası esas kat ya da asma kat olur; eğer asma kat ise cumbalar kademeli yapılır, üst kat cumbası etkin kılınırdı (64).

19. y.y. ortalarından sonra Boğaziçi yalılarında Rokoko, II. Mahmut'la birlikte Ampirik öğeler mimariye girmiş, Tanzimat ile birlikte batılılaşma, Avrupalı mimarların elinden çıkma yalıları gündeme getirmiştir (65).

Bahçe çoğu zaman yalının arkasında yeşile dayalı olurdu. Akıntının fazla olduğu noktaları tutmuş yalılarda bahçeler rüzgârdan korunmak için yalıdan arka sahil yoluna dik bir bölüm çıkar, ya da yüksek bir duvar örülürdü. Böylece farklı bir mikroklimaya kavuşan bahçede çeşitli sıcak iklim bitkileri de yetiştirilir ve bunlar bol meyva verirlerdi (66). Genellikle yalı bahçeleri de harem ve selamlık bahçeleri olmak üzere iki kısımdan meydana gelmekte idiler. Harem bahçesi esas bahçeyi oluşturur, bahçe yüksek bir duvarla dıştan mahremiyeti sağlardı. Selamlık bahçesinde önemli bir eleman "limonluk" idi. "Selamlık bahçesi ünlü saz alemlerinin yapıldığı mekân idi" (67).

Bahçeler bazen yalı korularına bir yol üstü köprüsü ile veya bahçenin altından, geçen bir tünel ile yolun üstün-

(64) ELDEM, H. SEDAT, "Türk Evi (Osmanlı Dönemi)I" s.284.

(65) ŞEHSUVAROĞLU, HALUK, "Boğaziçine Dair" s.190-192.

(66) EVİN, İFFET, "Yaşadığım Boğaziçi".

(67) EWYAPAN, ASLANOĞLU G. "Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri", s.21.

den, hem zemin olarak bağlanırlardı. (Şekil 13).

H. Von Moltke bir gezisi sırasında "Bahçeleri defne, nar ağaçları gölgelendiriyor, sayısız çiçek saksıları süslüyor, bol bol açmış güller, gelen geçene duvarların parmaklıklı pencerelerinden gülümsüyor" diyerek yalı bahçe bitkilerini (68), Miss Pardoe "Bahçenin mermer havuzları, öte yandan portakal ağaçları arasındaki gezinti yolları ve her tarafta çeşitli ustalıklarla şekil verilmiş mine ve sardunya tarlaları ile küçük bir cennetti" diyerek büyük bir yalı bahçesi anlatır (69). Bahçe sedlerinde kameryeler yer alır, bunlar ya Boğaz'a ya da havuz'a yöneltirlerdi. Kaplama malzemesi olarak bahçede desenli çakıl mermer, mozaik kullanılmış, ağaçlardan "Ihlamur (*Tilia tomentosa*), Manolya (*Magnolia prandiflora*), Çınar (*Platanus orientalis*) Gülibrişim (*Albizia gulhibrissin*) Yalancı akasya (*Robinea pseudo-accacia*), Pavlonia (*Pawlonia tomentosa*), Meşeler (*Quercus*), At kestanesi (*Aescutun hyppocostanatum*, *Aesculus carnea*), Porsuk (*Taxus baccata*), Atlas sediri (*Cedrus atlantica*) Fıstık Çamı (*Pinus pinea*"); ağaççıklardan "Trabzon hurması (*Diospiros caki*) Sakız (*Pistachia terebinthus*), Erguvan (*Cercis silipustrum*), Defne (*Lavrus nobilis*) v.b."; Çalılardan ise taflan (*uonyma japonica*), Şimşir (*Buxus simpervires*), Mor salkım (*Wisteria chinensis*), Yasemin (*Jasminum furticars*), Leylak (*Syringa Vulgouis*), filbahri (*Philadelphus*) v.s" kullanılmıştır (70).

Boğaziçi kıyısı boyunca yer alan eski büyük yalıların kara tarafındaki koruları, boğaz peyzajının önemli öğelerini

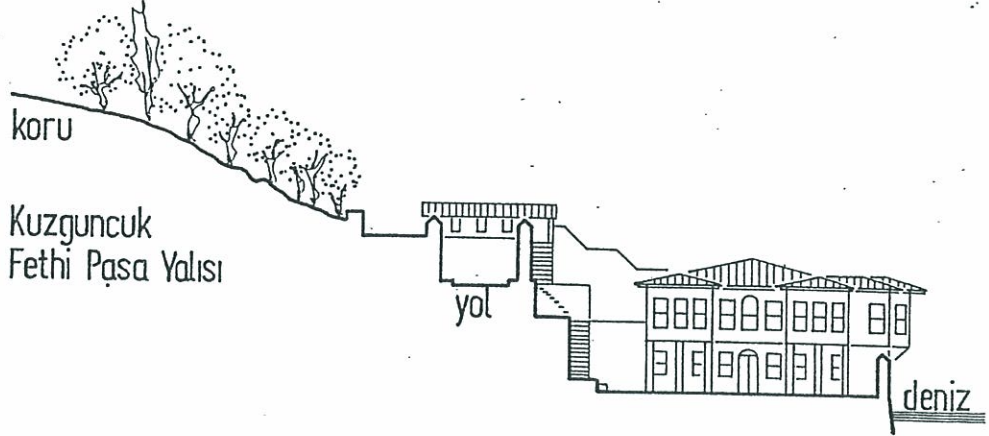
(68) MOLTKE H. "Türkiye Mektupları", s.16. Türkçeleştiren Örs Hayrullah.

(69) PARDOE JULIA, "Yabancı Gözü ile 125 yıl Önce İstanbul" S. 162-163, Türkçeleştiren: Şando Bedriye.

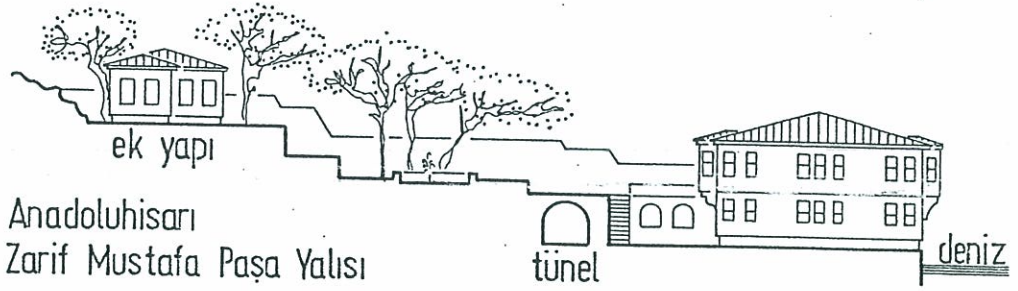
(70) AKDOĞAN, GÜNEL, tarafından yalı bitkileri nakden alınmıştır.

ŞEKİL 12a. YALI KONUMLARI - YALI-DENİZ VE YOL İLİŞKİLERİ

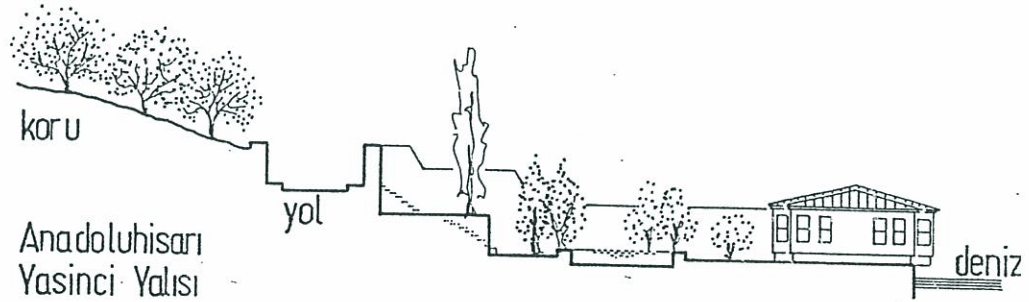
- Deniz-yalı-yol üzeri ahşap köprü ve koru

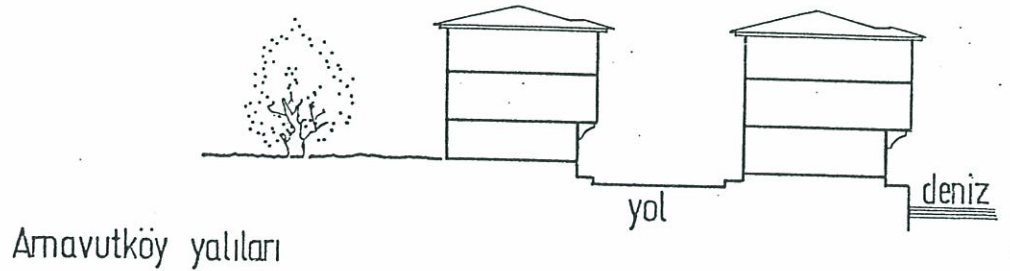
- Deniz-yalı-yol-tünel-ek yapılar, köşkler ve koru

- Deniz-yalı-yol-tünel-koru ve bahçe

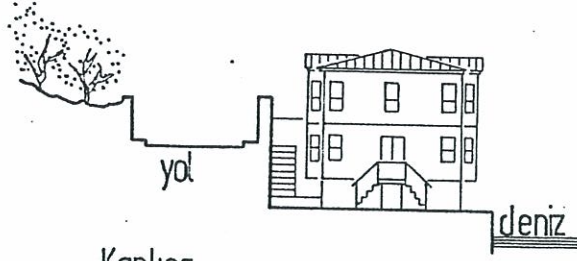

- Deniz-yalı-yol-ev

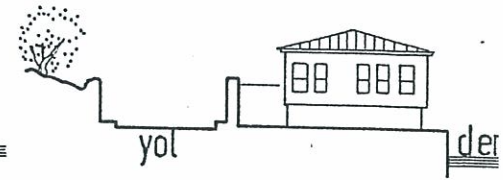

ŞEKİL 12b. YALI KONUMLARI-YALI-DENİZ VE YOL İLİŞKİLERİ

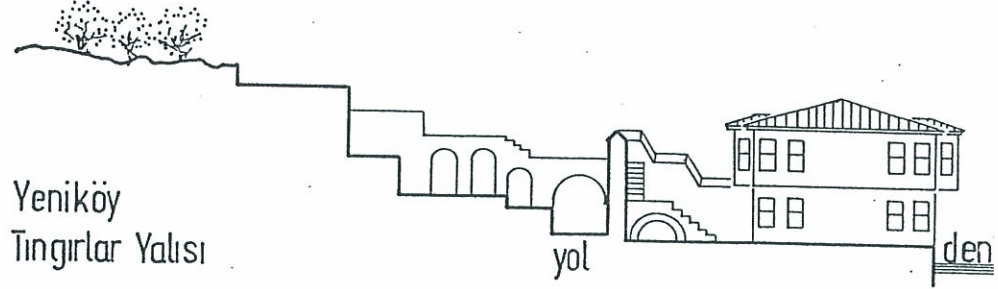
•Deniz-rihtım-
yalı-yol

Kanlıca
Ramazanoğlu Yalısı

Nazif Paşa Yalısı

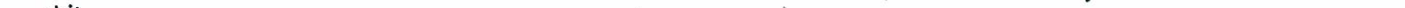

Yeniköy
Tingırlar Yalısı

•Deniz-rihtım-yol-yalı-
setli bahçe ve köşk

İstinye-yalı. köşk

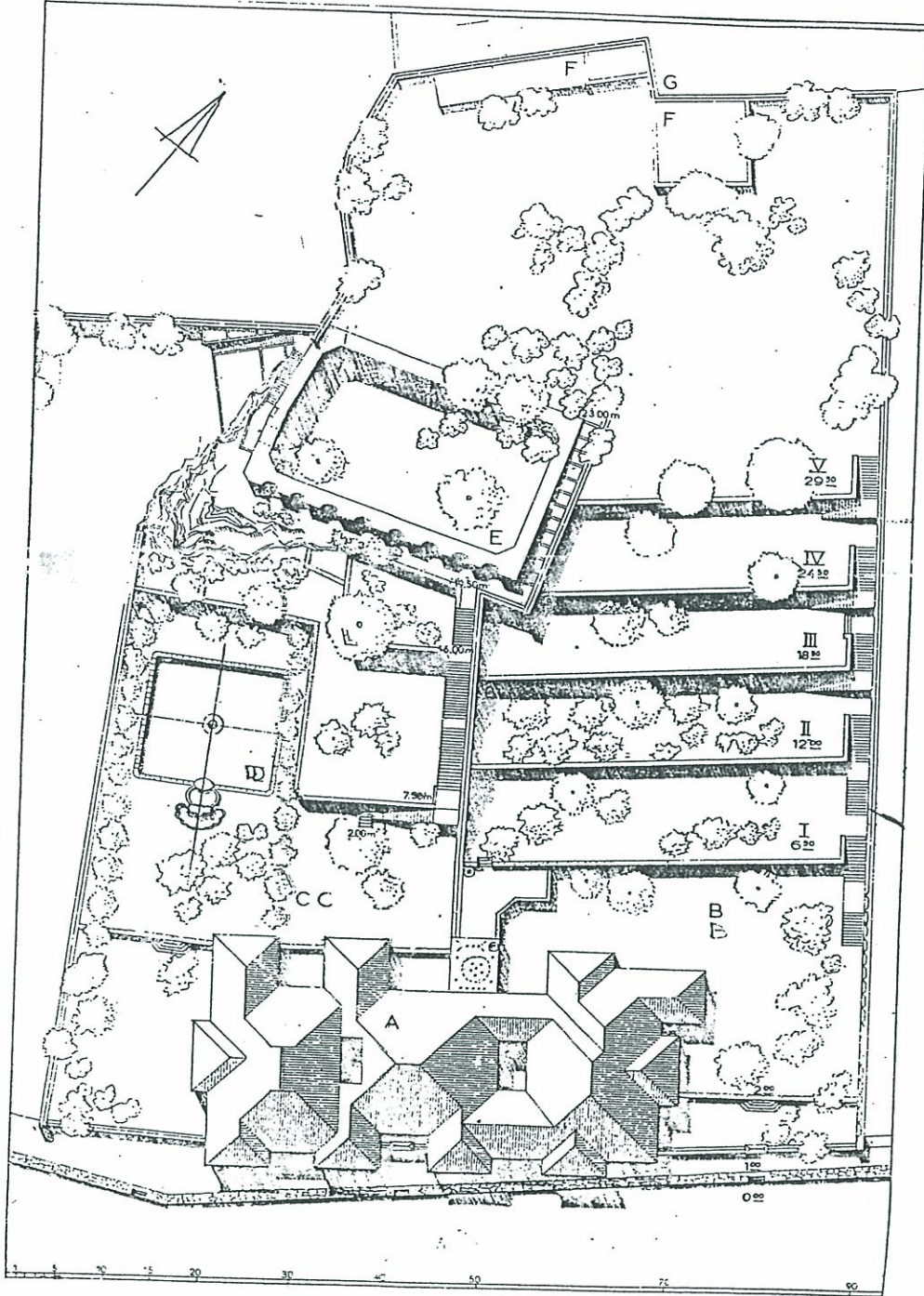

•Deniz-iskete-
mehtabiye-yol-yalı-
setli bahçe

Büyükdere
Eski Avusturya Sefareti Yazlığı

Kaynak: Yazıcıoğlu, L., "Boğaziçi Yalı Yaşamı"

ŞEKİL 13. BOYACIKÖY REŞİT PAŞA YALISI BAHÇESİ (SETLİ BAHÇE)

Kaynak: Eldem, H.S., "Türk Bahçeleri"

oluştururlar. Korularda topografik veriler değerlendirilmiş, arnavut kaldırım yollar anaziye uymuş, yer yer setler üzerine panoromik seyir platformları oluşturulmuştur. Bu platformları geniş taçlı bir kestane (*Cartanea sativa*), ya da bir Ihlamur (*Filia tomenlosa*) gölgelendirirdi. Korular Boğaziçi yalı yaşantısının (özellikle kadınların ayrılmaz birer parçasını oluştururlardı (71). (Şekil 13).

3.3.3.5.2. BOĞAZIÇI SAHİL SARAYLARI, KASIRLARI VE KÖŞKLERİ

İmparatorluk süresince, kentsel peyzajın pittoresk görünümü ile kırsal tarımsal peyzajın pastoral güzelliklerinin organik ilişkisi, Boğaziçi'nin peyzaj anlatımını ortaya koyar (72). Kentsel peyzajın mimari öğelerinden biri de hasbahçeleri, koruları, setli bahçeleri ile, sahil saraylar ve kasırlardır.

Kanuni döneminde, Üsküdar sarayları Marmara'dan Boğaz'a girişte peyzajı süslemekte idi. (Bülbül Kasrı, Sultanahmet Kasrı, Valide Sultan Köşkü, Kavak Kasrı ve bahçeleri) Kuleli sahil sarayı ve has bahçesi İstanbul'dan ilk bakışta göze çarpan bir derinlik oluşturmakta idi (73).

18. y.y.da Rumeli kıyısında "Umm-abad, Beşiktaş, Çırağan, Nezat-abad, Bebek sahil sarayları", Anadolu kıyısında "Üsküdar'dan başlayarak Şerefabâd (III. Ahmet döneminde Damat İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır), İstavroz Sarayı, Beylerbeyi sahil sarayı, Küçüksu kasrı" bulunmakta idi (74).

19. y.y.da II. Mahmut ile birlikte, Beşiktaş ve Dolmabahçe de başlayan, Bebek'e kadar devam eden sahil saraylar

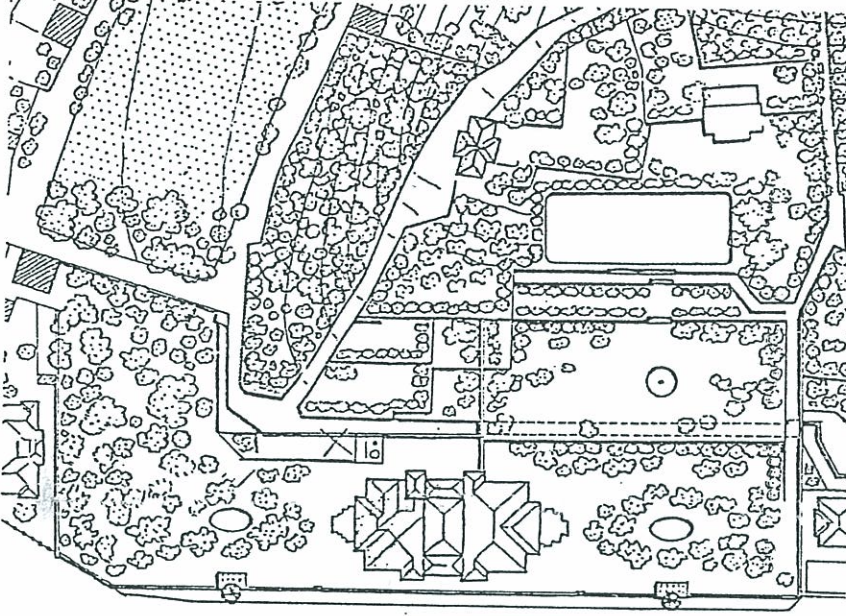
(71) EVİN, İFFET, "Yaşadığım Boğaziçi", s.25-27.

(72) ARAN, SADRI, "İstanbul Boğaziçi'nin Peyzaj Özellikleri Planlama ve Koruma Sorunları", s.245-248. (1975 İstanbul Boğaz Çevresi Sorunları Simpozyumuna sunulan bildiri)

(73) ARAN, SADRI, a.g.e, s.243-245.

yaptırılmıştır. İlk önemli saray Neoklasik anlatımlı (üslûp) Eski Çırağan sarayıdır (1826); daha sonra Dolmabahçe sarayı yaptırılır. Bu sarayın mimarisi Beykoz, Beylerbeyi, Baltalimanı, Adile Sultan saraylarını da etkilemiştir (75). Daha sonra ise yeni Çırağan Sarayı inşaa ettirilmiştir. (Şekil 14).

ŞEKİL 14. BEYLERBEYİ SARAYI BAHÇESİ

Kaynak: Eldem, H.S., "Türk Bahçeleri"

Bundan böyle padişahlar Beylerbeyi, Çırağan, Beşiktaş, Dolmabahçe saraylarını mevsimlik kullanmışlar; İhlamur, Yıldız, Bebek, Tarabya, Kalender, Göksu, İcadiye, Çengelköy, Çamlıca'daki kasırlar önemli dinlenme ve eğlence mekânlarını oluşturmuşlardır (76).

3.3.3.5.2.1. SARAY-KASIR MİMARİSİ, BAHÇE VE KORU İLİŞKİLERİ

Türk bahçesinin doğallığı, doğaya hakkını vermek şeklindedir, müdahaleler ölçülüdür. Denetim varlığını hissettirmez. Her ögenin (parterler, tarklar, kameliyeler, su elemanları, köşkler v.s.) yeri bellidir. Amaç salt doğal görünüm elde etmek değildir. Bu bir doğal kaynaşmadır. "Türk

(75) ELDEM, H.SEDAT, "Türk Evi (Osmanlı dönemi) III", s. 148.

(76) EVYAPAN, ASLANOĞLU GÖNÜL, "Tarih İçinde Formel Bahçe - nin Gelişimi ve Türk Bahçesinde Etkileri" s.47.

bahçesinde tümün etkisi doğaldır" (77).

1724'te Fransa'ya giden 28 Çelebi Mehmet Efendi, Versailles Sarayı'nın çekiciliği ile, İstanbul'a yazdığı mektuplarda Sarayın bahçesinden övgü ile söz eder. Geri döndüğünde, III. Ahmet'in damadı İbrahim Paşa'nın etkisi ile saraylarda Barok benzeri bahçeler yapılmaya başlanmış, ancak Barok etkisi bahçelerde yalnızca motif olarak kalmış, planlama açısından etkili olamamıştır (78).

III. Selim ile Avrupa etkili saraylar dönemi başlar. Beşiktaş ve Çırağan Sarayları bahçelerinin boyutları büyütülmüş ve batı formalizmi bu bahçelerde uygulanmıştır. Hatice Sultan'ın mimarı Meeling, yaptığı Beşiktaş sarayı bahçesinde Osmanlı bahçe sanatında yeri olmayan, yeni bir motifi "labirent"i getirmiştir (79).

19. yüzyıl, saray ve kasır bahçelerinde batı etkisinin gözlendiği yüzyıldır. Ancak kasır bahçeleri, kasır yaşantısının da etkisi ile doğal görünümünden fazla bir şey kaybetmemiştir. Kasır çevresi yaşama düşüncesinin ana ilkesi olan doğayla bütünleşme bu sonucu sağlamıştır. Bu aynı zamanda düşünce ve yaşama biçimlerinin planlama ilkeleri üzerindeki etkisine en somut örnektir.

Osmanlı saray ve kasırlarında hem "Formel klasik batı bahçe düzeni etkisi" (Beylerbeyi Sarayı, Dolmabahçe Sarayları bahçe düzenlemelerinde görüldüğü gibi), hem de "Informel batı bahçe düzeninin Türk ölçüleriyle bağdaştırılmış şekli" (pittoresk-doğal bahçe düzeni görülen Yıldız Sarayı bahçesi örneğinde görüldüğü gibi), düzenlemelerde etkili olmuştur.

(77) EVYAPAN, ASLANOĞLU GÖNÜL, a.g.e., s.46-47.

(78) AKURGAL, EKREM, "Anadolu Uygarlıkları", s.245-247.

(79) EVYAPAN, ASLANOĞLU GÖNÜL, a.g.e.s.47.

3.3.3.5.3. MESİRELER (MEZARLIKLAR, ÇAYIRLAR, BOSTANLAR)

"Eski Türk zevkindeki büyük çimenli, çayırli bahçeler (mesireler), aynı zamanda Türk'ün "pymnasion"u, "hipodrom"u, kısaca spor alanları idiler" (80).

Boğaz, halkın genelde kendi özel bahçesine sahip olması ile birlikte, mezarlıkları, çayırları ve şifalı içme sularını da içeren mesire yerleri ile donatılmıştır. Bu alanlar boğaza yönelmiş, yanları tepeciklerle çevrilmiş, bir dere tarafından beslenen; işlerinde insan katkısı çeşme, sofa, köşkler ile zenginleştirilmiş alanlar idi (81). Bir çoğunun iç yani dağ tarafı bostonlar halinde son bulurdu.

Mesire yaşantısı gayet saf ve basitti. Ağaçlar altı gölgeliklerde bir döşek serilerek gün, seyir ve huzur içinde geçirilirdi. Çeşitli spor etkinlikleri, ortaoyunları, gezici akrobatlar, göstericiler, satıcılar, çengi, köçek ve saz takımları ile bu alanlar hareketlenirdi (82). "Mesireler bir anlamda örgütlenmiş, her birine halkın toplanıp eğlenebileceği bir gün saptanmış: örneğin, perşembe birinin, cuma bir başkası mesire yerinin gezinti günü olmuştur" (83).

Mesireler içinde mezarlıkların işlevi daha çok iç dünyaya dönük idi. Mezarlıklar aynı zamanda Boğaziçi'nde panoramik seyir köşelerini oluşturmakta idi. "Nafi Baba mezarlığı, Nakkaş tepe mezarlığı, kandilli mezarlığı, Karacahmet mezarlığı, Yuşa Efendi tepesi, Telli Baba" gibi önemli mezarlıklar, mesire işlevini de yüklenmişlerdir.

Boğaziçi'nin en canlı mesirelerini çayırlar oluşturmaktaydı. Tarih süreci içinde Boğaziçi'nin önemli çayırları:

(80) AKURGAL EKREM, a.g.e., s.247.

(81) ELDEM H. SEDAT, "Boğaziçi Anıları", s.10.

(82) ELDEM H. SEDAT, a.g.e., s.11.

(83) EYVAPAN ASLANOĞLU.G., "Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri", s.53.

Rumeli yakasında "Beşiktaş-Ihlamuraltı mesiresi, Ekmeççi deresine kadar uzanan Yahya Efendi mesiresi, Baltalimanı ve Kaslıkavak mesireleri, çok önem taşımayan Yeniköy, Kalender, Tarabya mesireleri, Rumeli'nin en önemli mesiresi olan Büyükdere çayırı (burası Bahçeköy, Pazarderesi, Çiftelhavuzlar, Cendere boğazından Kağıthane vadisine kadar uzanır ve zamanın en çok sevilen atla gezinti yeri olarak ta önem taşırdı). Buradan Bentler ve Belgrat ormanına ulaşılırdı) (84).

Anadolu yakasında: Hünkar İskelesinde başlayan Tokat deresini 4,5 km. boyunca izleyen Akbaba, Dereseği, Karakulak (Beykoz) mesireleri, Sultaniye, Kanlıca, Kavacık, Mihrabat, Yedi kardeşler yöresine ulaşan Göksu Mesireleri, İstavroz Çayırı, Çamlıca'da Libade, Sarıkaya, Bulgurlu, Küçük Çamlıca mesireleri, yüksekten seyir özelliği ile Kısıklı'da Millet bahçesi idi (85).

İçme suları mesire yaşantısını zenginleştiren, ayrıca av sahası olarakta kullanılan yerlerdi. En önemli içmeler, Sarıyer'de Çırçır, Kestane, Hünkâr suları idi (86).

Bostanlar mesire kavramının farklı bir noktasını oluşturuyordu. En önemli bostanlardan "Beykoz bostanları, Cevizi, Sultaniye bostanları, İncir, Beylerbeyi, Çengelköy Arnavutköy bostanları kirazı ve Osmanlı Çileği" ile ün yapmışlardı. Ayrıca Validesultan başı ile, Anadolu hisarı Hekimpasha bahçesi, Bebekte 1870 de halka da açılan Ali Paşa Yalı bahçesi meyvaları ile önemli idiler (87).

3.3.3.5.3.1. MESİRELERDE PLANLAMA İLKELERİ

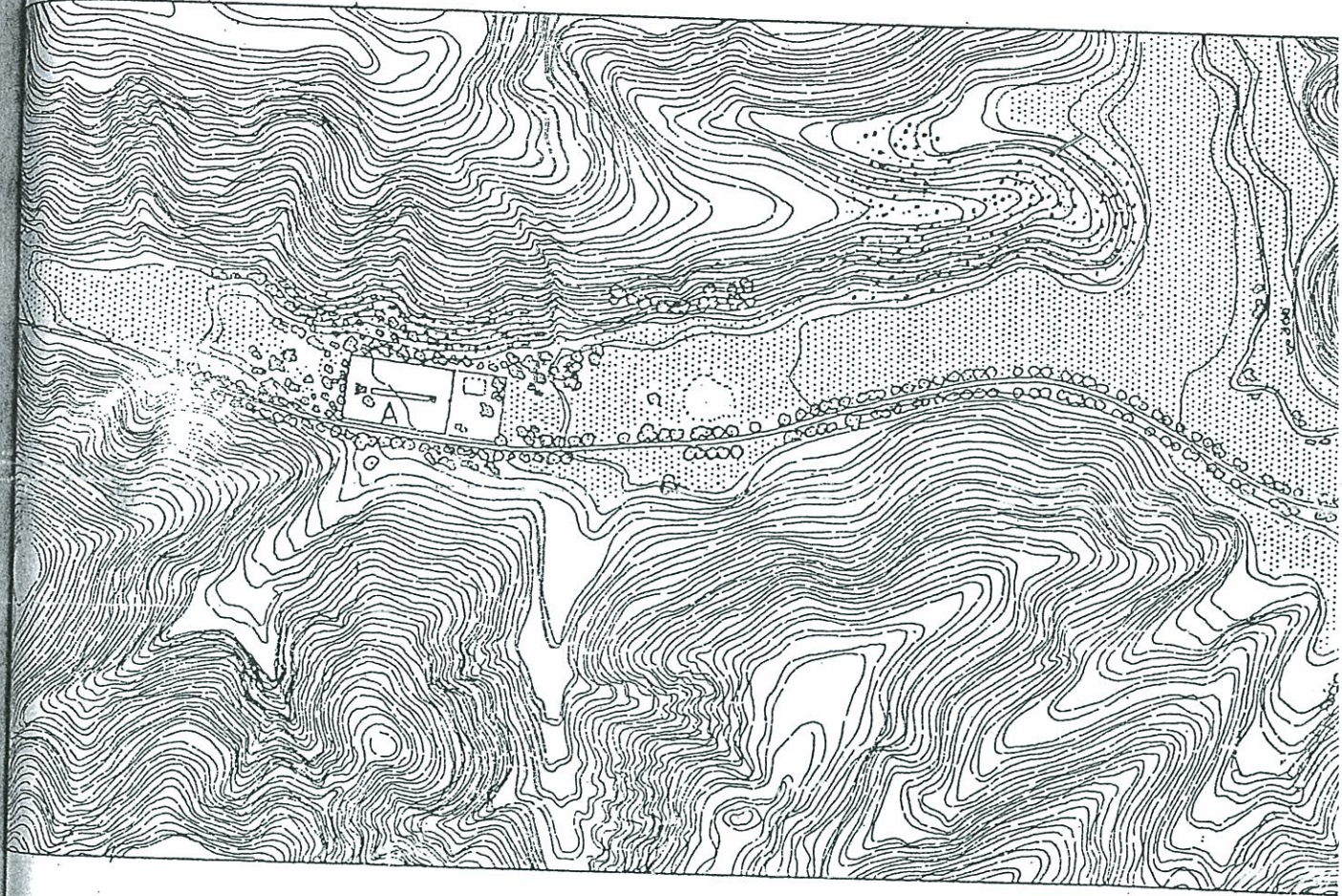
Tarihi mesireler topografik verilere göre doğal görünümü mesireler ve setli mesireler olmak üzere iki ana grupta toplanabilir.

(84) ELDEM, H. SEDAT, a.g.e., s.11-12.

(85) ELDEM, H. SEDAT, a.g.e., s.12-13-14.

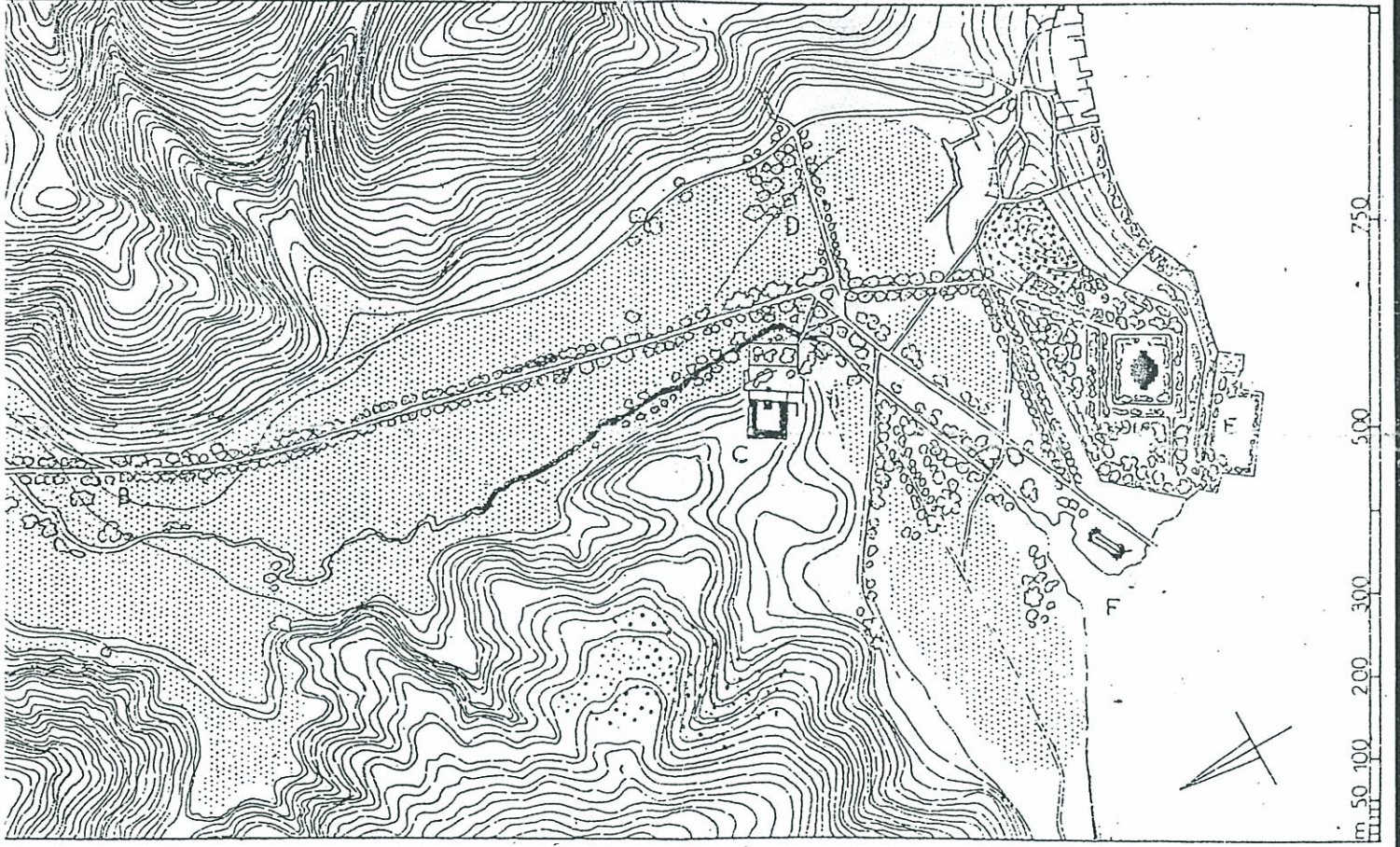
(86) ELDEM, H. SEDAT, a.g.e., s.12.

(87) ŞEHŞUVAROĞLU HALUK, "Asırlar Boyunca İstanbul", s.170.

ŞEKİL 15. BEYKOZ ÇAYIRI

A: Tokat Kasrı ve bahçesi, B: İshak Ağa çeşmesi, C: III.Seli.
D: Namazgah, E. Hünkâr İskelesi ve Beykoz Kasrı, F: Tokat De
Kaynak: Eldem, H.S. "Türk Bahçeleri"

hanane ve Kışlası
şizisi ve Has ahırını.

Mesireler (çayırlar) arazide hiç bir zorlamaya gitmeden, arazi topografyasına uyan, yer yer onu zenginleştiren, sade görünümünden oluşmakta idiler. Arazi izin verdiğiince doğaya müdahale edilmemiş, yer yer sofalar, köşkler, havuzlar yapılmış, bunları çevreleyen ve gölgeleyen bir ağaçlandırma ön görülmüştür. Tarihi verilerin ışığında, İngiliz "Natüralistik bahçeleri"nden önce mesire yerlerinin var olduğu bilinmektedir. Osmanlı'da doğa geliştirilmiş, bütünün etkisinin doğal olması ilke edinilmiştir. (Şekil 15)

Boğaziçi'nde morfolojik çeşitlilik, eğimli alanların da mesire yeri olarak düzenleme istemi, setli mesire ve bahçelerin varlığını açıklar. Küçük Çamlıca, Sütlüce, Kandilli, Çırçır, Çubuklu, Silahdarağa setli mesireleri hep aynı ilkelere düzenlenmişlerdir. Tümünde arazi, istinat duvarları ile farklı kotlarda platformlara ayrılmış ve bahçe,boğaza yönelmiş anfiler şeklinde geliştirilmiştir. Bu setlerde nişantaşları, su hazneleri, havuzlar, köşkler yer almış; kademelerle birbirine bağlanan setlemenin duvar etkisini kırmak üzere bir set önu ağaçlandırması uygun görülmüştür (88).

GRAVÜR 8: MESİRE YAŞANTISI (Thomas Allom'dan)

(88) ŞEHSUVAROĞLU HALUK, "Boğaziçinde dair", s.188-189.

3.3.4. 20. Y.Y.'DA BOĞAZIÇI

Endüstrileşme, sömürgecilik, 19. yüzyıl Avrupa'sında, nüfusun belli merkezlerde toplanması sonucunu getirdi. Bu dönemde sosyal hakların olmaması, sömürgelerden gelen kaynaklar, Avrupa ülkelerinin şehirlerinin tüm alt ve üst yapı donanımlarınının tamamlanması imkânını sundu. Artık Avrupa 20. yüzyıla hazırdır (89).

Türkiye, özellikle İstanbul içinde de sanayileşme süreci sorunları Avrupa'daki gelişmelerle benzerlikler göstermiştir. Her dönemde ülke ekonomisini sırtlayan İstanbul Celali isyanlarından sonra Anadolu'dan yoğun bir insan göçünün etkisinde kalmış, I. Dünya Savaşından sonra da bu göç yükselen bir ivme kazanmıştır. Köy soylu topluluk (sosyolojik açıdan), hiç bir alt yapısı olmayan, salt ekonomik girdiler nedeni ile kıyı yerleşmelerini tutan sanayi bölgelerinde, korkunç bir gecekondulaşmaya da zemin hazırlamış; zamanla bu olgu hazine arazilerinin elden çıkmasına yol açmıştır. İşte Boğaziçi'ndeki yapısal karakterde budur.

Gelişmemiş ekonomisi, sanayisi ile herhangi bir dış girdisi olmayan Türkiye sanayi şehirleri ve özellikle İstanbul, metropolleşme sürecine kantitatif açısından girmiş, kalitatif açıdan ise tam bir yaz şehir havasına bürünmüştür.

Tüm yapılaşma hareketleri, toplumun sosyal, kültürel, sosyo-ekonomik yapılarınının bir ayrıdır. Artık Boğaziçi'nde dengeli yerleşme anlamını yitirmiştir. Osmanlı'nın kent soylu gözü ile oluşturulmuş oransal, organik doku yerini, en fazla kâr (rant) ilkesi ile hareket eden spekülâtör yapılarına devretmiştir. Toplumun sosyo-ekonomik yapısı değişmiş, piyasa şartları tüm planlama ve yapılaşmaya yönlendirir bir kimliğe bürünmüştür.

3.3.4.1. 20. Y.Y.'LA GİRERKEN BOĞAZIÇI

Celali isyanlarından sonra, Anadolu'dan İstanbul'a göç eden kentliyi banliyölere çekilmeye zorlamıştır. Boğaziçi bu banliyölerden biridir.

1900'lerde Üsküdar nüfusu Bağlarbaşı ve Nuh kapısına kadar yoğunlaşmış, İcadiye yeni bir mahalle olarak ortaya çıkmıştır. Nedjib'e (90) göre Anadolu yakası bu dönemde büyük bir gelişme yaşamaktadır. Rumeli yakasında ise Yeniköy, Tarabya ve Büyükdere büyümüş ve yeni yapılarla dolmuştur.

Batıdan etkilenme, mühendislik yapılarının önem kazanması daha 1900'lerde başlamış, Boğaziçi'nde yabancılar tarafından köprü önerileri getirilmiştir. Bunlardan biri Fransız Anodun tarafından demiryolu sistemlerini birleştirmek amacı ile önerilen, Kandilli-Rumelihisarı veya Üsküdar-Sarayburnu açıklıklarını geçecek bir köprü, bir diğeri ise Hamidiye olarak adlandırılmış, Rumeli ve Anadolu açıklıklarını geçecek egzotik bir köprü fikridir (91).

20. y.y.'la girerken korular, mesireler, mezarlıklar ve bostonlar, Boğaziçi yerleşmeleri yoğunluğu ile kaynaşmayı sağlayan kitleli yeşiller ve net alanlardır (Ek 2).^(.) Devlet örgütünün batılaşma çabaları ile yeşil kullanımı açısından bir yenilikte "Kent Parkları" kavramıdır. Bunlardan Boğaziçinde en önemli kullanım Kısıklı Millet bahçesi olmuştur (92).

(90) Nedjib, Hadj Bey "Leçons du passé à causes de l'affaiblissement de l'Empire Ottoman-Constantinople" 1/50.000 1/5000 ölçekli 1906 yılına ait haritalardan yararlanılmıştır.

(91) KUBAN DOĞAN, "Osmanlı Çağında Boğaziçi Yerleşmesi", s.135-136 (1974 İst. Boğazı ve Çevresi sorunları" Simpozyumu'nda sunulan bildiri).

(92) EVYAPAN AŞLANOĞLU G. "Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle İstanbul Bahçeleri", s.53.

(.) 1906 Nedjib İstanbul Haritası (Ö: 1/50.000)

Bundan sonra Boğaziçi, gelişen ve değişen ekonomik koşulların etkisi (ekonomik gücün imparatorluk ve yöneticilerinin elinden daha geniş bir topluluğa doğru kayması) ile, kapital olanaklarını ellerinde bulunduran kişilerin arsa spekülasyonuna yönelmeleri sonucunu doğurmuş, başta Bebek olmak üzere Rumeli yakasında yeşil doku geniş kitleler halinde yok edilmiştir.

3.3.4.2. CUMHURİYET SONRASI DURUM

Bugün artık şehirleşme olgusu karşısında rekreasyonel ihtiyaçlar öncelik kazanmıştır. Doğal, morfolojik, arkeolojik, mimari ve tarihi özellikleri ile bu ihtiyaca cevap verebilecek mekânları içeren Boğaziçi, İstanbul halkı için belki de son ümittir. Ancak gidiş yoğun bir banliyö yerleşmesine doğrudur.

"Günümüz koşulları Boğaziçi için tehlikeli veriler getirmektedir. Kâr amacı ile ne olursa olsun mutlaka en büyük hacim de inşa etme arzusu doğal topoğrafya tahribi, çevresel uyumsuzluk ve siluet hattının bozulması sonuçlarını birlikte getirmektedir" (93).

Cumhuriyet sonrası çok partili hayata geçiş, köyden kente göç, çarpık sanayileşme, gecekondulaşmayı da beraberinde getirmiştir. Gecekondu alanlarının politik nedenlere alet edilmesi, hazine arazilerinin elde çıkması sonucunu doğurmuş, gecekondulaşmaya dolaylı da olsa göz yumulmuştur. Arazi fiyatlarındaki artış "gecekondu-apartman" olgusunu yeni bir kavram olarak gündeme sokmuştur. Böylece 1970'li yıllarda bir kısım gecekondu sahibinin sosyal statülerinde de değişimler yaşanmıştır. Bununla birlikte ekonomik güç sahibi bir kesim, özellikle Rumeli yakasını korkunç bir yapılaşmaya sürüklemiştir. Nazım İmar planlarındaki yeşil alanlar politik oyunlarla mevzii imar planları ile yapılaşmaya açılmışlardır. Artık

(93) AĞAT, NİLÜFER, "Mimari ve Turistik Yönden Boğaziçi'nin Günümüzdeki - Gelecekteki Değeri", s. 224-226.

Boğaziçinde yaşanan, özel koruların, çayırların, bostanların yapılaşma ile yok edilmesi ve ekolojik dengelerin bozulması sürecidir.

1950 sonrasında Rumeli yakasında Kabataş-Dolmabahçe üstlerindeki yapılaşma, büyük kent içi parklarının katkısı ile fazla bir yoğunluk etkisi yaratmamıştır. Yıldız yokuşu Boğaziçi silüetine yeni bir eleman olarak eklenmiş, Beşiktaş-Yıldız yerleşme yoğunluklarında aşırı artmalar gözlenmiştir. Yıldız korusu Boğaziçi'nin önemli yeşil elemanlarından (Beşiktaş-Ortaköy arasındaki yapısal yoğunluğu dengeleyici bir işlevi de yerine getirmektedir.) Arnavutköy, Bebek, Rumelihisarı, Emirgaân, Büyükdere, Tarabya, Boğaz'ın en yoğun ve pahalı yerleşmeleridir. Tüm bu alanlarda korular sitelerle, vadiler tepelere kadar villa ve apartmanlarla dolmuş, gecekondulu zonuna kadar dayanmıştır. Tarabya'dan sonra Boğaziçi'nde belirli bir yoğunluk düşmesi gözlenir (94). Sarıyer ise Rumeli yakasında bir betonlaşma abidesi olarak, tüm şehircilik ilkelerini hiçe sayan yapılaşma ile özel bir örnektir.

I. Boğaziçi köprüsü yapımına kadar lineer bir yapılanma gösteren Anadolu yakası artık yeni bir yapılaşma süreci yaşamaktadır. II. Köprü ile de tüm aksial gelişme dengelerinin yok olacağı gerçeği mevcut yapılaşma ile gündeme gelmiştir. Beylerbeyi-Kanlıca arası son 10 senede dolmuş, bostanlar tek tek yok olmuşlardır. Çubuklu, Paşabahçe ve Beykoz ise sanayi ile farklı bir sosyal yapıya sahiptir. Bu bölgelerin karakteristik özelliği gecekondulaşmadır (95).

(94) AĞAT NİLÜFER, a.g.e., s.226-227.

(95) AĞAT NİLÜFER, a.g.e., s.226-227.

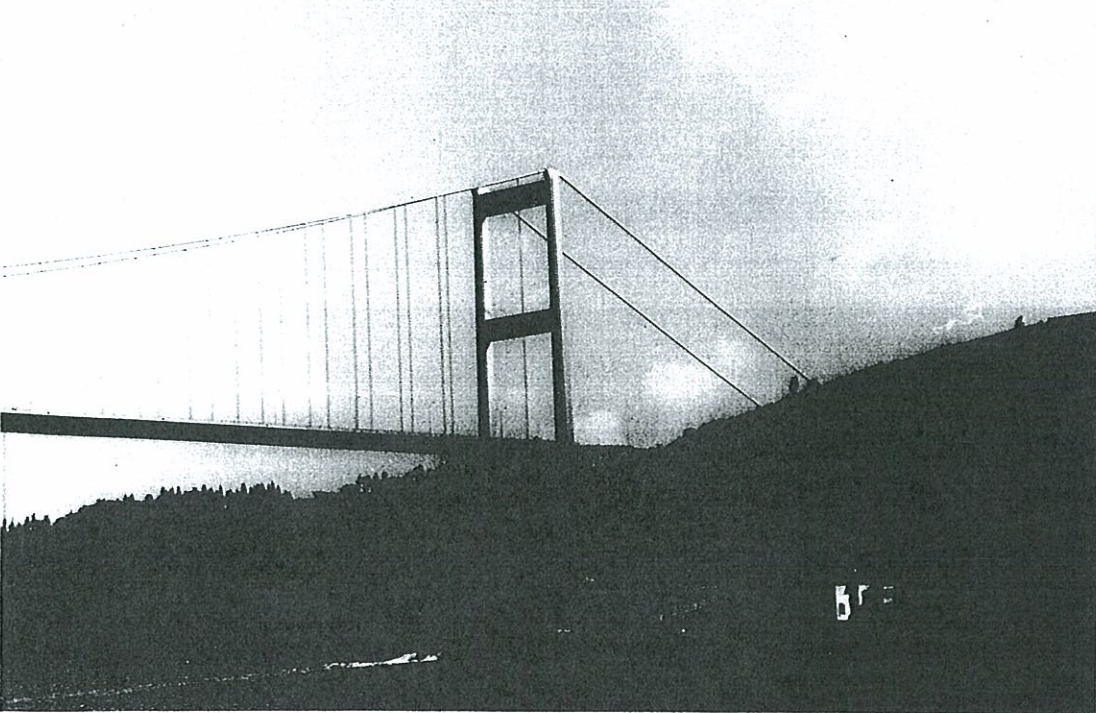

FOTO.1.2.3. BOĞAZIÇI KÖPRÜLERİ (ÖZELLİKLE II. BOĞAZIÇI KÖPRÜSÜ) YARATTIKLARI ÇARPIK KENTLEŞME DIŞINDA BOĞAZIÇI'NDEKİ TÜM PROPORSİYONEL DEĞERLERİ (BOĞAZIÇI'NDA) BOĞAZIÇI'NDA

3.3.4.2.1. CUMHURİYET SONRASI YEŞİL DOKUNUN BOZULMA SÜRECİ

Tümden gelimsel bir açıdan konuyu ele alırsak İstanbul'un en önemli sorunu yeşil alan ihtiyacı, bu anlamda en önemli potansiel ise Boğaziçi'dir. Ancak sonuç (veri) yeşil dokunun büyük bir hızla yok edilmesidir.

İmar kanunlarının, nazım imar planlarının uzun vadeli planlamadan yoksun oluşu, Boğaziçi'nde bir yaptırım boşluğu doğurmuştur. Nazım imar planında "yeşil alan" olarak gösterilen, korular ve çayırlar, mevzii imar planlarıncaya değiştirilerek yapılaşmaya açılmışlardır.

Boğaziçi'nde yapılaşma kapital kaynaklı yada gecekondulaşma şeklindedir. Önceleri sanayileşme ile başlayan gecekondulaşma, zamanla politik göz yummalar sonunda kronikleşmiştir. "Ekonominin ve hukuksal düzenin yarıştırdığı bu iki tip yapılaşmanın Boğaz'ı tüketmesi, ancak birbiri ile bütünleşecek yine aynı faktörlerin rasyonel çözümlemesi ile önlenabilir" (96).

Sanayileşme, 1954 "Beyoğlu Nazım Planı" ile Boğaziçi gündemine girer. Bu planla Mecidiyeköy-Levent arası sanayi yerleşmelerine açılır. 1955 "İstanbul Sanayi Bölge Planı" ile İstinye, Paşabahçe, Beykoz, sanayi bölgeleri arasındadır. 1966 "İstanbul Sanayi Sahaları Planı"nda İstinye sanayi bölgesi dışında, ancak bu defa da Levent ve Levent arkası sanayileşmeye açılmıştır. 1969 da ise İstinye Boğaziçi'nde yeniden sanayi bölgesi olarak ilan edilir (97).

(96) RIFKI ASLAN, "Boğazın Bu Günlük Ekonomik Yapısı", s.94-97 (1974 İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları Simpozyumu'nda sunulan bildiri).

(97) TÜMERTEKİN EROL, "Boğaziçi'nde Coğrafi Görünümü Değiştiren Bir Faktör Olarak Boğaziçi", (a.g. simpozyumda sunulan bildiri).

Ancak Boğaziçi sanayii kolaylaştıracak şartlar açısından uygun bir mekân değildir. Bir yandan topoğrafik veriler, diğer yandan ise arazi fiatlarının yüksek oluşu, sanayinin yaygınlaşmasını önlemişse bile İstinye, Beykoz, Paşabahçe, Çubuklu, Büyükdere gecekondular alanları, büyük bir sorunsal bünyesinde yaşatmaktadır.

Gecekondulaşma önceleri bir veri olarak ele alınmamış, ancak 1970'lerde sorun olarak doruğa çıkmıştır. Yöresel seçim yatırımlarının baskısı ile imar afları hazine arazisinin kanunsuz kullanımını hızlandırmış, lüks bina yapımı ve arsa spekülasyonu yapılaşmanın başka bir yüzünü oluşturmuştur. Arnavutköy, Bebek, Çubuklu sırtlarında eğimden yararlanarak, imar planlarında 2 kat izni olan yerler, cephesinden öndeki toprağında alınması ile 5-6 kata ulaştırılmış ve bu duruma müdahale edilememiştir. Hisseli satışlar ise yazadışı yapılaşmanın yasal gösterilme çabalarına bir örnek oluşturmaktadır.

3.3.4.2.2. İMAR KANUNLARI-YEŞİL DOKU İLİŞKİSİ, ÖZELLİKLE 2960 SAYILI BOĞAZIÇI İMAR YASASI VE 3194 SAYILI İMAR YASASI

Tüm dönemlerde imar planlarındaki yetersizlikler, imar yasalarında belirtilen değer ve yargıların bütün yerleşmeler için genelleştirilmesi, yöresel özelliklerin dikkate alınmaması, özel statüye tabii tutulması gereken bölgelerin spekülasyona teslim edilmesi, Boğaziçi'nin bugünkü görsel yapısının oluşmasında en önemli rolü oynarlar.

o Cumhuriyet'ten önce son yasa 1882 tarihli "Ebniye yasası"dır. Bu dönemde imar planı yapımı, yapı ruhsatı almak üzere proje onayı gibi kavramlar söz konusu değildi.

o 1933 yılında yürürlüğe giren 2290 sayılı "Yapı ve yollar yasası" Belediyelere imar planı yaptırma zorunluluğunu getirmiştir.

o 1956 yılında yürürlüğe giren 6785 sayılı imar yasası ve ekleri son 25 yılın yapılaşma karakterini belirlemesi açısından önemli bir yer tutmaktadır.

o 1972 yılında 1605 sayılı yasa ile 6765 sayılı yasa büyük değişimlere uğramış, özellikle kıyılarla ilgili yeni düzenlemeler getirilmiştir (98).

Boğaziçi'nde en büyük yapılaşma, dolayısıyla yeşil tahribi bu dönemi kapsar. Özellikle Beşiktaş'ta Ortaköy ve Arnavutköy, Üsküdar'da Merkez ve Kuleli, Sarıyer'de Merkez ve Yeniköy'de toplam tek katlı binaların % 50 sini, 1-3 katlı binaların % 90'ının (Boğaziçi toplam bina sayısının % 23'ü) 1965-70 yılları arasında yapılması ilgi çekicidir (99)

1970'li yıllarda hiçbir arazi politikası olmayan belediyeler, kaynak yetersizliği yüzünden rezerv araziye sahip olamamışlardır. Arazi spekülasyonu doruk noktasına ulaşmıştır. İmar konularındaki genellemeler ve açıklar Boğaziçi gibi özellikli bir sit alanında büyük bozulmalara yol açmıştır. 1968'te çıkan bir gazete haricinde^(.), "Anadolu Hisarı"nda eski bir köşk arazisinin (150 dönüm) önce orman sahası ilân edilmesini, daha sonra ise spekülatörler tarafından 1924 parseli ayrılarak nasıl bir mevzii imar planına kavuşturulduğundan sözeder" (100).

14/12/1974'te 8172 nolu kararla Boğaziçi için bir öneride "Anıtlar Yüksek Kurulu"ndan gelmiştir. Anıtlar Yüksek Kurulu imar kanunlarına ek olarak belediyelere, Boğaziçi'nin doğal karakterini korumak ve kuvvetlendirmek, buna karşı yerleşme yoğunluklarını sınırlamak amacı ile 1/5000 ölçekli

(98) GERAY, CEVAT, "Yeni Bir İmar Düzeni mi, İmar Anarşisi mi (Mimarlık 85/4'te yayınlanmıştır).

(99) ASLAN, RIFKI, "Boğaziçi'nin Bugünkü Ekonomik Yapısı" s.93 (İstanbul Boğazı ve Çevresi Simpozyumu'na sunulan bildiri).

(100) ÇUBUK, MEHMET, "Boğaziçi Mekânını Düzenlenmesinde Bazı İlkeler", s.9.

(.) Demirtaş Ceyhan "Yağma Edilen İstanbul", Milliyet Gazetesi 26 Mayıs 1968 tarihli makalede.

haritada belirtilen "Boğaziçi Tarihi ve Doğal Siti" içinde kalan her nitelikte alanda 1/1000 plan hazırlamaya kadar tüm aşama ve önerileri içeren bir rapor sunmuş, ancak dönemin belediyelerince bu rapor gündeme alınmamıştır (101).

o 1980 sonrasında Boğaz'a duyulan ilgi artmış, gerek imar planı çalışmaları, gerekse yasal düzenlemeler buna paralel bir hız kazanmıştır. 22 Kasım 1983'te 2960 sayılı "Boğaziçi İmar Kanunu" Boğaziçi üzerine kesin kurallar ve koruma ilkeleri getirmiştir (102).

Bu kanunun geçici 4. maddesi ile Boğaziçi kıyı, sahil şeridi ve ön görünüm bölgeleri, 22/7/1983 onay tarihli 1/5000 ölçekli "Nazım Planı" ve 1/1000 ölçekli "İmar uygulama planları" ile "Konut kullanımına ayrılmış," ancak yapı yapılmamış yerlerde "Yeşil Alan Statüsü" uygulanır denmiştir. Amaç Boğaziçi'nin rehabilitasyonunu gerçekleştirmektir (103). Aynı yasanın "Boğaziçi'nde yapı ve nüfus yoğunluğunu arttırıcı plan değişiklikleri yapılamaz" denerek koruma altına aldığı imar planları, 3194 sayılı yasa ile "mevcut planda yapı ve nüfus yoğunluğu göz önünde tutularak plan değişikliği yapılabilir" şeklinde değiştirilmiştir (104).

Artık Boğaziçi yeşil dokusu için yaratılan şanslardan biri de kaçırılmıştır. Bu aşamadan sonra Boğaziçi "Kamu Hukuku" açısından büyük çelişkileri olan bir yapılaşma sürecine girecek; korular, çayırırlar, bostanlar yapılaşmaya açılacaktır.

o 9 Mayıs 1985 günü resmi gazetede yayımlanan 3194 sayılı İmar yasası, çelişkileri de bünyesinde taşıyarak 2960 sayılı

(101) ANITLAR YÜKSEK KURULU, "Boğaziçi Koruma Kararı, s.28-29. Mimarlık Mayıs 1975, sayı 5.

(102) GERAY, CEVAT, ÖZEN HALDUN, "Yeni İmar Düzeni mi, İmar Anarşisi mi?", Mimarlık 85/4.

(103) İNAN, UMUT, "İmar Yasa Tasarısı Paneli", derleyen KORKMAZ, UĞUR, Mimarlık 85/4.

(104) KÜÇÜK, KEMAL, "Boğaziçi Tıngır Mıngır", Cumhuriyet 17 Nisan 1988.

lı özel Boğaziçi yasasının koruyucu hükümlerini ortadan kaldıran genel bir yasa görünümündedir. Bu yasa ile imar planı yapma ve uygulama yetkisi yerel yönetimlere verilirken, bakanlığa da yine imar planı yapma, yaptırma ve yapılanları onayarak yürürlüğe koyma yetkisi tanınmıştır (105). (Bu, yasanın politik yanını vurgulayan bir noktadır. Böylece merkezi yönetim ile aynı görüşte olmayan belediyelerin uygulama yetkileri kısıtlandırılmış olmaktadır).

3194 sayılı imar yasası ile Boğaziçi'nde "ölçüsüz rantlar yaratma yetkisi tek elde toplanmış (Büyük Kent Belediye Başkanı'nda), Boğaziçi için öngörülmüş yansız, hatta özerk kurullar, özel imâr örgütü işlevlerini yitirmişlerdir. Boğaziçi ön görünüm bölgesi kapitale rant karşılığı sunulmuştur" (106).

Açıkça görülebileceği gibi, 3194 sayılı imar kanunu, Cumhuriyet sonrası çok partili hayatta, politik etkenlerin, başlı başına bir etüd konusu olan Boğaziçi gibi sitsel önceliği olan bir mekânın tüm tarihi morfolojik yapısıyla nasıl yozlaştırıldığıнын, salt rant için ekolojik dengenin nasıl bozulduğunun güncel örneğidir.

3194 sayılı imar kanunu, oluşum ve uygulama prosedürü ile özellikle kamu hukuku açısından da özel bir örnektir. Son derece aceleci bir görünüm ile hazırlanan kanunun tüm maddeleri özel bir şekilde hemen uygulamaya sokulmuş ve yine yalnızca Boğaziçi maddelerine ek olarak "İtirazlar uygulamaları durdurmaz" yorumu eklenerek, itiraz hakkı sınırlandırılmıştır. Ayrıca Boğaziçi'nde 2981 sayılı afla "bir imar affı" uygulanmış, böylece çarpık yapılaşmaya göz yumulduğu gibi tüm kaçak yapılar da aklanmıştır.

(105) GEREY, CEVAT, ÖZEN HALDUN, "Yeni İmar Dönemi mi, İmar Anarşisi mi", Mimarlık 85/4.

(106) GERAY, CEVAT, ÖZEN HALDUN, a.g.e.

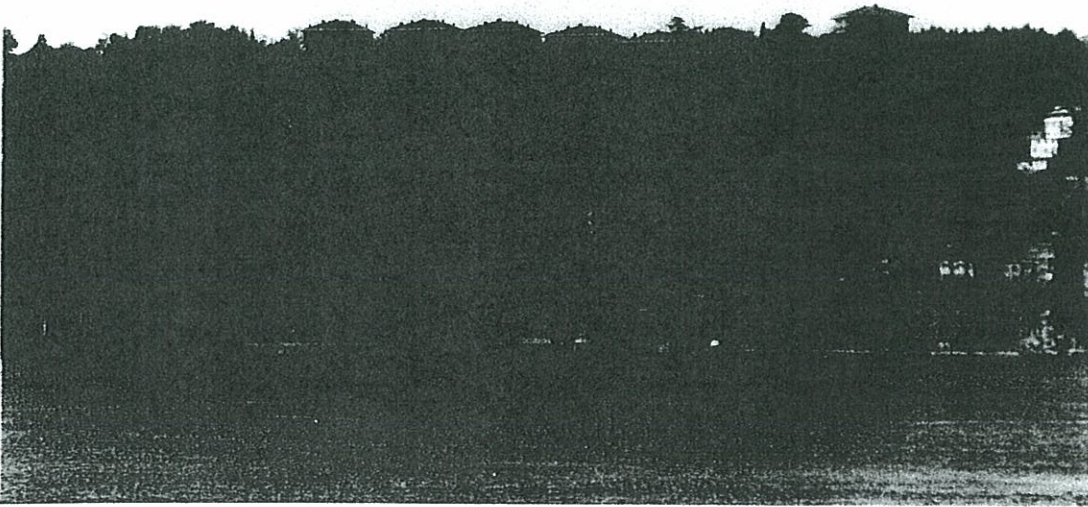
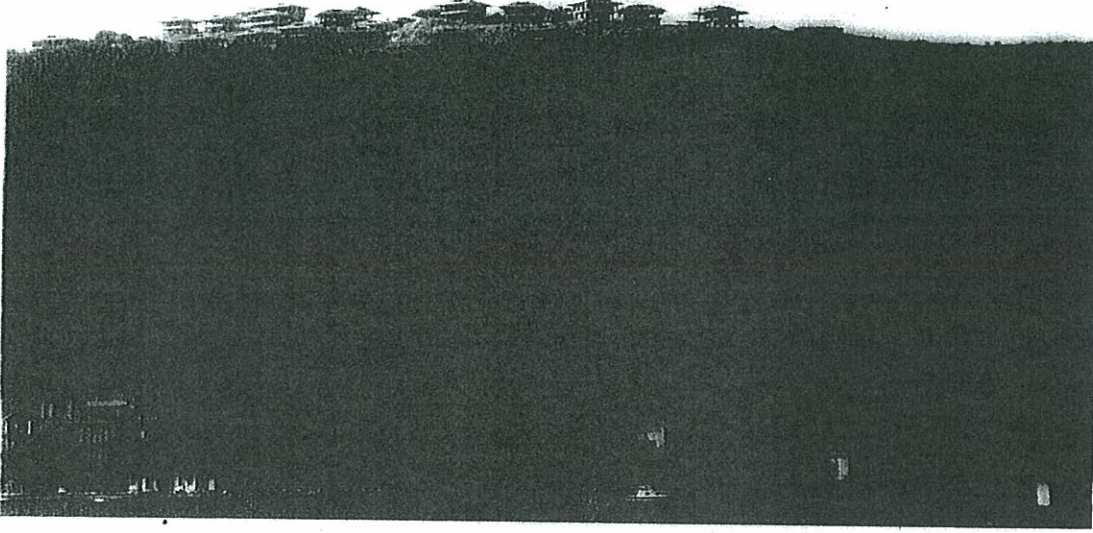

Foto.4.5. 3194 SAYILI İMAR YASASI İLE ÖN GÖRÜNÜM BÖLGESİ
SİLÜET KARAKTERİSTİĞİ KELLEŞTİRİLEN TEPELER İLE
MORFOLOJİK VE YEŞİL DOKU DEĞERLERİ HIÇE SAYILARAK
YAPILAN VE TEK BİR HAT ÜZERİNDE SIRALANAN VİLLALAR
İLE YOK EDİLMİŞTİR.

Af kapsamına giren Boğaziçi'ne yeni bir darbe de Orman yasası'na eklenen ve özel ormanlarda (korularda) yapı yasasını kaldıran madde olmuştur. Boğaziçi 2960 sayılı imar yasasındaki katı kısıtlamalar, özel koruların çok ucuz fiatlarla el değiştirmesini sağlamış, Orman yasası ile de tüm özel korularda hızlı bir yapılaşmaya gidilmiştir. Bunlara ek olarak yapı alanlarında özel izinle ağaç kesimine (% 10) imkân tanınmıştır.

1,5 yıl süren bu gidiş, Anayasa mahkemesi'nin Resmi gazetede 4 ay bekledikten sonra 18 Nisan 1984 ve 19435 sayı ile yayımlanan gerekçeli iptal kararı ile hukuksal olarak durdurulabilmiştir. Ne acıklı bir durumdur ki, 19 ay boyunca verilen ruhsat sayısı 247 iken, 4 aylık geciktirme 885 adet yeni yapı ruhsatı verilmesi olayını gerçekleştirmiştir (107).

3.3.4.3. BOĞAZIÇI'NDE YEŞİL ALANLARIN GÜNCEL KULLANIMI

Bugün Boğaziçi'nde yeşil alanları, görsel ve rekreasyonel yeşil alanlar olarak sınıflandırmak mümkündür.

Görsel yeşilleri: "Kullanıma açılmamış ormanlar, korular, makiler, tarım arazisi"; rekreasyonel yeşilleri ise; "İşlev kazandırılmış ve rekreasyonel amaçlarla düzenlenmiş orman, özel veya devlete ait korular, çayırırlar, mezarlıklar ve kıyı parkları" oluşturmaktadır.

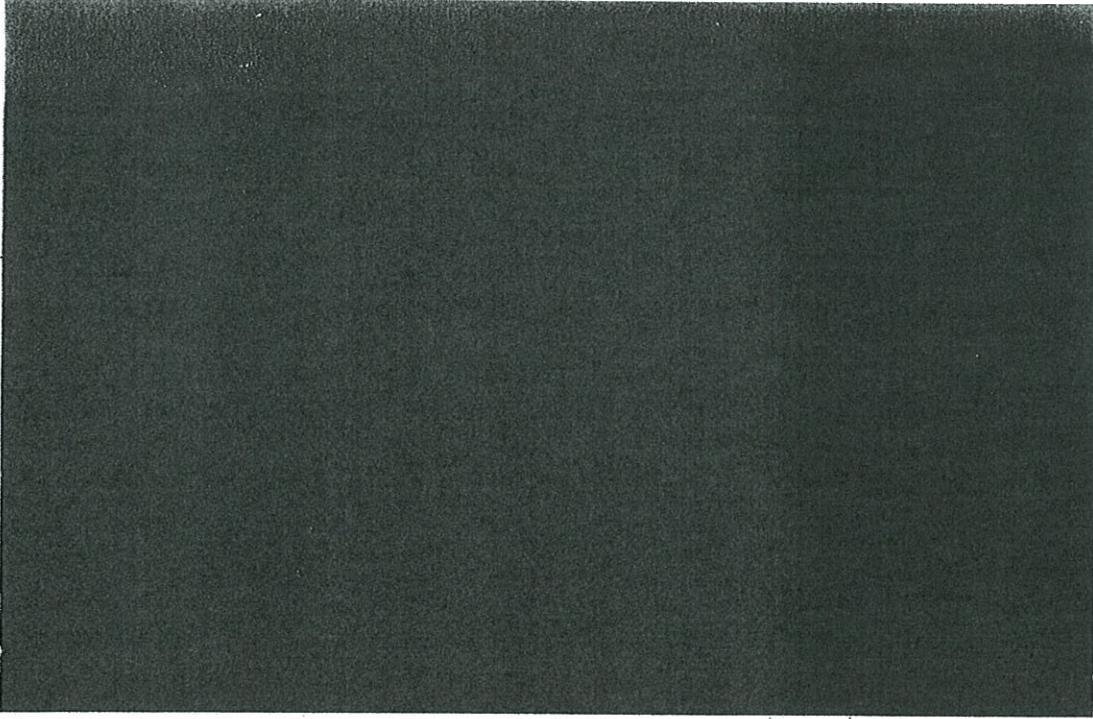
22 Temmuz 1983 tarihli Boğaziçi Nazım İmar planında, Boğaziçi öngörünüm ve kıyı şeridi "Ağaçlık ve boş alan koruya katılacak alan, rekreasyon alanı, park alanı, peyzaj nedeniyle yeşil olması gereken alanlar, tarım alanı" gibi yapılanma dışı alanlara ayrılmıştı. Bu arada ön görünüm bölgesinde, kıyı görünümünü bozan kum, çakıl, kireç, tuğla ocağı, yakıt deposu gibi kullanım alanları da yeşil alan olarak belirlenmiş, 2960 sayılı Boğaziçi imar yasasının geçici 11.mad-

(107) ULUER, YILDIRIM, "Boğaziçi Kime Teslim Edildi",

Cumhuriyet Gazetesi 10/9/1988'te yayınlanan makale.

desi bu alanların Boğaziçi'nden kaldırılmasını hükme bağlamıştı. Ancak 3194 sayılı imar kanunu ve eklerince (Boğaziçi için) özel korular ve çayırlar (özellikle geri görünüm ve etkilenme bölgesi ele alınmıştır (108). Bu plana Mimarlar Odası gerekçeli bir itiraz dilekçesi (.) ile itiraz etmiş, ancak 3194 sayılı imar kanununun "itirazlar yürürlüğü durdurmaz" yorumu gereği, uygulamalar yeni imar planına göre onaylanmıştır (109).

Böylece 22 Temmuz 1983 tarihli Nazım imar planında "Yeşil alan tarım alanı, koruya katılacak alan, rekreasyon ve park alanı" olarak gösterilen toplam 1.773.116 m² yeşil alanın 104617, 734 m²'si (% 16,94)'ünde yapılaşmaya olanak tanınmıştır.

(Foto.6) Boğaziçi etkilenme bölgesinde en büyük yeşil tahribatı yaratılan ilçe Sarıyer olmuştur.

(108) KÜÇÜK, KEMAL, "Boğaziçi Tıngır Mıngır", Cumhuriyet 17 Nisan 1988.

(109) T.M.M.O.B.Mimarlar Odası, "Boğaz Planlarına İtiraz", s.6, Yapı 82.

(.) Bu itiraz dilekçesininin maddeleri arasında "Başbakanlığın talimatları doğrultusunda düzenlenmiştir" ibaresi bulunan STFA şirketine yaptırılan yeni imar planları "Belediye başkanının plan hazırlama süresindeki vasa dışı

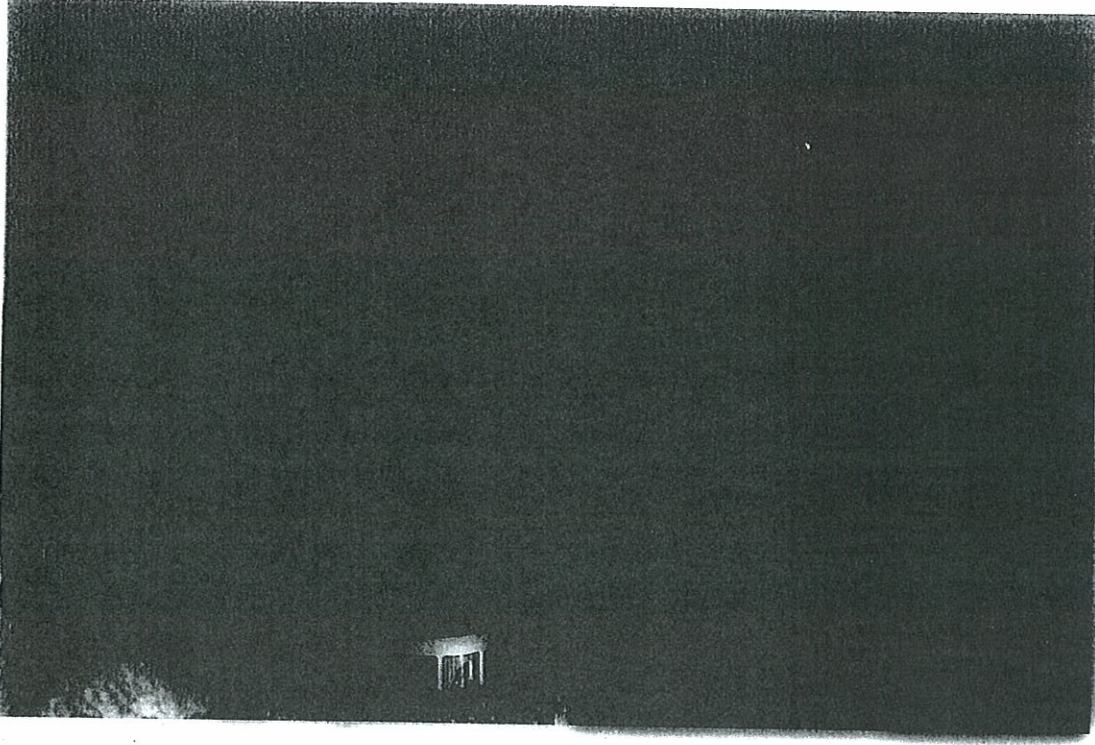

FOTO 7. KANDİLLİ SIRTLARINDAKİ UYGULAMA, BOĞAZIÇI'NDE YARATILAN İSTİNAT DUVARLARI MİMARİSİNE ÇARPICI BİR ÖRNEKTİR.

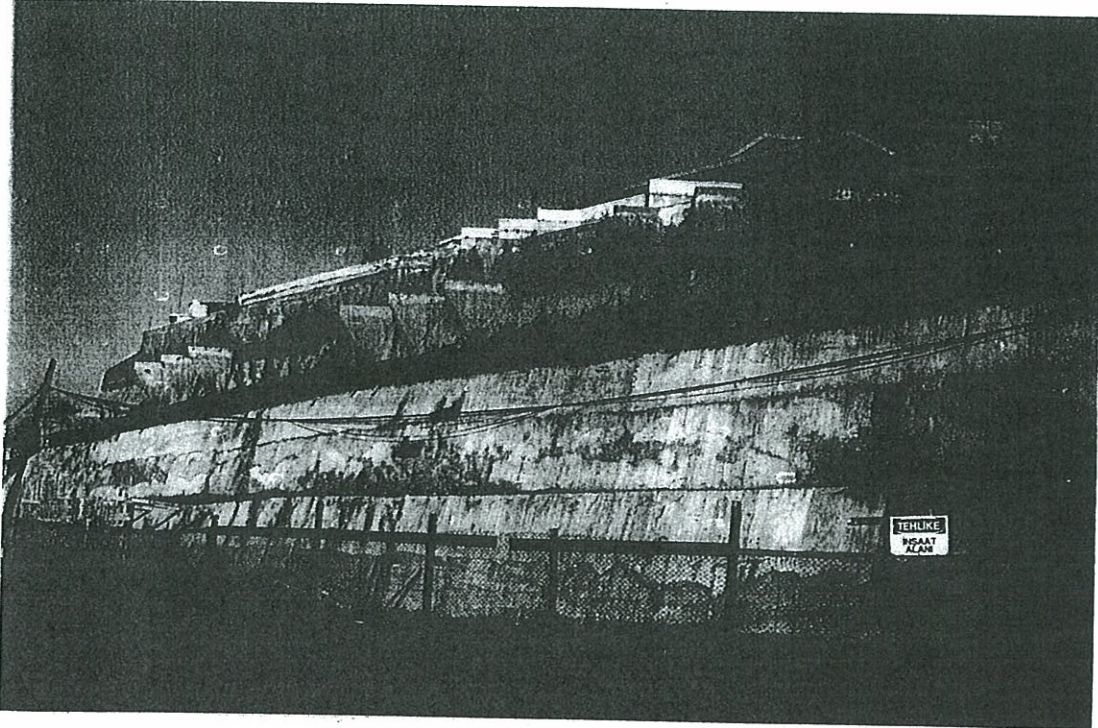

FOTO 8. (DETAY) BOĞAZIÇI'NIN TÜM BOYUTSAL KAVRAMLARINI RED EDEN UYGULAMALAR, KARİKATÜRİZE EDİLEN YEŞİLLENDİRME ÇALIŞ-

TABLO : 3.

NAZIM PLANDA GÖSTERİLEN ALANIN CİNSİ	İLÇESİ	GÖSTERİLEN ALAN (M2)	YAPILAŞAN ALAN (M2)	YAPILAŞAN ALAN (%)
Tarım Alanı	Sarıyer	365931	21955	16,6
Yeşil Alan	Sarıyer Beşiktaş Üsküdar	492197	28115,734	17.50
Park Alanı	Sarıyer Beşiktaş Üsküdar	92209	5206	18
Koruya Katı- lacak Alan	Sarıyer Beşiktaş Üsküdar	535414	32120	16.66

Kaynak: Boğaziçi İmar Müdürlüğü verileri

3.3.4.3.1. KORULAR

3194 sayılı imar kanunu ile beraber imara açılmış, toplam 121158 m²'lik 92 parselin 13 parseli 13/3/1977 tarihli 1977 sayılı "Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu" kararınca tescil edilmiş korularda yer alması, koruların elden çıkması ihtimalini beraberinde getirilmiştir. İstanbul bölge kurulunca korularda % 10 oranında ağaç kesilebileceği genellemesi, mevcut parsellerde ki ağaç revizyon planlarında gösterilen 5335 ağacın iyimser bir yaklaşımla 533 tanesinin kesimini yasallaştırmıştır.

Bu olgu ile beraber incelenmesi gereken konu bu % 10 oranının kriteri ve niteliğidir. Açıklığa kavuşmamış noktalar, korunun neresinin % 10'u, hangi türler içinden % 10'u hangi yaşta ki ağaçların % 10'u gibi yoruma bağlı kriterlerdir.

Bu elastik yorumlama ile, mevcut tüm uygulamalarda ortak davranış şekli: "Korunun toplam alanının % 6'sını, Boğaz'a en hakim bölgede yoğunlaştırıp, bu alan içinden özellikle çok geniş taç ve gövde yapmış, çok yaşlı ve karakteristik ağaçların kesilmesi"dir.

Boğaziçi korularında yer alan 13 inşaat parselinin 7 parseli Sarıyer, 4 parseli Beşiktaş, 2 parseli ise Beykoz korularında yer almıştır.

TABLO: 4.

İLÇESİ	YAPILAŞMAYA AÇILAN KORU ADEDİ	KORU TOPLAM ALANI (M2)	YAPILAŞMA ALANI (M2)	YAPILAŞMA ORANI (%)
Sarıyer	7	161499,40	9950,7	16,22
Beşiktaş	4	85616,00	5125,7	16,70
Beykoz	2	61930,00	3692,62	16,77

Kaynak: Boğaziçi İmar Müdürlüğü (92 adet yapı izni verilen Parsel genelinde tüm metraj çalışmaları Küçük Kemal tarafından yapılmıştır).

Tarihi süreç içinde Boğaziçi koruları belli zamanlarda halka açık, manzara, seyir, köşkleri, dinlenme köşeleri ve araziye uymuş dar patikaları ile birer sakin rekreasyon alanı idiler.

Güncel konumda ise özel korular yapılaşmaya, devlet koruları (Yıldız Korusu, Hidiv Korusu, Emirgan Korusu, Abrahampaşa Korusu, Fethi Paşa Korusu) ise halka açılmıştır.

Bu korulardan Abraham Paşa ve Fethi Paşa koruları gerek planlama, gerekse tasarım açısından temel hatalara uygulanmış ve halkın kullanımına açılmıştır.

Herşeyden önce koru, zaman içinde doğal bir birim özelliği kazanmış bir çevreyi belirler. Yapılan her müdahale eko-sisteme vurulan bir darbedir. Korular İstanbul halkı için doğal birer rekreasyonel potansiyeldir ve bu potansiyel değerlendirilmelidir. O halde koruların "Rekreatif kullanım kriteri" tanımını vermek gerekir. Bu kullanım son derece ölçülü fonksiyon alanları ile (koru parkuru, dinlenme köşeleri, sakin su yüzeyleri, biyotop (fauna ve flora) koruma ve seyir alanları gibi) doğayla insanın kaynaştırılmasına ve doğanın, gücünü ve üretkenliğini insana tanımlama fırsatını verecek

Günümüzde yerleşmeler genişlemiş, ilçe sınırları değişmiş, korular yerleşmelerle bütünleşmiştir. Ancak bu olgu, koruların kent içi parkı tasarımlarına ele alınmasına veri oluşturmamalıdır. Bu anlayış ile, yaratılacak ölçsüz mekânlar, aşırı yapay malzeme kullanımı ve işlevsel alanların duvar etkisinde sınırlandırılması, ölçü dışı yollar, korulardaki doğal ortamın yok olması için yeterli olacaktır.

Abrahampaşa ve Fethi Paşa koruları peyzaj mimarisi açısından incelendiğinde karşılaşılan üç olgu: Ölçü dışı istinat duvarları ve araba yolları ile yok edilen orman altı bitki örtüsü (biotoplar)dır.

Özellikle Fethi Paşa Korusu (Kuzguncuk) koru girişinden başlayarak, üst üste eklenerek yükselen taş istinat duvarları ve geniş yolları ile ilgi çekicidir. Arazi topoğrafyasına uymak yerine, kısa yoldan, yüksek taş duvarlar arasından tepeye ulaşmak amaçlanmıştır. Koru alt girişinden başlayarak yaşanan, geniş bir sert zemin alan ve düşeyde yükselen duvarlar ile bir doğal anlatımdan çok, üst kotlarda ulaşılabilecek bir yapının ön giriş avlusu anlatımıdır.

Abraham Paşa korusunda karşılaşılan manzara tasarım açısından oldukça ürkütücü boyuttadır. Girişten başlayarak göze çarpan elemanlar, çok büyük boyutlu bir havuz (dominant eleman), geniş bir saçakla bir kafeterya, geniş beton yüzeyi ile otopark ve ölçü dışı yollardır.

Araba yolu bir koru imgesi içinde belki de hiç akla gelmemesi gereken bir tasar elemanıdır. Üstelik elde ayrıntılı bir ağaç rölövesi olmadan uygulanacak böyle bir yol sistemi sonucunda mevcut ağaçların korunması da gerçekçi bir düşünce olmayacaktır.

Tüm bu gelişim bileşkeleri, doğal bitki örtüsünün yok edilmesine yada doğal dengelerin bozulmasına yardımcı olacaktır ve olmaktadır. Uygulamalar sırasında asırlık ağaç-

ların kökleri kesilmekte, yada orman altı bitkileri nite -
liksiz bulunarak temizlenmekte, böylece biotoplar hızla yok
olmaktadır. Belki de yanlış planlamanın getirdiği en acıklı
son, kuru vejetasyonunun tahribidir. Sonuç ise doğal kuru
imgesinin, bol ağaçlı bir kent içi parkına doğru kaymasıdır.

Yıldız, Hidiv, Emirgân koruları da halka açık korular-
dandır. Ancak bu korular araba yolları dışında, ölçülü sayı-
labilecek fonksiyon alanları kullanımı ve çok büyük müdaha-
lede bulunulmamış bitki örtüsü ile farklı birer uygulama ör-
nekleridir. Donatılar açısından doğal çevre ve tarihsel ka-
litalar arasında klasik üsluplu elemanlarla uyumlu bir ilişki
kurulmaya çalışılmıştır. (Özellikle klasik aydınlatma arma-
türleri bu korulardan tüm kent içi parklarına gelişmemiş bir
zevkin sembolü olarak yayılmışlardır) Orman altı florasına
ve doğal ortama zarar vermeyen planması, doğal malzemenin
ölçülü kullanımı nasıl tutarlı bir yaklaşım şekli olarak gö-
rünmekte ise, sonradan ağaçlar arası boşlukların doğal fiz-
yonomi ile uyuşmayan türlerle doldurulması bitkisel donanım
açısından bir olumsuz eleştiri konusudur (Yıldız korusunda
ladin (Picea) ve Gökmar (Abies) gibi).

3.3.4.3.2. MEZARLIKLAR

Asırlardır mezarlıklar birer rekreasyonel ve medida-
tiv alan işlevini görmüşler, İstanbul halkı için hem ziyaret
hemde sundukları eşsiz görünümle ilgili çekici mekânlar
olmuşlardır.

Masif servi koruları ve sonradan ortama eklenen tür -
lerle de zaman içinde Boğaziçi peyzajının en etkili eleman-
ları konumuna girmişlerdir.

Bugün mezarlıklar kapasitelerinin zorlanması sebebi
ile içinde gezilemez, düzensiz, yeşil örtüsü tahrip olmuş
bakımsız alanlardır. Her geçen gün boyutları genişlemekle
birlikte, silüetteki yeşil etkilerinin her geçen gün azal-
ması, mezarlıklar için de çarpık bir genişlemenin varlığını-

4. BÖLÜM: SONUÇ

Boğaziçi sunduğu mekânlarla İstanbul şehri için bir imge ve rekreatif zondur. 400 yıllık Osmanlı yerleşmesi, bu işlevi kendi sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısı içinde bir sentezle değerlendirmiştir.

20. Yüzyılda değişen hayat koşulları, şehirleşme, köyden kente göç ve metropolleşme süreci içinde, Boğaziçi imgesi değişmiştir. Cumhuriyet sonrası çok partili siyasal yapıyla birlikte, imar kanunları ve nazım imar planlarının gelecekte bir hedef gösterememeleri, ya da salt korumacılık uğruna dengeli bir yapılaşma olgusunun yaşanmaması, spekülasyonlar ve hisseli satışlar, devlet eli ile yaratılan sanayi yerleşmeleri (Rumeli yakasında: Büyükdere'de gemi tersaneleri, kibrit fabrikası, İstinye'de gemi tersaneleri, Anadolu yakasında Üsküdar iskelesi yakınında ve Çubuklu'da akaryakıt depoları, Paşabahçe Tekel içki fabrikası, Şişe Cam fabrikaları, Beykoz Deri ve Kundura fabrikaları) gecekonduların yerleşmeleri ile yoz bir karakter olarak karşımıza çıkmıştır.

Son senelerde yaşanan imar afları, değişen imar kanunları ve Nazım İmar planları ile yeşil doku da spekülasyona hedef gösterilmiş ya da politik sebeplerle Boğaziçi yorumlanmaya açık bir mekân halini almıştır. Yine devlet yapıları bu gidişe ayak uydurmuşlar, İstanbul Belediyesi'nce Kireçburnu'nda 37, Tarabya'da 10, Arnavutköy'de 10, İ.S.K.İ. tarafından ise Bebek'te 8 adet villa 3194 sayılı imar kanununa göre yapılmaktadır.

TABLO: 5.

İLÇESİ	KAPLADIKLARI ALAN (M2)			
	1975 Yıllı Durumu	1980 Yıllı Durumu	1985 Yıllı Durumu	1987 Yıllı Durumu
Sarıyer	129.560	129.560	136.915	136.915
Beykoz	74.560	74.560	141.676	141.676
Üsküdar	773.150	773.150	883.040	883.040
Beşiktaş	249.140	249.140	227.493	227.493

Kaynak: Ortaç Figen, 1980-87 Arasında İstanbul'da yapılan yeşil alanların irdelenmesi

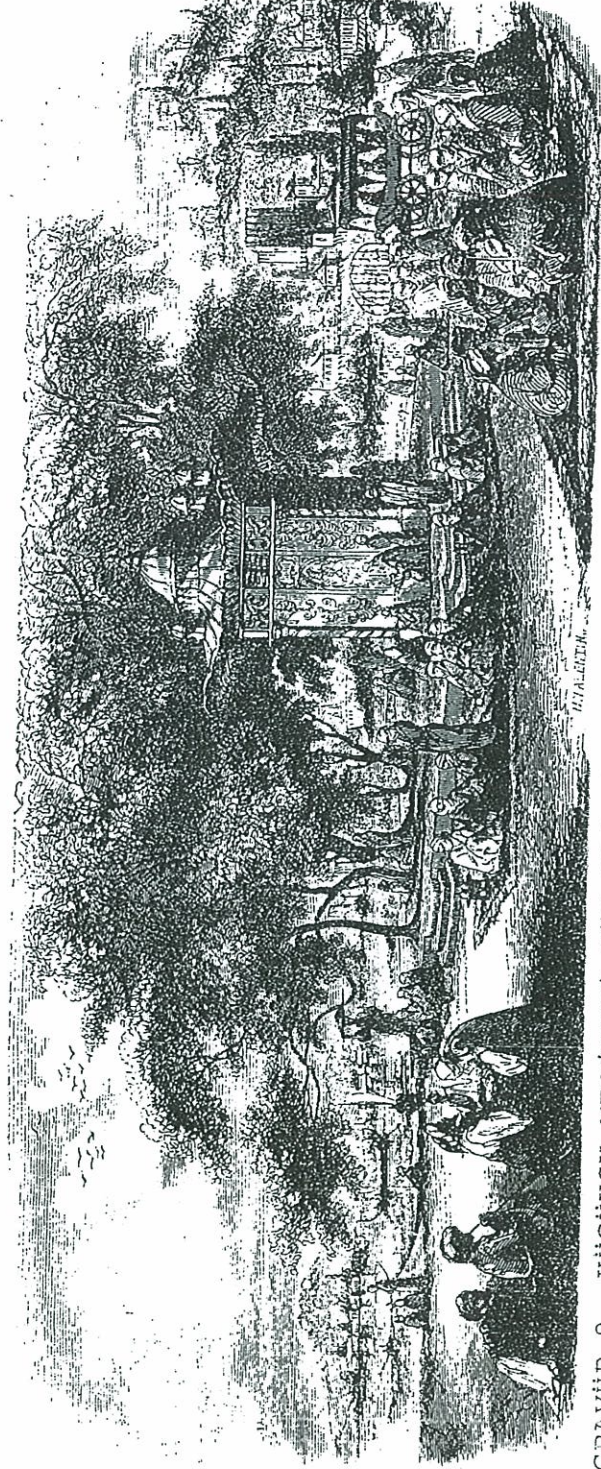
3.3.4.3.3. ÇAYIRLAR

Boğaziçi Çayırları Osmanlı döneminde birer mesire yeri olarak değer kazanmışlar, rekreasyonel kullanım potansiyeli oluşturmuşlardır.

Boğaziçi peyzajında çayırlar kitle boşluk uyumunun en önemli elemanı durumundadır. Oysa güncel kullanım açısından incelendiğinde, büyük bir bölümünün yapılaşmaya, depolama alanına, pazar yerine veya futbol sahası yapımına uygun birer boş alan olarak algılandığını görmek mümkün olacaktır.

Yapılaşma ile birlikte Boğaziçi'nde etkili renk değişimleri (yansımalar) kaybolmakta, drenaj, mikroklima, flora özellikleri değişmekte, böylece ekolojik denge bozulmaktadır. Sonuç olarak, yeşilden yoksun bu gibi alanlar hızla yaygınlaşmaktadır.

Futbol sahaları içinde çayırlar kolay kullanılabilir birer alan olarak seçilmişler, arazi topoğrafyası, yapılan düzeltmeler ile monotonlaşmış, asırlık ağaçlar böyle bir işlev için gözden çıkartılmıştır. Özellikle Beykoz, Çubuklu, Göksu ve Çengelköy çayırlarında yer alan futbol sahaları alt yapı eksiklikleri ve toprak düzlem görüntüsü

GRAVÜR 9. KÜÇÜKSU MESİRESİ TÜM YAŞANTILARI İLE GRAVÜRLERDE KALMIŞTIR. GÜNÜMÜZ KÜÇÜKSU ÇAYIRI, YOK EDİLEN DEĞERLERE EN ÇARPICI, ANCAK YİNEDE KAŞIRI, ÇEŞMESİ İLE REORGANİZASYON POTANSİYELİ OLAN ÖRNEKLERDENDİR (H. Valentin'den)

FOTO 9. KÖPRÜ TABLİYELERİ, SPOR KULÜBÜ, SPOR AKADEMİSİ, FUTBOL SAHASI GİBİ İŞLEVLERLE KÜÇÜKSU ÇAYIRI TÜM EKOLOJİK DEĞERLERİNİ KAYBETMİŞTİR.

FOTO 10. HAFRIYAT ARTIKLARI İLE 20 KADAR AĞAÇ GÖMÜLEREK ÖLÜME TERKEDİLMİŞTİR.

ile de Boğaziçi peyzajında kullanılmayan boşluklar olarak yerlerini almışlardır.

Boğaziçi'nde son 10 yılların önemli bir gelişmesi de Boğaziçi köprüleridir. Birer alternatif ulaşım görünümü verilmesine karşın çevre yolları ile oluşturdukları yeni yapılaşma bir yana, bu köprülerin beton tabliye imalat ve depolama ihtiyaçları için de kasrı ve geçmiş zengin mesire yaşantısı ile Küçüksu Çayırı gözden çıkartılmıştır. Yapılan hafriyat ve depolama çalışmaları sonunda 20 kadar asırlık ağaç gövdeleri gömülerek kök sistemleri üzerinde oluşan ağırlık ile yok olmuş, yada yok olma aşamasına girmiştir. Ayrıca çayırın tüm ekolojik ve morfolojik özelliği değiştirilmiş, bir 3. Köprü'nün beton eleman üretimi, yada tabliye depolaması için hazır bekletilmektedir.

Oysa bu alan kasrı ve genişliği ile rekreasyonel düzenleme potansiyeli özel bir konuma sahiptir.

Diğer Boğaziçi çayırlarından Beykoz çayırı pazaryeri ve otopark alanı olarak güncel kullanımlara hizmet vermekte, Çubuklu çayırı ise akaryakıt tankları için kolay bir arazi görünümünü taşımaktadır.

3.3.4.3.4. TARIM ARAZİSİ VE BOSTANLAR

Geçmiş dönemlerde Boğaziçi tarım alanları İstanbul'un en ilginç tarım ürünlerinin yetiştirildiği hem işlevsel, hem de rekreasyonel öğelerdi. Bugün, imar planından da anlaşılabilir gibi tarım arazisi çok azalmış (Sarıyer'de 369931 m², bunun % 16'sı yapılaşmaya açılmıştır), kalanlar da son 10 yıl içinde yapılaşmaya açılmıştır.

Kent içine sıkışmış Boğaziçi bostanlarına da şimdiden birer imar adası gibi bakmak olasıdır. Bir zamanlar köylere birer sembolik özellik katan bostan ürünleri, artık çoktan unutulmuş birer anıdan ibarettir.

Kesinlikle korunmaları gereken boş bostanların elde çıkmasına güncel bir örnek, Beylerbeyi bostanlarının bir anda villalarla dolmasıdır.

FOTO 11. BEYLERBEYİ BOSTANLARI KAYBEDİLEN, GÜNCEL BOSTANLARDANDIR

3.3.4.3.5. KIYI PARKLARI

➤ 2960 sayılı imar yasası geçici 11. maddesi uyarınca istimlâk edilen, ön görünüm kıyı şeridinde bazı kıyı parkları düzenlenmiştir. Rumeli yakasında Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Bebek, Aşiyân, Baltalimanı, Yeniköy, Sarıyer, Anadolu yakasında Üsküdar, Kuzguncuk, Beylerbeyi, Çengelköy, Kuleli, Beykoz'da üçüncü boyutu olmayan ilkel donatı seviyesinde kıyı parkları elde edilmiştir.

Kıyı yerleşme şehirlerindeki:

- o Yükleme-boşaltma amaçlı limanlar, depo-antrepolar,
- o İthalat-ihracat merkezleri ve deniz ticaret merkezleri,
- o Sanayi tesisleri,
- o Balıkçılık tesisleri ve yerel balıkçı barınakları,
- o Deniz ulaşımına yönelik tersaneler,
- o Doğal deniz kaynaklarının araştırılmasına yönelik işletmeler,
- o Turistik alanlar ve sağlık tesisleri,
- o Rekreasyon merkezleri.

Boğaziçi'nde de birer karakteristik öge olarak kendilerini gösterirler (110). Kıyı şehirlerinde amaç kıyı bantı ve yerleşmeler arasında mümkün olduğu kadar yeşil bir yoğunluk getirmek ve bu alanları birer kıyı parkı (kentiçi parkı) olarak değerlendirmektir. Oysa Boğaziçi kıyı parklarının oluşumu rastlantılarla sınırlıdır. Sahil yolu için yapılan dolgu alanlardan, yol dışında kalan boyutsuz parsellere birer kıyı parkı görüntüsü verilmeye çalışılmaktadır.

Boğaziçi kıyı parkları tasarım, planlama, donatılar ve bitki seçimi açısından karakteristik özellikler göstermektedir.

Planlama açısından kıyı parklarının oluşum ilkesi baştan hatalıdır. Amaç belli kitleye, belli yararlılıklarla hizmet getirmek yerine, yol artığı alanların değerlendirilmesi şeklinde ele alınmış, yönlendirme, kuşatma, koruma ve kullanıcı istekleri tamamen süreç dışında tutulmuşlardır.

Tasarım açısından ise mekân kavramının ve mekânsal düzenlemenin olmaması, işlevsel ve boyutsal dengesizlikler, bütünlük hissinin olmayışı, ilkesiz tasarım, insanı zorlayan organiklik adına nereye ve ne amaçla gittiği belli olmayan, eğrisel formlu, geniş, standart elemanlarla kaplanmış yollar, bu yolları kalın bir hat olarak vurgulayan yüksek, hatta sarı gibi çarpıcı bir renge boyanmış bordür elemanları ve sınırladıkları gelişmiş güzel oluşmuş parterler, Boğaziçi kıyı parklarında birer özellik olmuşlardır.

Donatı açısından ele alındığında ise, Boğaziçi şeridinde yaşanan tam bir kaostur. Parkın yaklaşık dörtte birini kaplayan ve kıyından on metre içeride, mavi fayans kaplı ölçü dışı havuzlar (Kuruçeşme adası karşısında, Bebek parkında olduğu gibi), bir gazetenin şehrin birçok parkında da kullan-

(110) Zarembo Pyotr, "Kıyı Kentleşmesinin yapısal biçimleri ve insan üzerindeki etkileri", s.3-5. *Peyzaj Mimarlığı Dergisi*, 1977-2, Cilt 7.

diği propoganda çeşmeleri, kıyı çizgisine paralel dizilmiş, çeşitli renklerde reklam bankları, beyaz renkli klasik görü-
nümlü, herhangi bir tasarım çalışmasını yansıtmayan, döküm
demir aydınlatma elemanları (alçak yada yüksek), etkili renk-
lerde, işlevini yerine getirmeyen saç çöp kutuları donatı
elemanlarını oluşturmaktadır.

Parkların bir amacı halka estetik ve gözlemsel bir ba-
kış pratiği kazandırmaktır. Bunun en etkili yollarından biri,
özenle seçilmiş metal, doğal taş, yapma taş yontulardır. An-
cak Boğaziçi parklarına plastik öge olarak anıtsal karakter-
li "Türk büyükleri büstleri" öngörülmekte, bunların yanında
soyut, ölçülü yontu ve grafik anlatımları parklara girememek-
tedir (Bebek parkı ve Arnavutköy akıntı burnunda 2 soyut hey-
kelcilik mevcuttur).

Bitkisel donanım açısından da Boğaziçi kıyı parkların-
da üçüncü boyuttan söz etmek imkânsızdır. Bitkisel düzenle-
meler tek boyutlu çim yüzey üzerine serpiştirilmiş, gelece-
te de iyi bir formasyon gösteremeyecek, Boğaziçi fizyonomisi-
ne uymayan, zayıf görünlü ağaç ve çalılardan ibarettir
(Söğüt, Gökmar gibi). Bunlara sıcak mevsimlerde çim yüzeyle-
re çeşitli formlarda açılmış çiçek tarıkları da eklenmektedir.
Tüm bu oluşumda hiç bir renk kompozisyonu, fonksiyoner ve
estetik yeterlilik gözlenmemektedir.

Sonuç olarak her noktasından ayrı bir perspektif veren
kıyılarda yapılan düzenlemelerle, bu perspektifi algılama
kapasitesi sınırlandırmış, halka yanlış mesajlar verilmiş-
tir.

Boğaziçi kıyı parklarında 2960 sayılı Boğaziçi imar ka-
nununun geçici 11. maddesine uygun olarak kaldırılan Kuruçeşme
kömür depoları yerine oluşturulmakta olan 30 hektarlık kent-
içi parkı boyutu, tasarım ilkeleri, işlevsel alanları (balık
tutma platformları, gül bahçesi, kaya bahçeleri, bitki havu-
zu, dinlenme köşeleri, kafeterya ve çocuk bahçeleri) araziye

uyan ölçülü gezinti yolları, boyut kazandırıcı elemanları, plastik öğeleri, aydınlatma armatürleri ve en önemlisi bitkisel donatı açısından fonda Kuruçeşme korusu ile bütünleşecek uygulaması ile doğru bir örnek olacak niteliktedir.

FOTO 14-15. KIYI PARKLARINDA YAYGIN OLARAK KULLANILAN ÖLÇÜ
DIŞI, FAYANS KAPLI HAVUZ VE EŞDEĞER MOTOR
HAZNELERİ (KURUCESME-BEREK)

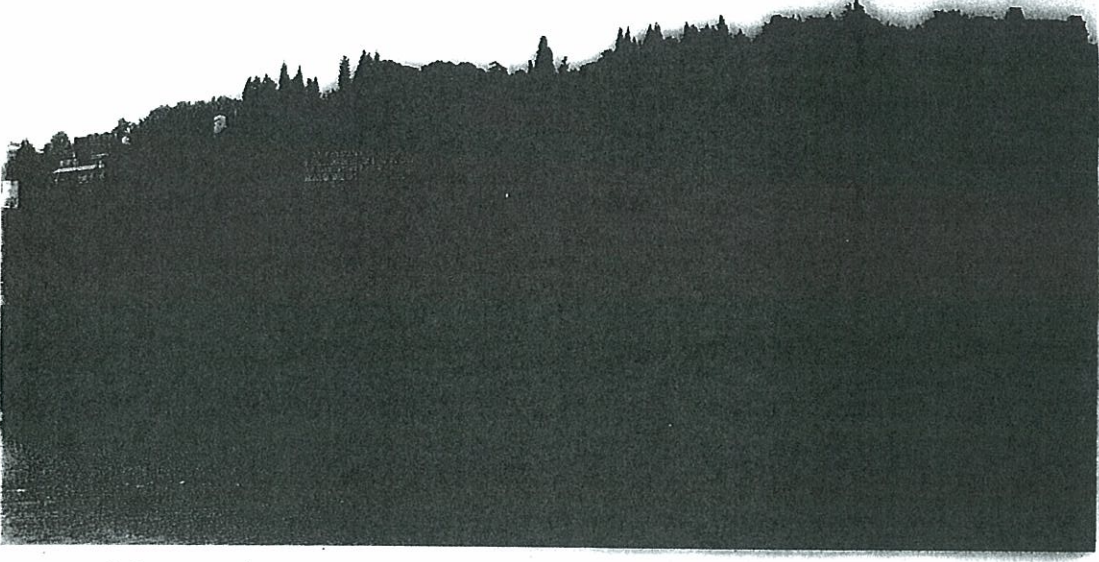

FOTO 12. AŞİYAN PARKI SON YILDA YAPILAN, 3. BOYUTU OLMAYAN
KIYI PARKLARINDANDIR.

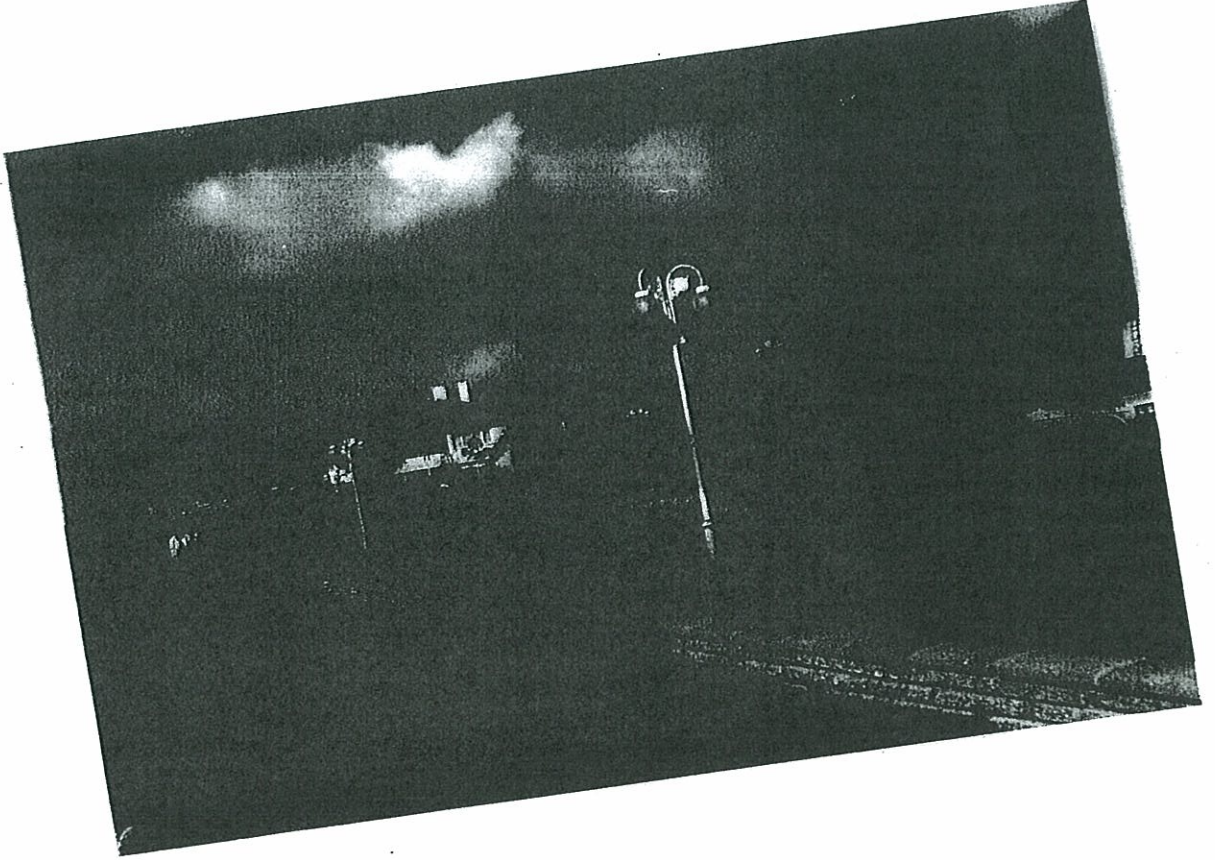

FOTO 13. KULELİ'DE BİR PARK

FOTO 16. BEYLERBEYİ KIYI MEYDANI STANDARTLAŞMASINA KARŞIN
(İLKESEL OLARAK) BOĞAZIÇI'NDE OLUMLU BİR UYGULAMADIR.

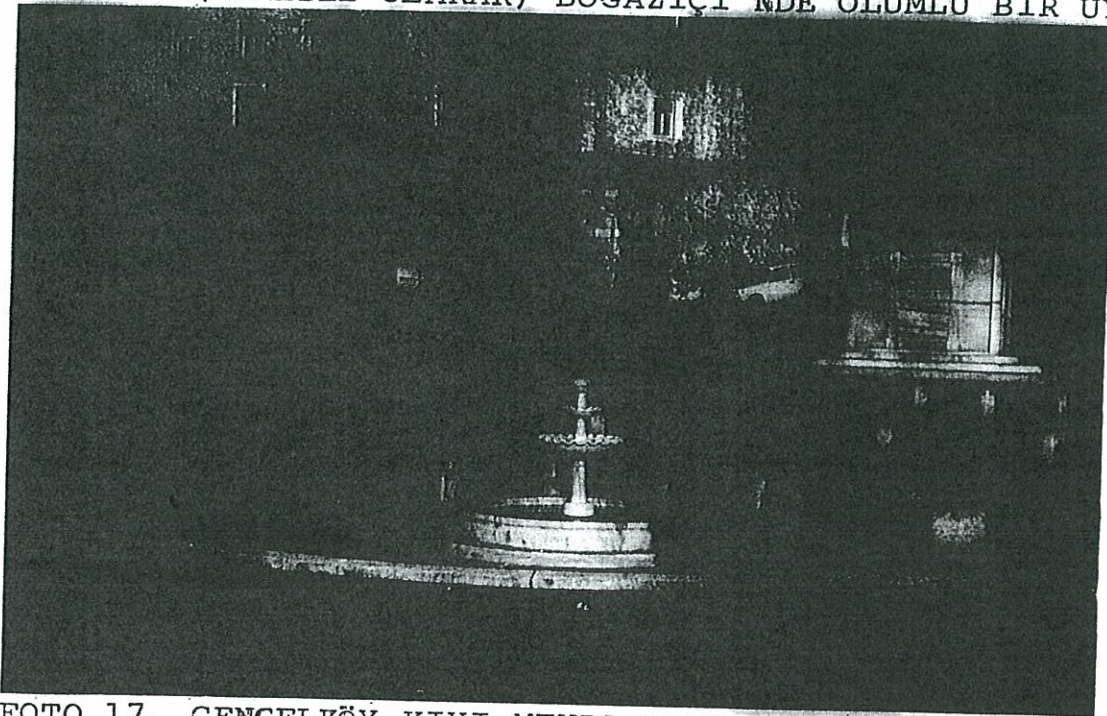

FOTO 17. ÇENGELKÖY KIYI MEYDANI MODERN ÇİZGİSİNİ RAĞMEN ÖNERİLEN
KLASİK ANLAMLI HAVUZU İLE BİR ÇELİŞKİ OLUŞTURMAKTADIR.

FOTO. 18. SERVİ BOĞAZIÇI'NDE SİMGESEL DEĞERLİLİKTE BİR AĞAÇTIR. İŞTE BOĞAZIÇI İMGESİDE BEBEK CAMİİ ÖNÜNDEKİ SERVİ ÖRNEĞİNDE OLDUĞU GİBİ YOZLAŞTIRILMIŞTIR.

Kentleşme çevre üzerindeki baskısını her geçen gün arttırmaktadır. Boğaziçi'nin yapısal potansiyeli de yadsınamaz bir gerçektir. Ancak önemli olan planlamadır. Bu bağlamda koruma, yasaklamalardan sıyrılmış pratiğe dönük bir kavram olarak ele alınmalıdır.

A) KORUMASI (PLANLAMA BAĞLAMINDA) VE GELİŞTİRİLMESİ GEREKEN BİR İMGE OLARAK BOĞAZIÇI

Bazı araştırmacılara göre Boğaziçi'nde korumaya yönelik önerilerden biri "Boğaziçi Milli Parkı"dır. Buna göre: "Boğaziçi Milli Parkı devlete ait ve sınırları bir kanunla saptanıp değiştirilmeyecek olan bir alanı işgal edecektir. Bu alanlarda flora ve fauna türleri korunacaktır. Turizm ve insanların rekreasyon amacı ile doğa, mevcut jeolojik, estetik, arşitektürel, arkeolojik ve tarihi ile ilgi çeken objeleri halkın istifadesine ve ilgisine sunulmak üzere korunacaktır. Ayrıca bu alan içinde folklorik ve beşeri faaliyetler yer alabilecek, kültürel, ekonomik ve sosyal düzene bir islâh, bölgede reaktivizasyon yaratacaktır"(111). "Buna göre Milli parkıda 2 zon vardır:

1) Hayati zon (Peyzaj güzellikleri ve köy karakterinin mimari, arkeolojik, tarihi ve görsel elemanların korunmasını içerir).

2) Çevre zonu (Floral araştırma bölgesi, doğal müze, biyolojik rezervler, zoolojik park gibi özlü mekânları içermektedir (112)."

Bugün Boğaziçi doğal floristik özelliklerini büyük ölçüde kapbetmiştir. Yalnızca bu bağlamda Boğaziçi Milli parkı fikri geçerli bir öneri olamayacaktır. Boğaziçi için geliş-

(111) ÇUBUK, MEHMET, "İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları Simpozyumuna sunulan bildiriden" s.231-233.

(112) ÇUBUK MEHMET, "Boğaziçi Mekânının Düzenlenmesinde Bazı İlkeler", s.4-5.

tirilecek özel imar yasası, nazım imar plânı (1/500 ölçekli) ki bu plân koruları, mezarlıkları, çayırları geliştirecek, kullanım dışı alanları gerek tampon yeşiller, gerekse tarım arazileri olarak değerlendirip Boğaz Peyzajına kazandırılacak, yapılaşmayı önceden belirlenmiş siluet ve uygulama koşulları ile denetim altına alarak, kıyı planlama olgusunu da entegre bir planlama anlayışı ile bütünleştirecektir.

1) BOĞAZIÇI İMAR KONUNUN HAZIRLANMASI:

Boğaziçi imar kanununun amacı, Boğaziçi'nin doğal ve arsitektonik bütünlüğünü korumak, kentsel çevreyi yönlendirici, biçimlendirici, denetleyici, sosyal ve ekonomik yaşamla bütünleşmesine katkılı, doğru bir planlamaya zemin ve dayanak oluşturmak, Boğaziçi'ni hayalikesit çizgileriyle soyut zonlara sokmadan (öngörünüm bölgesi, arka görünüm bölgesi, etkilene bölge) tüm özellik gösteren alanları mikro ölçekte ele almak ve uzun vadeli toplumsal gelişmelere çözümler getirecek bir yapıya ulaştırmaktır. Bu kanun son 30 yıllık geçmişine nesnel ölçütlere dayalı çözümler ışığında değerlendirecek, kentleşme sorunlarında yaşanan tüm süreçleri saptayarak Boğaziçi'ni kamuya mülk edecek, pasif yasaklayıcı kurallar yerine, zaman içinde değişip gelişebilme parametrelerine sahip, neden-sonuç ilişkisi sentezlemesine uygun bir gelecek önerecektir.

2) BOĞAZIÇI'NDE ENTEGRE PLANLAMA

Boğaziçi imge elemanları sürprizli kıyı şeridi, su yolu, yeşil dokusu (görsel ve fonksiyonel), Boğaziçi köyü, meydan-cıkları, yalıları, kasırları ve sahil sarayları'dır. İşte hazırlanacak entegre plan tüm bu verilerin belli bir düzen içinde organik bütünleşmelerini sağlayacak, Boğaziçi mekânının yeşil-yapı dengesini ekolojik boyutta kuracaktır. (Bu, çevrenin dengesidir).

Şehircilik biliminde "Doğru planlama" bir koruma yöntemidir. Kentin gelişim akslarını, ekonomik, sosyal ve kül-

türel strüktürünü Nazım imar planı ele alır. Nazım plân kent-
tin 25-30 yıllık gelişmesinin aynasıdır.

Planlama neyin, nerede yapılacağını, doğal çevrenin korunması için hangi alanların gereksiz kentleşme ve sanayileşmeye karşı korunacağını gösterir. Fiziki planlama yanında ekonomik planlama ile de bağlantı kurarak, teknik kararların sosyal sonuçlarını geniş kapsamlı ekonomik hesaplamalar içinde de dikkate alan "Entegre planlama", tüm bu kavramların bileşkesidir. Burada ekonomik kararların sosyal sonuçları esas veriyi oluşturur. Bu sistem makro ölçekten mikro ölçeğe beslenen bir döngüdür. Esnektir, zaman içinde kendini yeniler.

3) KIYI PLANLAMA VE SU YOLUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kıyı yerleşmeleri peyzajındaki dinamizm, rekreasyonel potansiyeli de arttırıcı bir veridir. Kıyı yerleşmelerine özgü karakteristik özellikler, hızlı kentleşme olgusu ile birlikte Boğaziçi'nde de gözlenmektedir.

Oysa Boğaziçi mekânı bir kıyı yerleşmesi olarakta özel bir konuma sahip olmalı, bünyesindeki depo, antrepo, yükleme, boşaltma alanlarından sanayi tesislerinden, arındırılmalıdır.

Boğaziçi kıyıları tüm İstanbul halkının rahatça kullanabileceği alanlardır. (Yüksek donatı düzeyinde kıyı parkları, balık tutma alanları, gezinti yolları, dinlenme alanları ile). Bu zon olabildiğine geniş tutulmalı (iskân alanlarının konumuna bağlı olarak), kıyı şeridinde Boğaziçi görünümünü bozan çok katlı yalı apartmanlar, sanayi alanları kamulaştırılarak organize ve boyutlu yeşil alanlar elde edilmelidir.

o Transit trafiğe imkân verecek düzenlemelerden kaçınılmalı, Boğaziçi kıyı yolları cazip hale getirilmemeli yaya trafiğine öncelik verip, yaya-araç ilişkisi birebir ilişki

konumundan kurtarılmalıdır. Klasik anlayışta, trafik yolu - nun genişletilerek, dolgu alanlarla kıyı çizgisinin doğal görünümünün bozulması sonucunu doğuran, araba kullanımını çekici kılan, pahalı sistemler terkedilmelidir. Kıyıda üst yeşil sistemine çeşitli noktalarda bağlanabilen kesintili (Boğaziçi kıyı özelliğinden dolayı) yeşil kordonlar oluşturulmalıdır.

o Yerleşmelerin yoğun etkisi yeşil kuşaklarla azaltılmalı, organik bir birleşmeye imkân tanıyan bir planlama, ilke olarak benimsenmelidir. Bazen kıyıya inen, bazen korulara katılan sürekli bir yeşil yaya yolu sistemi kurulmalıdır.

4) BOĞAZIÇI KÖYÜ

Boğaziçi'nde güncel yapılaşma kapital kaynaklı, spekülasyona dayalı bir karakterdedir. Her şeyden önce Boğaziçi bazı yerleşme alanları ile yapılaşmış bir mekândır. Dengeli, boyutlu bir oluşumu mevcut yoğunluklara eklemekten az yoğunluklu yerleşmelerde, planda belirtilen dağılımda konumlandırmak amaç olmalıdır. Bunun için tüm öğeleri ile (meydanı, dini merkezi, az katlı, yerel malzeme ile inşaa edilmiş konutları, sosyal donatı alanları, kitleli yeşilleri ile) bir "Boğaziçi köyü" yaratılmalıdır. Bu sebeple bu potansiyeli taşıyabilecek yerleşmeler saptanmalıdır (Rumeli hisarı, Anadolu hisarı, Anadolu Kavağı gibi).

Geri plandaki boş tarım arazilerinde tarım köyleri, tarım pansiyonculuğu özendirilmelidir.

5) BOĞAZIÇI KIYI MEYDANLARI

Boğaziçi'nde ilk deniz yolu ulaşımı 16. Y.Y.'da İstanbul'dan kalkan Vakıf Pereme ve kayıklarla başlar. Böylece iskelelere ulaşan seyyar satıcılar, iskele hayatına mesire yerlerine canlılık katarlardı.

Bugünkü anlamda organize meydanlar 19. Y.Y.'da özellikle Şirket-i Hayriyye ile birlikte gözlenir.

Ulaşım, ticaret, kültürel ve rekreasyonel işlevleri olan kıyı meydanlıkları Boğaziçi'nde geliştirilmesi gereken bir imgedir. Heterojen görünüm veren İstanbul halkı bireylerinin "hafıza şemaları" birbirinden farklı niteliktedir. Her bireyin, yaşadığı ve geldiği çevreden kalma yaşantı izleri çok değişkendir. İşte Boğaziçi meydanları, birbirinden farklı nesnel-fiziksel çevre izlerine, aynı uyarımı sağlayacak etkide bulunma şansına sahiptir.

Boğaziçi meydanlarını oluşturan elemanlar (yapısal veya donatısal) şehir insanının üçüncü boyutta algılama kapasitesini arttırıcı, aktivite edici ve sosyalize edici etkileri ile önemlidirler. Ruhsal çöküntü içindeki bireye gemi yolculuğu ile başlayıp iskele ile birlikte ulaşılabilecek, herkesçe aynı gözle algılanan bir mekânın varlığı ile biten etkileşimler bütünü, mimari psikoloji açısından da belirgin vurgu etkisi, Boğaziçi kıyı meydanına tanımlanabilir bir nitelik kazandıracaktır.

Planlamada, su yolu-Boğaziçi meydanı ve köyü ilişkileri imgesel anlamda kurulmalı ve donatı standartları saptanmalıdır; meydanların tüm simgesel elemanları özenle korunmalı, yer dokusundan, kafeteryasına kadar tüm düzenlemede kesin bir bitmişlik sağlanmalıdır.

6) YEŞİL ALANLAR

Boğaziçi'nde amaç etkili, doğal fizyonomiye uyan karakteristik bitkilerle, bir yeşil doku sistemi oluşturmaktır. Böylece, Boğaziçi peyzaj özelliklerine uygun olarak, özellikle korular ve mezarlıklar geliştirilecek, rekreasyonel amaçlara da hizmet etmeleri sağlanacaktır.

Özel korular, özel kişilerce işletilmek üzere halka açılmalı, bunun gerçekleştirilemediği durumlarda belediyelerce

kamulaştırılıp, rekreasyonel amaçlara hizmet etmeleri sağlanmalıdır.

Mezarlıklar yeniden düzenlenmeli, yeşil dokuları geliştirilmelidir.

Tarım alanları, geliştirilerek rekreasyonel birer potansiyel olarak değerlendirilmeli ve tarım turizmine yönelik birimler desteklenmelidir. Amaç tarım pansiyonculuğunu, turizmin Boğaziçi'ndeki bir uygulaması olarak devreye sokmaktır. Böylece Boğaziçi peyzajı içinde, entansif tarım ile uğraşan Ziraat işletmeleri doğacaktır (Paşabahçe, Beykoz tepeleri gibi).

Sonuç olarak Boğaziçi'nde kıyıdan başlayıp yer yer korulara birleşen, oradan vadi eşik ve düzlükleri ile, çayırlarda devam eden bir yeşil sistem şeması oluşturmak, kaybedilen tüm özelliklerine rağmen, Boğaziçi için, belirgin bir rekreasyonel değerliliği olan bir düşünce olacaktır.

FOTO 20. ANADOLU KAVAĞI YOĞUNLUĞU İLE BOĞAZIÇI KÖYÜ İMGESİNE UYGUN BİR ÖRNEKTİR

E K L E R

KAYNAKLAR

- AĞAT, N., "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü" İstanbul Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 1963, s.80.95.
- AĞAT, N., "Mimari ve Turistik Yönden Boğaziçi'nin Günümüzdeki ve Gelecekteki Değeri", İstanbul ve Çevresi Sorunları, İstanbul, 1974-Simpozyum Bildirileri, Der. Pamay Besaret, s.224-227.
- AKDOĞAN, G., "İstanbul Peyzajının Tanziminde Peyzaj Mimari-si ile İlgili Problemler ve Ana Prensipler", Tarım Bakanlığı İلمي Rapor ve Araştırma Serisi, Ankara 1962, s.57-246.
- AKURGAL, E., "Anadolu Uygarlıkları" Net Turizm Y., İstanbul 1987, s.245-247.
- ALLOM, Thomas., "İstanbul und der Bosphorus", Der.: Karin Hörner, Hamburg, 1986 (Gravürler).
- ARAN, S., "İstanbul Boğazı'nın Peyzaj Özellikleri, Planlama ve Koruma Tedbirleri", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları, İstanbul 1974, Simpozyum Bildirileri, Derleyen: Pamay Besaret, s.235-251.
- ASLAN, R., "Boğazın Bu Günkü Ekonomik Yapısı" İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları, İstanbul, 1974, Simpozyum Bildirileri, Derleyen: Pamay Besaret, s.93-97.
- AYSU, Ç., "Boğaziçi ve Çevresinin Doğal Yapısı", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları, İstanbul, 1974 Simpozyum Bildirileri, Derleyen: Pamay Besaret

- AYVERDİ, E.H., "Fatih Devri Sonrası İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskânı ve Nüfusu" Vakıflar U.M.Y., Ankara 1958, s.69.
- ÇUBUK, M., "Boğaziçi Mekânının Düzenlenmesinde Bazı İlkeler", İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1971, s.9-125.
- ÇUBUK, M., "Boğaziçi Mekânında Yerleşme, Kentleşme, Peyzaj, ve Rekreasyonla İlgili Sorunlar ve Çözümü Bir Öneri", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları-İstanbul 1974, Simpozyum Bildirileri, Derleyen Pamay Besaret, s.229-233.
- CENGİZ, H., "Ekonomik İşlevlerin Büyük Şehirsel Merkezlerde Desantralizasyon Olguları", Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1984 (Diagramlar)
- ELDEM, H.S., "Türk Bahçeleri", Kültür Bakanlığı Türk Sanat Eserleri: 1. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976.
- ELDEM, H.S., "Boğaziçi Anıları" Aletaş Alarko Eğitim Tesisleri A.Ş. Y. İstanbul, 1979, s.8-14.
- ELDEM, H.S., "Türk Evi (Osmanlı Dönemi) I" Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Y., İstanbul, 1974, s.283-285.
- ELDEM, H.S., "Türk Evi (Osmanlı Dönemi) III" Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Y., İstanbul, 1974, s.140-150.
- ERİNÇ, S., "Doğal Ortam ve Sonuçları", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları, İstanbul 1974, Simpozyum Bildirileri, Derleyen: Pamay Besaret, s.43-48.

- EVİN, İ., "Yaşadığım Boğaziçi", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Y., İstanbul, 1987, s.10-53.
- EVYAPAN, A.G., "Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri", Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 1972, s.21-47.
- EVYAPAN, A.G., "Tarih İçinde Formel Bahçenin Gelişimi ve Türk Bahçesinde Etkileri", Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 1974, s.46-49.
- GÜLERSOY, Ç., "Boğaziçi, Sorunlar, Çözümler", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Y., İstanbul, s.15-18.
- KUBAN, D., "Osmanlı Çağında Boğaziçi Yerleşmeleri", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları, İstanbul, 1974-Simpozyum Bildirileri, Derleyen: Pamay, Besaret, s.128-136.
- MOLTKE, Von HelmutH, "Türkiye'deki Olaylar ve Durum Üzerine Mektuplar" Türkçeleştiren: Örs Hayrullah, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969, s.16-33.
- NEDJİB, Hadj Bey, "Leçons Du Passe A Causes De L'Affaiblesment De L'Empire Ottoman-Constantinople", 1909 (1/50.000 İstanbul Haritası, 1/5000 Yerleşim merkezleri, Haritalar, Viyana, 1906).
- ORTAÇ, F., "1980-1987 Arasında İstanbul'da Yapılan Yeşil Alanların İrdelenmesi", Yıldız Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1983, s.29-40.
- ÖZTAN, Y., "Marmara Bölgesi Yeşil Örtüsünün Ağaç ve Canlılarının Tesbiti İle Peyzaj Mimarisi Yönünden Kıymetlendirilmesi", Tarım Bakanlığı, Orman Gn. Md. Y., Sıra No: 438, Seri No: 24, Ankara, 1966.

- PAMAY, B., "Boğaziçi ve Çevresinin Dün ve Bugünkü Doğal Yapısı", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları, İstanbul 1974- Simpozyum Bildirileri, Derleyen: Pamay Besaret, S.168-177.
- PARDOE, Julia, "Yabancı Gözü İle 125 Yıl Önce İstanbul", Türkçeleştiren: Şanda Bedriye, İnkilâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1967, s.21-181.
- ŞEHSUVAROĞLU, Y.H., "Boğaziçi'ne Dair", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Y., İstanbul, 1986.
- TÜMERTEKİN, E., "Boğaziçi'nde Coğrafi Görünümü Değiştiren Bir Faktör Olarak Sanayi", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları, İstanbul 1974, Simpozyum Bildirileri, Derleyen: Pamay Besaret, s.69-88.
- ÜNVER, S., "Boğaziçi İçme Suları Üzerine", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları, İstanbul 1974, Simpozyum Bildirileri, Derleyen: Pamay Besaret, s.49-69.
- YALTIRIK F., "İstanbul Boğazı ve Çevresi Bitki Örtüsü Özellikleri ve Foksiyonları", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları, İstanbul, 1974, Simpozyum Bildirileri, Derleyen: Pamay Besaret, s.112-117.

SÜREKLİ YAYINLAR

- ALDABERT De Beaumont, "Le Bosphore", Türkçeleştiren; Özdül Cem, Şehir Dergisi 87/9, Dönemli Yayıncılık İstanbul, 1987, s.36-39.
- ANITLAR YÜKSEK KURULU, "Boğaziçi Koruma Kararı", Mimarlık Dergisi, Ankara, 1975, Mayıs, Sayı 5, s.28-29.
- GERAY C., "Yeni Bir İmar Düzeni mi, İmar Anarşisi mi?", Mimarlık Dergisi, Ankara, 1985/4.
- İŞİN, E., "Bir Boğaziçi Tanzimatçısı Şirket-i Hayriyye", Şehir Dergisi, 87/10, Dönemli Yayıncılık, İstanbul 1987, s.74-78.
- İNAN, U., "İmar Yasası Tasarısı Paneli", Derleyen: Korkmaz Uğur, Mimarlık Dergisi, Ankara, 1985/4.
- KUBAN, D., "Boğaziçi Paneli" Derleyen: Suyudur Deniz, Mimarlık Dergisi, 85/4, Ankara, 1985, s.27.
- KÜÇÜK, K., "Boğaziçi Tıngır Mıngır", Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 17/4/1988.
- ULUER, Y., "Boğaziçi Kime Teslim Edildi", Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 10/9/1988.
- USLU, S., "Boğaziçi Yağma Edilirken", Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 14/8/1988.
- YAZICIOĞLU, L., "Boğaziçi Yalı Yaşamı", Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Dergisi, 87/5 Cilt 2, İstanbul 1987, s.15-32.

ÖZGEÇMİŞ

Deniz Aslan, 3.9.1964 tarihinde İstanbul'da doğdu. İlk okulu 1976 yılında Maçka İlkokulu'nda Orta okul ve Lise eğitimini Saint-Michel Fransız Lisesi'nde sürdürdü, 1982 de aynı liseden mezun olarak "İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü"ne girdi, 4 senelik mimarlık eğitimi sonunda "mimar" ünvanı ile 1986 yılında mezun oldu. Aynı yıl peyzaj mimarlığı konusunda yüksek lisans eğitimi görmek amacıyla "Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Yüksek Lisans Bölümü"ne girdi, halen aynı okulda yüksek lisans öğrencisidir.